

मस्ट आइकोनिक, विभा यादव वेस्ट स्माइल, विन्दु शाह मस्ट फोटोजेनिक, अस्मिता ठाकुर मस्ट

डिजाइनर सुकनीता चौलागाई र जुम्वा इन्सट्रक्टर प्रतिमा श्रेष्ठ निर्णायक रहेका थिए ।

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
सिंहदरवार, काठमाडौं

कर्णाली प्रदेशको सुर्खेत जिल्ला को विरेन्द्र नगर नगरपालिका वडा नं ११ र १३ मा
प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA)
प्रतिवेदनमा राय सुभाबको लागि आह्वान गरिएको सार्वजनिक सूचना

प्रथम पटक प्रकाशित मिति २०८०/०३/०६

प्रस्तावक श्री सुर्खेत मेडिकल कलेज पुर्वाधार निर्माण विकास आयोजना विरेन्द्रनगर, सुर्खेत रहेको कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत सुर्खेत जिल्लाको विरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा ११ र १३ मा प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजको प्रस्ताव गरी उक्त आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन यस मन्त्रालयमा प्रस्तावकले पेश गरेको छ । प्रस्तावको प्राप्त प्रतिवेदन अनुसार कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत सुर्खेत जिल्ला को विरेन्द्र नगरपालिका वडा ११ र १३ मा प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजको प्रस्तावकले ६०० शैयाको अस्पताल निर्माण गरी संचालन गर्ने प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ । यो संस्थाले वार्षिक रुपमा १०० जना विद्यार्थी अध्यापन गराउने योजना रहेको छ । संस्थालको जम्मा विल्ट अप एरिया ९५१६० वर्ग मिटर रहेको तथा पानीको कुल माग ३००,००० लिटर प्रतिदिन रहेको छ । कलेजबाट फोहोर निस्कासन ०.५३३ के.जी. प्रतिदिन प्रति व्याक्ति हुने प्रतिवेदनमा उल्लेख छ । नेपाल सरकारको स्वामित्व भएको वन क्षेत्र २९.८८९ हेक्टर जग्गा आवश्यक हुने जुन साईट ए (A) मा १६.५ हे तथा साईट वि (B) मा १३.३८९ हेक्टर जग्गा प्रस्ताव गरिएको छ ।

वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ९ को उपनियम (६) बमोजिम यस प्रतिवेदनमा राय सुभाब दिनका लागि सर्वसाधारणले प्रतिवेदन पढन वा उतार गरी लैजान पाउने व्यवस्था रहेकोले श्री सुर्खेत मेडिकल कलेज पुर्वाधार निर्माण विकास आयोजना विरेन्द्रनगर, सुर्खेत प्रस्तावक रहेको सुर्खेत मेडिकल कलेजको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन देहाय बमोजिमका स्थानहरुमा र वन तथा वातावरण मन्त्रालयको Web Site: www.mofe.gov.np मा समेत सार्वजनिक गरिएको छ । प्रतिवेदनमा उपयुक्त राय सुभाब प्राप्त भएमा यस मन्त्रालयले उक्त प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागि स्वीकृति दिने क्रममा त्यस्ता राय सुभाबहरुलाई समेत ध्यानमा राखिनेछ । उक्त प्रतिवेदन सम्बन्धमा सर्वसाधारण व्यक्ति वा संस्थाको कुनै राय सुभाब भए यो सूचना प्रथम पटक प्रकाशन भएको मितिले सात (७) दिन भित्र आफ्नो राय सुभाब निम्न ठेगानामा पठाई दिनु हुन यसै सूचना द्वारा आह्वान गरिन्छ ।

प्रतिवेदन अध्ययन वा उतार गर्न सकिने स्थानहरु:

- श्री वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रको पुस्तकालय, बबरमहल, काठमाडौं ।
- श्री शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं ।
- श्री नेपाल राष्ट्रिय पुस्तकालय, हरिहर भवन, ललितपुर ।
- श्री त्रिभुवन विश्वविद्यालय, केन्द्रिय पुस्तकालय, किर्तिपुर, काठमाण्डौं ।
- श्री पुस्तकालय, संसद सचिवालय, सिंहदरवार, काठमाडौं ।
- श्री आदिवासी तथा जनजाति महासंघ नेपाल, कुसुन्ती, ललितपुर । (फोन नं. कुसुन्ती- ५५५५४५४, महाराजगंज-४४९५३७६) श्री जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, सुर्खेत ।
- श्री विरेन्द्र नगर नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, सुर्खेत ।

राय सुभाब पठाउने ठेगाना
वन तथा वातावरण मन्त्रालय,
वातावरण प्रभाव अध्ययन शाखा,
सिंहदरवार, काठमाडौं ।

फोन नं. ०१-४२९९५६७, ४२९९६३८ । फ्याक्स नं. ०१-४२९९८६८

पृष्ठ
क्र.सं.
१.
२.
३.
४.
५.
६.
७.
८.

३
अ
अ

संस्था
को
संस्था
को
संस्था
को
संस्था
को

B

संस्था
को
संस्था
को

२.
संस्था
को

अ
संस्था
को

अ
संस्था
को

१
२
३

अ
संस्था
को

अ
संस्था
को

म
संस्था
को

१
संस्था
को

अ
संस्था
को

सुर्खेत मेडिकल कलेजको
वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन

वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, सुर्खेत जिल्ला, कर्णाली प्रदेश

प्रतिवेदन पेश गरिएको निकाय

नेपाल सरकार

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाडौं

मार्फत

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

सिंहदरबार, काठमाडौं

प्रस्तावक

सुर्खेत मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना

कर्णाली प्रदेश, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

असार २०८०

कार्यकारी सारांश

१. आयोजनाको पृष्ठभूमि

शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा विकेन्द्रीकरणको लागि शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले सातै वटा प्रदेशमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने संघिय नेपाल सरकारको परियोजनालाई अघि बढाएको छ। जसको लागि नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालयले मिति २०७६/०२/२९ गतेको म.मन्त्रीस्तरको निर्णय अनुसार प्रस्तावक शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयलाई मदेश प्रदेश अन्तर्गत महोत्तरी जिल्लाको बर्दिवास नगरपालिका वडा नं ४, लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रुपन्देही जिल्लाको तिलोत्तमा नगरपालिका वडा नं १ र ८ तथा कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत सुर्खेत जिल्लाको वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वडा नं २१ र २२ (हाल को वडा नं ११ र १३) मा गरी ३ स्थानमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन(EIA) अध्ययन गर्न सहमति प्रदान गरेको थियो। सो हि अनुरूप सुर्खेत जिल्लाको बिरेन्द्रनगर नगरपालिकामा ६०० सैयाको मेडिकल कलेज निर्माण तथा संचालन गर्नु पुर्व वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन(EIA) अध्ययन गरिएको हो।

२. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्यता

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजले वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन गर्ने सम्बन्धमा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची ३ (नियम ३ सँग सम्बन्धित) को निम्न बुँदाहरू आकर्षित गर्दछ।

- अनुसूची ३ को (क) वन क्षेत्रको (५) ५ हेक्टर भन्दा बढी वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्ने,
- अनुसूची ३ को (क) वन क्षेत्र को (९) वन क्षेत्र, वन संरक्षण क्षेत्र, सिमसार क्षेत्र वा वातावरण संरक्षण क्षेत्रको वन क्षेत्र २५ कोठा भन्दा बढीको शिक्षण संस्था निर्माण गर्ने,
- अनुसूची ३ को (ग) शिक्षा क्षेत्र भित्र १०० शैय्याभन्दा बढीको शिक्षण अस्पताल सञ्चालन गर्ने,
- त्यसै गरि अनुसूची ३ को (ज) को २) १०,००० वर्ग मिटर क्षेत्रफल भन्दा बढीको Built up Area वा Floor Area भएको आवासीय, व्यवसायिक वा आवासीय र व्यवसायिक दुवै प्रकृति भएको संयुक्त भवन निर्माण गर्ने
- अनुसूची ३ को ज) आवास, भवन तथा वस्ती विकास र शहरी विकास क्षेत्र, २०,००० लिटर भन्दा बढी दैनिक भूमिगत पानीको प्रयोग हुने भवन निर्माण तथा संचालन गर्ने

माथिका बुँदा आकर्षित हुने कुनै पनि आयोजना निर्माण तथा संचालनको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। सोहि अनुरूप प्रस्तावित आयोजनाले २९.८८९ हे. वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गरि ६०० शैय्याको शिक्षण अस्पताल निर्माण तथा संचालन गर्ने भएको हुनाले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) आवश्यक रहेको छ। साथै आयोजनाले दैनिक २०,००० लिटर भन्दा बढी अर्थात २,००,००० लिटर भूमिगत पानीको प्रयोग गर्ने भएकोले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गरिएको हो ।

३. प्रस्तावको उद्देश्य

प्रस्तावको मुख्य उद्देश्य भनेको सुर्खेत जिल्लाको वीरेन्द्रनगर नगरपालिका - ११ र १३ मा आधुनिक स्तरको सुर्खेत मेडिकल कलेजको निर्माण तथा संचालन कार्य गर्नु हो। २९.८८९ हे. जग्गाको क्षेत्रफलमा Site A र Site B गरि मेडिकल कलेज तथा अस्पताल सेवा संचालन गरेर आवश्यक बिरामीहरुको उपचार सेवा प्रदान गर्नेछ। यस मेडिकल कलेज संचालनको क्रममा प्रदान गरिने सेवाहरुमा रेडियोलोजी, अल्ट्रासाउण्ड, इसीजी, प्याथोलोजी, सर्जरी, युरोलोजी, अन्कोलोजी, नाक, कान, घाटी सम्बन्धि सेवाहरु आदि रहेने छन्। यी संग संगै उच्च स्तरीय मेडिकल कलेज जसमा विभिन्न विषयको अध्ययन गराइनेछ।

४. अध्ययन विधि

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा आयोजना क्षेत्रसँग सम्बन्धित प्रतिवेदन, अनुसन्धानमूलक लेख रचना, नक्सा, पालिका तथा जिल्ला पार्श्वचित्र तथा आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनसँग सम्बन्धित विभिन्न कानुनी दस्तावेजहरुको अध्ययन तथा समीक्षा गरिएको थियो।

प्रस्तावित आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण र कार्यसूची २०७९/०८/१३ गते वन तथा वातावरण मन्त्रालय द्वारा स्वीकृति गरिएको थियो। आयोजना क्षेत्रको स्थलगत भ्रमण गर्ने क्रममा मिति २०७९/०८/२७ देखि मिति २०७९/०९/०९ सम्म EIA अध्ययनमा संलग्न विज्ञहरुले आयोजना क्षेत्रको विभिन्न तथ्यांकहरु संकलन गरेका थिए। यस्तै गरेर मिति २०७९/०९/१६ गते आयोजना गरिएको सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकायका निर्वाचित जनप्रतिनिधि सँगै अन्य सरोकारवालाहरु, स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरुलाई प्रस्तावित उद्योगको परिसरमा आमन्त्रित गरी रायसुझाव संकलन गरिएको थियो। यस पश्चात् सुर्खेत मेडिकल कलेज निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्न सक्ने वातावरणीय प्रभावको बारेमा स्थानीयवासी, संघ-संस्था, स्थानीय तह तथा छरछिमेकको राय, सुझाव संकलन गर्नका निम्ति मिति २०७९/१०/१७ गतेका दिन स्थानीय राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका "मध्यान्ह" पत्रिकामा ७ दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरि वडा कार्यालय र अन्य संघ-

संस्थाहरुमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरि मुचुल्का लिइयो। यस पश्चात् स्थानीय निकाय तथा सरोकारवाला संस्थाबाट सिफारिस पत्र संकलन गरियो। यस्तै गरेर सोही अवधिमा विभिन्न विषयगत विज्ञहरुद्वारा प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक वातावरण सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

५. विद्यमान वातावरणीय अवस्था

• भौतिक वातावरण

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज रहने क्षेत्रमा उष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ। यस क्षेत्रमा गर्मीमा अधिकतम ३७ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्दछ भने जाडोमा ६ डिग्री सेल्सियससम्म तापक्रम तल झर्ने गरेको पाइन्छ। साथै यस जिल्लामा औसत वार्षिक वर्षा ९००-२१०० मि.मि. सम्म हुने गरेको छ। चैत्र महिना देखि असोजको प्रारम्भसम्म निकै गर्मी, असोज, कार्तिक र फाल्गुणमा मध्यम गर्मी तथा बाँकी तीन महिना (मंसिर, पुष र माघ) मा ठण्डी हुने गर्दछ। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र शिवालिक जोनमा पर्दछ। नेपालको सेस्मिक नक्सा अनुसार प्रस्तावित क्षेत्र भूकम्पको उच्च जोखिममा पर्दछ।

• जैविक वातावरण

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा पारिस्थितिकी हिसाबले पाँच प्रकारका वन पर्दछन्। चिर पाइन वन, चिर पाइन ब्रोड लिफ वन, पहाडी साल वन र तल्लो उष्णकटिबंधीय साल वन तथा मिश्रित फराकिलो वन गरेर पाँच प्रकारको वन यस नगरपालिकामा पर्दछ प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रमा तल्लो उष्णकटिबंधीय साल तथा मिश्रित फराकिलो वन पर्दछ।

प्रस्ताव क्षेत्रमा उष्ण मौसमी हावापानी रहेकोले यस क्षेत्रमा मुख्य साल, सिसौ, साज, मसला, सल्लो आदि रहेका छन्। यस प्रस्ताव क्षेत्र नजिकमा पाइने मुख्य वन्य जन्तुहरू बाँदर, स्याल, न्याउरी मुसा आदि रहेका छन्। चराहरूमा भगेराँ, चमेरो, काग, बकुल्ला आदि पाइन्छ।

• सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २४५.८५ वर्ग कि.मि. रहेको छ। केन्द्रिय तथ्यांक विभागले हालै सार्वजनिक गरेको राष्ट्रिय जनसंख्या तथा घरधुरी सर्वेक्षण २०७८ अनुसार विरेन्द्रनगर नगरपालिकाको कुल जनसंख्या १५३,८६३ रहेको छ जसमा पुरुष ७५,१२९ र महिला ७८,७३४ रहेका छन्। यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने मुख्य जातिहरूमा क्षेत्री, ब्राह्मण, मगर, कामी, ठकुरी र थारु रहेका छन् भने मुख्य धर्ममा हिन्दू, क्रिस्चियन, इस्लाम र बौद्ध रहेका छन्।

६. वैकल्पिक विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा आयोजनाको डिजाइन, आयोजना स्थल, आयोजना प्रविधि, प्रकृया, समय तालिका र आयोजना कार्यान्वयन नगर्ने कुराहरू समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना स्थल बाहेक विरेन्द्रनगर नगरपालिकाका अन्य स्थान मेडिकल कलेज स्थापना गर्न उचित नदेखिएको र प्रस्तावित स्थलमा नै आवश्यक पर्ने वन क्षेत्र मात्र प्रयोग गरि आयोजना निर्माण तथा संचालन गर्न उचित देखिएको छ।

७. प्रभावहरूको पहिचान तथा मूल्याङ्कन:

• सकारात्मक प्रभावहरू

यस प्रस्ताव आफैमा एक ठूलो परियोजना भएकोले निर्माण चरण देखि सञ्चालन चरण दुवै चरणमा ठूलो मात्रामा रोजगारीको सृजना हुन्छ। निर्माण चरणमा करिब करिब ४० जना दक्ष (२४,००० मानव दिन) तथा २१० अदक्ष (१२६,००० मानव दिन) कामदारको आवश्यक पर्ने देखिन्छ। स्थानीयमा रोजगारीको अवसरले अदक्ष कामदारले निर्माणमा संलग्न, दक्ष जनशक्तिबाट आयोजना निर्माण सम्बन्धी कामहरू जस्तै डकर्मी, सिकर्मी, बिजुली जडान तथा मर्मत सम्बन्धी कार्य, आदि कार्यमा आफ्नो सीप विकास गर्ने अवसर मिल्ने छ। आयोजनाको निर्माण चरणमा आवश्यक पर्ने निर्माण सामग्रीहरू सिमेन्ट, फलामे छड, बालुवा, ढुङ्गा, गिट्टी, ईट्टा तथा स्रोत साधनहरू स्थानीय बजारबाट खरीद गरिनेछ जसले गर्दा स्थानीय बजारमा आर्थिक क्रियाकलापमा टेवा पुग्ने छ।

यस प्रस्ताव सञ्चालन चरणमा करिब ५८० स्वास्थ्य तथा शिक्षा सेवासँग सम्बन्धित दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिको लागि रोजगारको अवसर सिर्जना हुनेछ। यस्तै यस आयोजनाबाट अदक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिको सीप विकास हुनुका साथै नयाँ टेक्नोलोजीहरू पनि सिक्ने राम्रो अवसर मिल्नेछ। अन्ततः अस्पताल निर्माण पछि स्थानीय तथा यस कर्णाली प्रदेशकै प्रदेश वासीलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी अत्याधुनिक सेवा सहितको सुविधा मिल्दछ र उपचारको लागि काठमाडौं तथा छिमेकी राष्ट्र भारत गइरहनु पर्ने अवस्था रहँदैन।

• नकारात्मक प्रभावहरू

भौतिक वातावरण

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजको निर्माण तथा संचालनको लागी जम्मा २९.८८९ हे. सरकारी वन क्षेत्रको जग्गा आवश्यक रहेको छ जसमा Site A मा १६.५० हे. तथा Site B मा १३.२८९ हे. रहेको छ। यसको कारण वन क्षेत्रको भू-उपयोगमा परिवर्तन आउनेछ। मुख्यतया माटो

उत्खनन गर्दा जमिनको सतहमा परिवर्तन आउनेछ। प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा भौतिक वातावरण अन्तर्गत पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरूमा निर्माण कार्यबाट उत्सर्जन हुने सामान्य तथा अस्पतालजन्य फोहरमैला, भू-बनोटमा परिवर्तन, वायु प्रदूषण, ध्वनि प्रदूषण, ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव आदि रहेका छन्। मेडिकल कलेज निर्माण गर्दा प्रस्तावित स्थानीय क्षेत्रमा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ।

जैविक वातावरण

आयोजनाको कार्यान्वयनका कारण वन क्षेत्रको २९.८८९ हेक्टर क्षेत्र प्रभावित हुनेछ। अनुसूची १० मा देखाइए अनुसार कुल १२४८ रूख संख्यालाई अम्बिका तथा देवीस्थान सामुदायिक वन क्षेत्रबाट खाली गर्नु पर्छ। जसमा साल, सिसौ, साज, सल्लो र मसाला क्रमशः ६९१, १३९, ११४, २२० र ८४ वटा रूख तथा पोलहरूको बिनास हुनेछ।

सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

मेडिकल कलेज निर्माण तथा सञ्चालन अवधिमा सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावहरूमा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा, यातायात व्यवस्थापनमा कठिनाइ, सामाजिक स्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप, बाल श्रम तथा लैंगिक बिभेदबाट पर्ने प्रभाव, आदि रहेका छन्। यस्तै गरेर, मेडिकल कलेज सञ्चालनमा आइसकेको अवस्थामा यसबाट निस्कने स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित हानिकारक तथा विकिरण युक्त फोहर, तथा स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित उपकरणहरू सञ्चालन गर्दा उत्पन्न हुन सक्ने विकिरण र यिनीहरूको व्यवस्थापन अर्को ठूलो समस्याका कुराहरू हुन्।

८. सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू

८.१ सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धिका उपायहरू

प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावहरूलाई अभिवृद्धि गर्नको लागि स्थानीयलाई रोजगारीमा सीप तथा दक्षता अनुसार प्राथमिकता दिइनेछ। अस्पताल परिसरमा वृक्षारोपण तथा बगैँचाको निर्माण गरिनेछ। स्वच्छकर वातावरणको लागि सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन, फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्लास्टिक प्रयोगमा निषेध जस्ता कार्य गरिनेछ। साथै निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ। सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरिकरणको लागि जम्मा रु. ५,००,०००/- छुट्ट्याइएको छ। यसै गरी सामुदायिक सहयोग कार्यक्रमको लागि आयोजनाले ५०,००,०००/- रकम विनियोजन गरेको छ जस अन्तर्गत स्थानीय सडकको मर्मत, स्थानीय विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, स्थानीय क्लबलाइ सहयोग गर्ने, कृषि पशुपालन

क्षेत्रमा सहयोग, सामुदायिक वन समितिहरुलाई नर्सरी उत्पादन र संचालन गर्न सहयोग, नियमित रूपमा स्वास्थ्य शिविरको आयोजना गर्ने, जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने आदि पर्दछन्।

८.२ नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु

• भौतिक वातावरण

आयोजनाले भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावको न्यूनीकरण गर्न ठोस फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि कलर कोडिड सिस्टम मार्फत फोहरमैला वर्गीकरण गरी फोहर मैलालाई पुनः प्रयोग तथा पुनःचक्रिय गर्न मिल्ने किसिमले छुट्याईनेछ, मानव अङ्ग तथा तन्तु व्यवस्थापनको लागि प्ल्यासेन्ट पिटको प्रयोग गरिनेछ, संक्रमित फोहरलाई अटोक्लेभिड मार्फत संक्रमित रहित गरिनेछ, संक्रमित पानी प्रशोधन गरेर मात्र ढलमा मिसाइनेछ, भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण गरिनेछ, अस्पताल क्षेत्रलाई मर्करी फ्री गरिनेछ, भूमिगत पानीको पुनः भरण गर्न रिचार्ज पिटको निर्माण गरिनेछ, अपाङ्गमैत्री संरचना निर्माण गरिनेछ, आगलागी नियन्त्रणको लागि अग्नि नियन्त्रक यन्त्र जस्तै: फायर हाइड्रेन्ट, फायर इक्सिङ्गयुसर तथा आकस्मिक पानीको व्यवस्था गरिनेछ। भौतिक वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागि जम्मा रु. ५,५०,०००/- प्रस्ताव गरिएको छ।

• जैविक वातावरण

प्रतावित आयोजना निर्माणको क्रममा कटान हुने १२४८ वाट रुख तथा पोलको वापत क्षेतिपूर्ति वृक्षारोपण गरिनेछ। कटान भएका रुखहरु १:१० को अनुपातमा १२,४८० विरुवा र २९.८८९ हे. वनको जग्गा प्रयोग गरे बापत प्रति हे. १६०० को दरले ४७,८२२ विरुवा थप वृक्षारोपण गरि ५ वर्ष सम्म हेरचाह गरिनेछ भने वरपरको वन क्षेत्रमा चोरिनिकासी तथा सिकार गर्न निषेध गरिनेछ। जैविक वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागि जम्मा रु. ६९,८०,२००/- प्रस्ताव गरिएको छ।

• सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

आयोजनाले सामाजिक-आर्थिक वातावरणमा पर्ने प्रभावको न्यूनीकरणको लागि विभिन्न उपायहरु जस्तै पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपकरणहरुको प्रयोग गरिनेछ, बाल श्रमको प्रयोगमा निषेध गरिनेछ, सडकमा पर्न सक्ने चाप कम गर्न पार्किङको व्यवस्था गरिनेछ, विपद् व्यवस्थापनको लागि आपत्कालिन द्वारहरुको व्यवस्था गरिनेछ र साथै अग्नि नियन्त्रक यन्त्र प्रयोग गरिनेछ, गुनासो सुनुवाइको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिएको गुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था

मिलाइनेछ। सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागि जम्मा रु. ५,५०,०००/- प्रस्ताव गरिएको छ।

९. वातावरणीय अनुगमन योजना

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा प्रस्तावक तथा सम्बन्धित निकायले गर्नु पर्ने प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, नियमपालन अनुगमन र प्रभाव अनुगमन बारे विषयहरू समावेश गरिएको छ। प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमनमा हालको वातावरणीय वस्तुस्थितिको बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिनेछ, नियमपालन अनुगमन वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनमा प्रस्ताव गरेका वातावरणीय न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन भए नभएको बारे अनुगमन गरिने छ र प्रभाव अनुगमनमा प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा गरिने छ। वातावरणीय अनुगमनको लागि प्रस्तावित निकायहरूमा वीरेन्द्रनगर नगरपालिका; वन तथा वातावरण मन्त्रालय; शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, डिभिजन वन कार्यालय, सुर्खेत र प्रस्तावक रहेका छन्। वातावरणीय अनुगमन गर्नको लागि जम्मा रु. ५,५०,०००/- प्रस्ताव गरिएको छ।

१०. वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

यस प्रस्तावको वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले वातावरण संरक्षणका उपायहरू उपयुक्त रूपमा कार्यान्वयन गर्नलाई कसरी गर्ने, कहिले गर्ने, कसले गर्ने तथा अनुमानित बजेट तथा अनुगमनको जिम्मेवारी प्रस्तुत गरेको छ। यस वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले अनुकूल प्रभावहरूको कार्यान्वयन गर्न खर्च ५,००,०००/- (ने.रु.) अनुमान गरिएको छ तथा प्रतिकूल प्रभावहरूको कार्यान्वयन गर्न खर्च ८०,८०,२००/- (ने.रु.) अनुमान गरिएको छ। त्यसैगरी सामुदायिक सहयोग कार्यक्रमको लागि ने.रु. ५०,००,०००/- अनुमान गरिएको छ। यस अनुसार कूल वातावरणीय लागत जम्मा ने.रु. १,३०,८०,२००/- हुन् आउदछ जुन आयोजनाको लागतको ०.७६% रहेको छ।

११. वातावरणीय परीक्षण

यस्तै गरेर वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा १२ अनुसार मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछि छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ। त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको

प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आंकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ।

१२. निष्कर्ष

कर्णाली प्रदेश र यसका आसपासका क्षेत्रहरूमा अत्याधुनिक सेवा सहितको मेडिकल कलेजको आवश्यकता रहेको अवस्थामा यस आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनले सो आवश्यकतालाई केही हद भए पनि पुरा हुनेछ। यस्तै गरेर यसको निर्माण तथा सञ्चालनले रोजगारीको सिर्जना तथा राज्य र स्थानीय तहलाई पनि राजस्वको योगदान पनि हुन्छ। सामाजिक दायित्व बहन गर्दा स्थानीय क्षेत्रलाई थप सहयोग पुग्नेछ। प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरू पर्ने देखिँदैन। आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनबाट आएका अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गर्ने उपायहरू सुझाइए अनुसार कार्य गरेमा प्रभावहरूलाई स्थलगत समाधान गर्न सकिने खालका छन्। अनुगमन कार्यलाई नियमित रूपमा निरन्तरता दिई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिन्छ।

समग्रमा भन्नु पर्दा यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा देखिने प्रभावहरूलाई सजिलै निराकरण गर्न सकिने तथा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा यस क्षेत्रको शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा सुबिधामा थप योगदान हुनेछ। अन्त्यमा यस मेडिकल कलेज निर्माण तथा संचालन गर्दा यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएका निवारणका उपायहरू अवलम्बन गरि गरिने र आयोजना निर्माण तथा संचालनको क्रममा थप वातावरणीय प्रभाव देखिएमा प्रस्तावकले आफ्नै खर्चमा रोकथाम तथा न्यूनीकरणका उपाय द्वारा समाधान गर्ने सञ्चालकको तर्फबाट प्रतिबद्धता गरिन्छ।

विषयसूची

कार्यकारी सारांश.....	ii
विषयसूची.....	x
तालिका सूची.....	xv
तस्विर सूची.....	xvii
संक्षिप्त शब्दावली.....	xviii
१. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्था नाम र ठेगाना.....	१
१.१ प्रस्तावकको परिचय.....	१
१.२ परामर्शदाताको परिचय.....	१
१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको कानुनी औचित्य.....	२
१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य.....	३
१.५ अध्ययनको सीमा.....	४
२. प्रस्तावको परिचय.....	५
२.१ भूमिका.....	५
२.२ प्रस्तावको विवरण.....	६
२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति र पहुँच.....	६
२.२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू:.....	९
२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू:.....	११
२.२.४ निर्माण सामग्री.....	१३
२.२.५ प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिम (श्रोत र खपत हुने परिमाण).....	१४
२.२.६ प्रयोग हुने प्रविधि.....	१४
२.२.८ आवश्यक जनशक्ति.....	१६
२.२.९ आवश्यक जग्गा.....	१६

२.३ प्रस्तावको उद्देश्य	१८
३. प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि	१९
३.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकन	१९
३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान	१९
३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण	२०
३.४ स्थलगत अध्ययन.....	२१
३.४.१ भौतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य.....	२१
३.४.२ जैविक वातावरण	२२
३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य.....	२२
३.५ प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण	२३
३.६ प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि:	२३
३.७ मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी	२४
३.८ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइ:.....	२४
३.८.१ छलफल तथा परामर्श :.....	२४
३.८.२ सार्वजनिक सुनुवाइ	२६
३.८.३ सूचना प्रकाशन र सुझाव सङ्कलन :.....	३०
३.८.४ प्रस्तुति र पुनरावलोकन समितिका सुझावहरूको समावेश र अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी:	३०
४. प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानून तथा मापदण्ड	३१
४.१ नेपालको संविधान.....	३१
४.२ नीति, योजना र रणनीति.....	३१
४.३ ऐन.....	३४
४.४ नियमावली.....	३८
४.५ निर्देशिका/कार्यविधि/मापदण्ड	४०

४.६ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता.....	४३
५. विद्यमान वातावरणीय अवस्था	४६
५.१ भौतिक वातावरण	४६
५.१.१ भू-आकृति	४६
५.१.२ भू-उपयोग	४७
५.१.३ जलवायु तथा जलाधार क्षेत्र.....	४७
५.१.४ भौगर्भिक अवस्था.....	४८
५.१.५ वायुको गुणस्तर	४९
५.१.६ ध्वनीको गुणस्तर.....	५०
५.१.७ पानीको गुणस्तर.....	५०
५.१.८ भूकम्पीय जोखिम	५०
५.२ जैविक वातावरण.....	५१
५.२.१ वनको किसिम	५१
५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति.....	५३
५.२.३ जीवजन्तुका प्रमुख प्रजाति.....	५४
५.३ सामाजिक- आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण	५६
५.३.१ प्रस्ताव क्षेत्र प्रभावित नगरपालिकाको जनसङ्ख्या:	५६
५.३.२ जाति- जनजाति.....	५६
५.३.३ भाषा	५६
५.३.४ शिक्षा एवं साक्षरता	५७
५.३.५ पेशा	५७
५.३.६ ऊर्जा, बिजुली एवं सञ्चार.....	५७
५.३.७ खानेपानी एवं स्वास्थ्यको सुविधा	५७
५.३.८ यातायात र पहुँचमार्ग.....	५९

५.४	स्थानीयको प्रस्तावित मेडिकल कलेज प्रतिको धारणा.....	५९
६.	प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण	६०
६.१	आयोजनाको डिजाइन	६०
६.२	आयोजना स्थल	६०
६.३	आयोजना प्रविधि	६२
६.४	प्रक्रिया र समय तालिका.....	६२
६.५	वन क्षेत्र प्रयोग नगर्ने वन कम गर्ने विकल्प	६३
६.६	प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने.....	६३
७.	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू तथा संरक्षणका उपायहरू.....	६९
७.१	सकारात्मक प्रभाव.....	६९
७.१.१	निर्माण चरण.....	६९
७.१.२	सञ्चालन चरण	७०
७.२	नकारात्मक प्रभाव	७२
७.२.१	निर्माण चरण.....	७२
७.२.२	सञ्चालन चरण	७५
८.	अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू	९२
८.१	अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू.....	९२
८.२	प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू.....	९५
८.३	सामुदायिक सहयोग कार्यक्रम	११४
८.४	वातावरणीय लागतको सारांश	११४
९.	वातावरणीय अनुगमन.....	११५
९.१	अनुगमनका प्रकारहरू.....	११५
९.१.१	प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring).....	११५
९.१.२	प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring).....	११५

९.१.३	नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring).....	११५
९.२	वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू:.....	११६
९.३	अनुगमनको विधि:	११७
९.४	अनुगमनको लागि समय तालिका.....	११७
९.५	अनुगमन गर्ने निकाय:	११७
९.६	अनुगमनको लागि अनुमानित रकम:	११७
१०.	वातावरणीय व्यवस्थापन योजना.....	१२७
१०.१	वातावरणीय व्यवस्थापन योजना.....	१२७
१०.२	विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना	१५५
१०.३	स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन योजना	१५५
१०.४	ढल निकास तथा फोहोरपानी व्यवस्थापन योजना	१५६
११.	वातावरणीय परीक्षण	१५८
११.१	वातावरणीय परीक्षण.....	१५८
११.२	वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया हुने संलग्न पक्ष	१५८
११.३	स्वैच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागि विधि	१५९
११.४	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा.....	१५९
१२.	निष्कर्ष तथा सुझाव	१६६
१२.१	अध्ययनको निष्कर्ष	१६६
१२.२	प्रतिबद्धता.....	१६६

तालिका सूची

तालिका १-१ : अध्ययनमा संलग्न विज्ञ टोली	२
तालिका २-१ : आयोजनाको विस्तृत जानकारी.....	९
तालिका २-२: प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका.....	१३
तालिका ३-१ : आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन	२०
तालिका ३-२ : अध्ययन प्यारामिटर र मापन विधि	२२
तालिका ३-३ : तथ्याङ्क मापनको तालिका	२३
तालिका ३-४ : औचित्यता मापनको तरिका	२४
तालिका ३-५ : सार्वजनिक छलफलको विवरण.....	२५
तालिका ४-१: नेपालको संविधान	३१
तालिका ४-२: नीति, योजना र रणनीति	३२
तालिका ४-३: ऐन	३४
तालिका ४-४ : नियमावली.....	३८
तालिका ४-५ : निर्देशिका/कार्यविधि/मापदण्ड	४०
तालिका ४-६ : अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता	४४
तालिका ५-१ : वायुको गुणस्तर.....	४९
तालिका ५-२: ध्वनीको स्तर विवरण	५०
तालिका ५-३ : वनस्पति प्रकार.....	५३
तालिका ५-४ : जीवजन्तुको प्रकार.....	५४
तालिका ५-५ : जनसङ्ख्याको विवरण.....	५६
तालिका ६-१ : प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण	६४
तालिका ७-१ : अनुकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण.....	८०
तालिका ७-२: प्रतिकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण.....	८३
तालिका ८-१: अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी	९३
तालिका ८-२ : प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी	९६
तालिका ८-३ : कुल वातावरणीय लागतको सारांश.....	११४
तालिका ९-१ : अनुगमनका सूचक	११६

तालिका ९-२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन.....	११८
तालिका १०-१: वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (अभिवृद्धिका उपायहरू)	१२८
तालिका ११-१: : वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा	१५९
तालिका ११-२: वातावरणीय परीक्षणको लागि चेकलिष्ट	१६०

तस्विर सूची

चित्र २-१: नेपालको नक्सामा सुर्खेत मेडिकल कलेज निर्माण हुने क्षेत्र	७
चित्र २-२: मेडिकल कलेज निर्माण हुने क्षेत्रको गुगल नक्सा	८
चित्र ५-१: प्रस्ताव रहने नगरपालिकाको टोपोग्राफीक नक्शा	४७
चित्र ५-२ : नगरपालिका भित्र रहेका खोला/खोल्सी देखाइएको नक्सा.....	४८
चित्र ५-३ : वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको भूगर्भ नक्सा.....	४९
चित्र ५-४ : भूकम्पीय जोखिम नक्सामा प्रस्तावित क्षेत्र	५१
चित्र ५-५ : प्रस्ताव क्षेत्र र यसको नजिकको क्षेत्रमा पाइने वनको प्रकार.....	५२
चित्र ५-६ : नगरपालिका भित्रको मुख्य स्वास्थ्य क्षेत्रहरूको नक्सा	५८
चित्र १०.१: फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली.....	१५६
चित्र १०.१: दुषित रासायनिक फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली.....	१५७

संक्षिप्त शब्दावली

आ.व.	आर्थिक वर्ष
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
कि.मि.	किलोमिटर
के.जि.	किलोग्राम
के. भी. ए	किलोभोल्ट एम्पीयर
नं	नम्बर
ने.रु.	नेपाली रुपैयाँ
न.पा	नगरपालिका
मि.	मिटर
मि.मि.	मिलिमिटर
मे.अ.	मेडिकल अधिकृत
हे.	हेक्टर
हे.अ.	हेल्थ असिस्टेन्ट
3R	Reduce, Reuse and Recycle
°C	Degree Celsius
BOD	Biochemical Oxygen Demand
COD	Chemical Oxygen Demand
CSSD	Central Sterile Supply Department
dB	Decibel
ECG	Electrocardiogram
EIA	Environmental Impact Assessment
IEE	Initial Environmental Examination
LEP	Labour based Environmentally Friendly and Participatory approach
LC	Least Concern
MDGP	MD in General Practice
MO	Medical Officer
MRI	Magnetic Resonance Imaging
NBC	Nepal National Building Code
NTU	Nephelometric Turbidity Unit
PM ₁₀	The particulate matter having a diameter of less than 10 micrometer
PM _{2.5}	The particulate matter having a diameter less than 2.5 micrometer
POPs	Persistent organic pollutants
TSP	Total Suspended Particles
UNEP	United Nation Environment Program

१. प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्था नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावकको परिचय

सुर्खेत मेडिकल कलेजको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागि प्रस्तावक नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, अन्तर्गत रहेको सुर्खेत मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश हो। प्रस्तावकको विस्तृत नाम र ठेगाना निम्न रहेको छ।

प्रस्तावक:

सुर्खेत मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास आयोजना
वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

इमेल: smcicdp2076@gmail.com

सम्पर्क व्यक्ति: हेम कुमार ढकाल (आयोजना निर्देशक)

सम्पर्क नं: ०८३-५२०४३०

१.२ परामर्शदाताको परिचय

प्रस्तावकद्वारा प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको जिम्मा पेशो कन्सल्टेन्स प्रा. लि. दिइएको छ, जसको ठेगाना यस प्रकार रहेको छ।

परामर्शदाता:

पेशो कन्सल्टेन्स प्रा.लि.

ठेगाना: शंखमुल, काठमाडौं

सम्पर्क नं: ९८०८५५६३५७

इमेल: pesoconsultants@gmail.com

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्दा तपशिल बमोजिमका विज्ञहरूको संलग्नता रहेको थियो।

तालिका १-१ : अध्ययनमा संलग्न विज्ञ टोली

क्र.सं.	नाम / पद	अध्ययन क्षेत्र	वातावरणीय अध्ययनमा अनुभव
१.	डा.ई. दिवत कुमार श्रेष्ठ टोली प्रमुख / वातावरणविद	वातावरण इन्जिनियर, विद्यावरिधि	१९ वर्ष
२.	वासुदेव खनाल (टीम सदस्य)	सिभिल इन्जिनियर स्नाकोत्तर, Civil, Geo-Tech Engineering	१० वर्ष
३.	राज कुमार बराल (टीम सदस्य)	समाजशास्त्री, एम.फिल, शिक्षाशास्त्र	१० वर्ष
४.	संजिव कुमार शाहि (टीम सदस्य)	जनस्वास्थ्य विज्ञ स्नातक, जनस्वास्थ्य	३ वर्ष
५.	शिलानाथ झा (टीम सदस्य)	वन विज्ञ स्नाकोत्तर, वनस्पति विज्ञान	११ वर्ष
६.	रुबिन थापा (टीम सदस्य, संयोजक)	वातावरण ईन्जिनियर, स्नातक, वातावरण ईन्जिनियरिङ्ग	७ वर्ष

१.३ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको कानुनी औचित्य

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजले वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन गर्ने सम्बन्धमा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची ३ (नियम ३ सँग सम्बन्धित) को निम्न बुँदाहरु आकर्षित गर्दछ।

- अनुसूची ३ को (क) वन क्षेत्रको (५) ५ हेक्टर भन्दा बढी वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्ने,
- अनुसूची ३ को (क) वन क्षेत्र को (९) वन क्षेत्र, वन संरक्षण क्षेत्र, सिमसार क्षेत्र वा वातावरण संरक्षण क्षेत्रको वन क्षेत्र २५ कोठा भन्दा बढीको शिक्षण संस्था निर्माण गर्ने,

- अनुसूची ३ को (ग) शिक्षा क्षेत्र भित्र १०० शैय्याभन्दा बढीको शिक्षण अस्पताल सञ्चालन गर्ने,
- अनुसूची ३ को ज) आवास, भवन तथा वस्ती विकास र शहरी विकास क्षेत्र, २०,००० लिटर भन्दा बढी दैनिक भूमिगत पानीको प्रयोग हुने भवन निर्माण तथा संचालन गर्ने
- त्यसै गरि अनुसूची ३ को (ज) को २) १०,००० वर्ग मिटर क्षेत्रफल भन्दा बढीको Built up Area वा Floor Area भएको आवासीय, व्यवसायिक वा आवासीय र व्यवसायिक दुवै प्रकृति भएको संयुक्त भवन निर्माण गर्ने

माथिका बुँदा आकर्षित हुने कुनै पनि आयोजना निर्माण तथा संचालनको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। सोहि अनुरूप प्रस्तावित आयोजनाले २९.८८९ हे. वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गरि ६०० शैय्याको शिक्षण अस्पताल निर्माण तथा संचालन गर्ने र प्रस्तावित आयोजनाले दैनिक २०,००० लिटर भन्दा बढी अर्थात् २,००,००० लिटर भूमिगत पानीको प्रयोग गर्ने भएको हुनाले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) आवश्यक रहेको छ।

१.४ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य

वातावरण प्रभाव मूल्यांकनको मूल उद्देश्य भनेको निर्णयकर्ताहरूलाई आयोजनाका सम्भावित असरहरूको बारेमा जानकारी दिनु र स्वीकार्य तहमा प्रतिकूल प्रभावहरूलाई हटाउन वा घटाउनका लागि उपयुक्त उपायहरूको सुझाव दिनु हो ताकि यो परियोजना सामाजिक रूपले स्वीकार्य र वातावरणीय रूपमा ठीक ढङ्गले कार्यान्वयन हुन सकोस्। नेपाल सरकारले जारी गरेको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को मातहतमा रहेर प्रस्तावित यस मेडिकल कलेजको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गरिएको हो। वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छन्।

- प्रस्तावित मेडिकल कलेज निर्माण हुने क्षेत्रको विद्यमान भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणको आधारभूत अवस्था कस्तो छ पहिचान गर्ने
- प्रस्तावित मेडिकल कलेजको निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा प्रस्तावित कलेजको भौतिक, जैविक र सामाजिक वातावरणमा सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान, आकलन र मूल्याङ्कन गर्ने

- प्रस्ताव क्षेत्रमा सार्वजनिक सुनुवाइ गरी स्थानीय जनता तथा सरोकारवाला निकायबाट प्राप्त राय सुझाव सङ्कलन गरी प्रतिवेदनमा समावेश गर्ने ।
- सरोकारवालाहरूसँग छलफल गर्नुका साथै विकल्पहरूको विश्लेषण गर्ने
- नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण तथा सकारात्मक प्रभावहरूको अभिवृद्धिका उपायहरू पहिल्याउने
- अनुगमन लागत र योजना सहित वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको विकास गर्ने
- यस क्षेत्रमा सञ्चालन हुने परियोजना वा अन्य स्रोत व्यवस्थापन संस्थालाई वातावरणीय क्षति र वातावरणीय जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्न र परियोजना क्षेत्रमा समुदायहरूलाई प्राकृतिक स्रोत र वातावरणीय व्यवस्थापन र सामाजिक-आर्थिक लाभमा सुधारका लागि सम्भाव्यताहरू निर्धारण गर्न आवश्यकताहरूको रूपरेखा बनाउने

१.५ अध्ययनको सीमा

प्रस्तावित मेडिकल कलेजको अध्ययन सीमा प्रस्ताव क्षेत्रको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको पहिचान गरी उचित सुझाव प्रदान गर्नु हो । अध्ययन सीमा भित्र पर्ने सम्पूर्ण आधारभूत वातावरण बारे अध्ययन गरिएको छ ।

२. प्रस्तावको परिचय

२.१ भूमिका

स्वास्थ्य क्षेत्र अत्यन्तै महत्वपूर्ण र संवेदनशील क्षेत्र हो। यसको सम्बन्ध मानवको अमूल्य जीवनसँग जोडिएको हुन्छ। स्वास्थ्य ठिक भएमा जीवनका हरेक पक्षमा मानिसले सफलता हासिल गर्न सक्दछ। कुनै समयमा दीर्घायु जीवनलाई स्वास्थ्यको रूपमा लिएको पाइन्छ भने कुनै समयमा रोगबाट मुक्त रहेको अवस्थालाई लिइएको पाइन्छ।

नेपालको संविधानमा स्वास्थ्य सेवालाई आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा राखिएको छ। हालको अवस्थामा नेपालमा आवश्यक औषधीहरूको अपर्याप्त आपूर्ति हुनुका साथै नियमित निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक पनि त्यति राम्रो छैन। सांख्यिकीय हिसाबले नेपालमा ०.६७ डाक्टर र २.४८ नर्सहरू गरेर जम्मा ३.१५ प्रति १,००० मानिस छन्। यो विश्व स्वास्थ्य संगठनको सिफारिस भन्दा कम हो जुन विश्व स्वास्थ्य संगठन (WHO norms) अनुसार डाक्टरहरू र नर्सहरू ४.४५ प्रति १,००० मानिस हुनु पर्ने हुन्छ। करिब २२ प्रतिशत नेपालीले आधारभूत स्वास्थ्य सुविधा पाएका छैनन्। नेपालमा स्वास्थ्य सेवाको अभाव विशेषतः गरिब, विपन्न तथा दलित समुहमा रहेको छ। नेपालका अधिकांश स्वास्थ्य सेवाहरू नेपालको राजधानी काठमाडौं वा वरपर केन्द्रित छन्। यो केन्द्रीकरणले नेपालका अन्य क्षेत्रहरू उपेक्षित भैरहेका छन्। यो असमान वितरणले नेपालमा प्रदान गरिएको स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर र पहुँचमा पनि बाधा पुऱ्याइरहेको अवस्था छ। यसको मुख्य कारण सरकारी मेडिकल कलेजको अभाव हो। निजी मेडिकल कलेजमा पढ्न निकै महँगो हुने र सामान्य परिवारमा विद्यार्थीले पढाईको खर्च धान्न कठिन हुने अवस्था रहेको छ। जसले गर्दा वर्षेनी पढाई सकेर निस्कने डाक्टरहरू र नर्सहरूको संख्या निकै कम रहेको छ। यो अवस्थालाई मध्यनजर गरी शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवा विकेन्द्रीकरणको लागि शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले सातै वटा प्रदेशमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने संघिय नेपाल सरकारको परियोजनालाई अघि बढाएको छ।

विगतको तुलनामा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने संस्था र चिकित्सकको सङ्ख्यामा वृद्धि भएपनि नेपालको आवश्यकता तथा जनसङ्ख्याको अनुपातमा भने संस्था र चिकित्सक सङ्ख्या दुबै अपर्याप्त देखिन्छ। कोरोना महामारीको दोस्रो लहर सम्म भोगि सक्दा नेपालमा अझै पनि सुविधा सम्पन्न अस्पतालहरूको

सङ्ख्या अपुग रहेको देखिन्छ। विशेष गरेर ठूला सुविधा सम्पन्न अस्पतालहरू काठमाडौं केन्द्रित हुँदा कतिपय सुविधाका लागि देश भरबाट काठमाडौं सम्म धाउनु परेको छ।

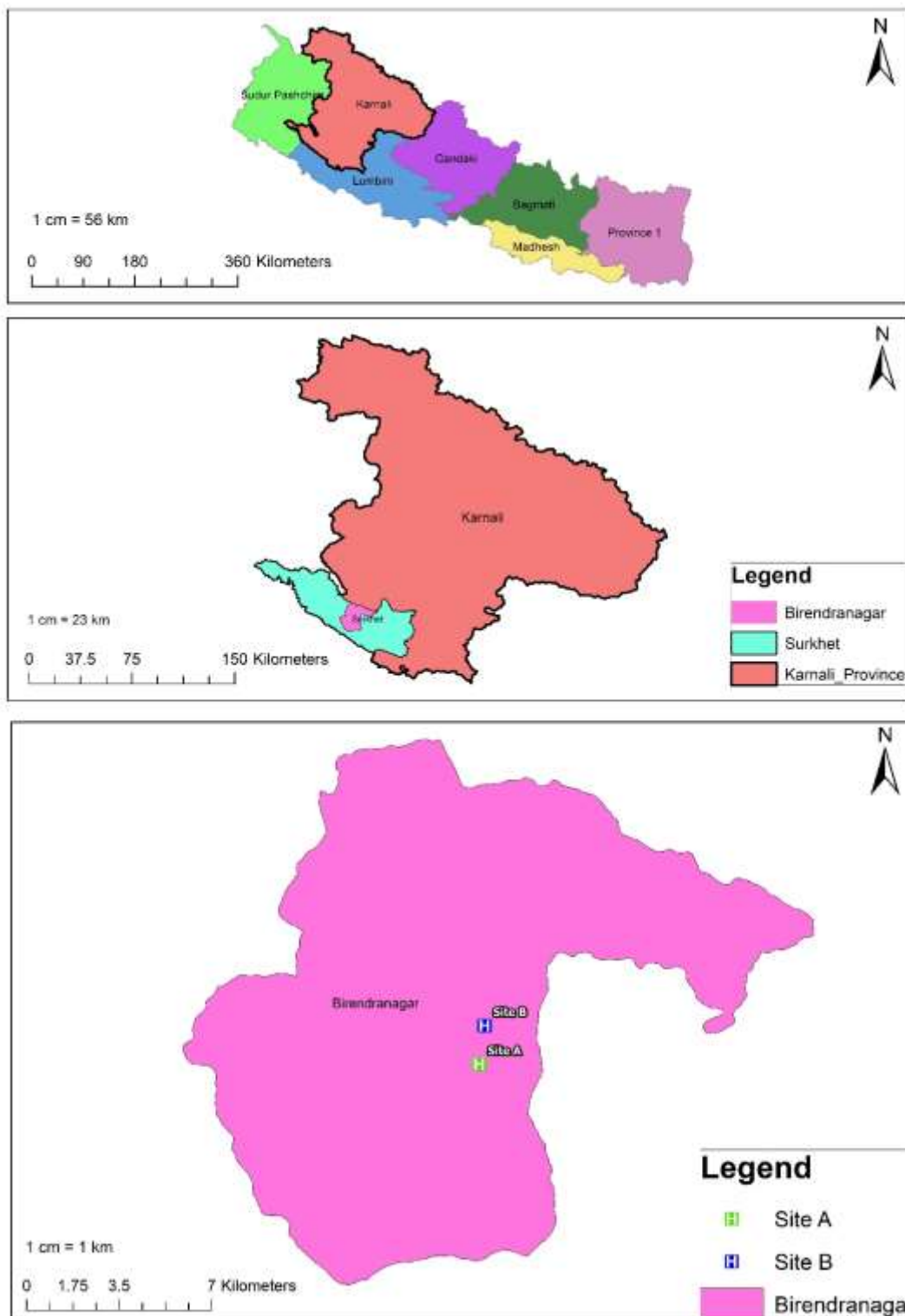
तीव्र सहरीकरणले प्रभाव पारेको वीरेन्द्रनगर क्षेत्रमा संख्यात्मक हिसाबले स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले स्थापित संस्थाहरूको हाल उल्लेख मात्रामा वृद्धि देखिए पनि यस क्षेत्रको जनसङ्ख्याको चापको हिसाबले कम नै देखिन्छ। यस्तै गरेर खुलेका कतिपय अस्पतालहरूले अत्याधुनिक सेवा सुविधा प्रदान गर्न सकेका छैनन्। यसका अतिरिक्त सरुवा रोगको व्यवस्थापन, बढ्दो सहरीकरण अनुरूपको सहरी स्वास्थ्य सेवाको विस्तार, प्राकृतिक प्रकोप, प्रदूषण, जलवायु परिवर्तन एवम् सडक दुर्घटनाबाट हुने क्षतिहरूका हिसाबले पनि यस क्षेत्रमा अझै पनि गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा दिने अस्पतालको खाँचो देखिन्छ।

प्रस्तावित सुर्खेत जिल्लाको बिरेन्द्रनगर नगरपालिका आफैमा एउटा ठूलो नगरपालिका हो र याँहा जाजरकोट, कालिकोट, जुम्ला, मुगु, दैलेखका मानिसहरू पनि बसाइँसराइ गरेर आउने गरेका छन्। यसै कारण सुर्खेत जिल्लामा बिरामीहरू तथा मेडिकल विधार्थीहरूको संख्या धेरै हुने देखिएकोले ६०० सैयाको मेडिकल कलेज स्थापना गर्न सान्दर्भिक देखिएको छ।

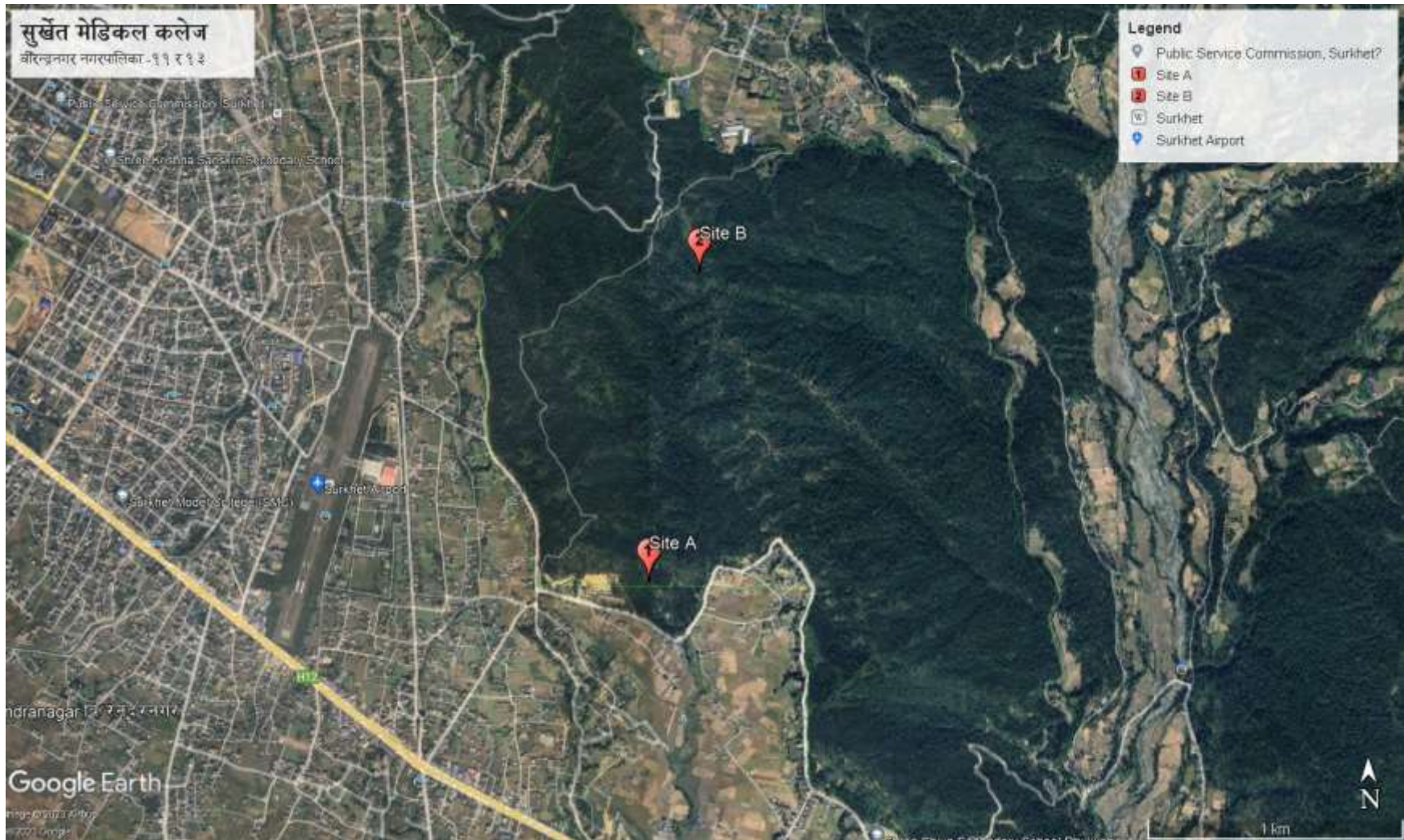
२.२ प्रस्तावको विवरण

२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति र पहुँच

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत जिल्लाको वीरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं ११ र १३ मा पर्दछ। यस आयोजनाको क्षेत्रको भू-भाग समुद्र सतहबाट औसत ७०० मि. उचाईमा पर्दछ। आयोजना क्षेत्रको भौगोलिक निर्देशांक २८°३४'५४.४८" उत्तर, ८१°३८'५६.१५" पूर्व (Site A) र २८°३५'४०.२१" उत्तर, ८१°३९'५.६९" पूर्व (Site B) रहेको छ। प्रस्तावित आयोजनाको कुल क्षेत्रफल २९.८८९ हे. रहेको छ। आयोजनाको लागि प्रस्ताव गरिएको साइट ए र साइट बि विचको दुरी २ कि. रहेको छ र करिब ४ मिटर चौडाईको सडक निर्माण भैसकेको छ। प्रस्तावित आयोजना सुर्खेत विमानस्थलबाट ३ कि.मि. मा रहेको छ। प्रस्तावित मेडिकल कलेज कर्णाली प्रदेशको विभिन्न क्षेत्र लगायत अन्य स्थानबाट आउनको लागि पनि राम्रो पहुँच रहेको छ।

चित्र २-१: नेपालको नक्सामा सुर्खेत मेडिकल कलेज निर्माण हुने क्षेत्र

चित्र २-२: मेडिकल कलेज निर्माण हुने क्षेत्रको गुगल नक्सा

२.२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरूः

प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरू तलको तालिकामा देखाइएको छ।

तालिका २-१ : आयोजनाको विस्तृत जानकारी

१	प्रस्तावको नाम	सुर्खेत मेडिकल कलेज
२	प्रस्तावको अवस्थिति	
	प्रदेश	कर्णाली प्रदेश
	जिल्ला	सुर्खेत
	स्थानीय निकाय	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका -११ र १३
	आक्षाशं देशान्तर	Site A: २८°३४'५४.४८" उत्तर र ८१°३८'५६.१५" पूर्व Site B: २८°३५'४०.२१" उत्तर र ८१°३९'५.६९" पूर्व
३	प्रस्तावको प्रकृति/ किसिम	मेडिकल कलेज तथा अस्पताल
४	संरचनाको जानकारी र अवयव	आयोजनाको विस्तृत प्रतिवेदन बमोजिम अनुसार
५	दुई क्षेत्र र क्षेत्रफल	Site A: १६.५० हे. Site B: १३.३८९ हे.
६	आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलाप	
	निर्माण अघि	वन क्षेत्र प्रयोग गर्न स्वीकृति, टेन्डर आव्हान तथा ठेकेदार छनोट प्रकृत्यामा वातावरणीय व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गरिने ।
	निर्माण चरणमा	करिब २४,००० मानव दिन दक्ष तथा १२६,००० मानव दिन अदक्ष कामदारका लागि शिविर संचालन
७	भौगोलिक हावापानी प्रकृति	
	भु-वनोट	वन क्षेत्र (औसत ७०० मि. उचाई)
	हावापानी	समशितोष्ण
८	मेडिकल कलेज सम्बन्धी जानकारी	
	जम्मा जग्गाको क्षेत्रफल	२९.८८९ हे.

जग्गाको स्वामित्व	नेपाल सरकारको नाममा
ब्लक संख्या	Site A: १० ब्लक Site B: ११ ब्लक
शैय्या संख्या	६००
विद्यार्थी क्षमता	१०० जना बार्षिक
जम्मा संकाय तथा डिपार्टमेन्ट	८ वटा (Anatomy, Physiology, Biochemistry, Pathology, Microbiology, Pharmacology, Forensic Medical including Toxicology and Community Medicine)
जग्गा कित्ता नं	वन क्षेत्र
पानीको श्रोत	भूमिगत पानी / बोरिंग पानी
ब्लकहरुको विवरण	<ul style="list-style-type: none"> • Hospital – 3 Blocks • Attendance Hostel- 1 Block • Preclinical Block- 1 Block • Senior Residential Hostel- 2 Blocks • Junior Residents Hostel- 2 Blocks • Asst. Professors quarter- 2 Blocks • Associate Professors quarters – 4 Block • Professor’s quarters- 4 Blocks • Staff quarters Type -1 - 3 Blocks • Staff quarters Type -2 - 4 Blocks • Staff quarters Type -3 - 4 Blocks • Girls Hostel - 1 Block • Administration Block -2 Blocks • Boys Hostel -1 Block • Nurse Hostel -1 Block • Chairman/ Deans Residence -1Block • Guest House -1 Block • Electrical Block - 1Block • Library Blocks - 1 Block • Mortuary Blocks -1 Block • Waste Treatment Plant -1 Block • Guard House - 3 Blocks • Cafeteria - 2 Blocks

जम्मा निर्माण क्षेत्रफल (Total Built up Area)	९५,१६० वर्ग मि.
Floor Area Ratio (FAR)	०.१२ (अधिकतम २.५ सम्म)
कट र फिल भोलुम (Cut and Fill Volume)	<u>For Site A</u> Total Cut Volume: १२००० घन. मि. Total Fill Volume: १५००० घन. मि. <u>For Site B</u> Total Cut Volume: ६००० घन. मि. Total Fill Volume: १२००० घन. मि.
जम्मा भूक्षण नियन्त्रण तथा सुधार क्षेत्र	१४०० वर्ग मि.
फोहोर उत्पादन	०.५३३ के.जी. प्रति दिन प्रति व्यक्ति (श्रोत: UNEP, २०१२)
पानीको श्रोत	भूमिगत पानी/बोरिंग पानी/खानेपानी पाइपलाइन
दैनिक पानी खपत	अनुमानित ३,००,००० लिटर प्रति दिन
दैनिक अनुमानित फोहोर पानीको परिमाण	१५०,००० लि. प्रति दिन
आपतकालीन/प्रकोप व्यवस्थापनको लागि संरचना	आपतकालीन तथा प्रकोप व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा संचालन चरणमा तयार गरिनु पर्ने
९ आयोजनाको लागत अनुमानित	ने.रु. १,७०,००,००,०००/-

श्रोत: सुर्खेत मेडिकल कलेजको Inception Report, २०७८

२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू:

प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई ३ भागमा तलका उपशीर्षकहरू विभाजन गरिएको छ।

२.२.३.१ निर्माण पूर्व चरण

यस आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनका लागि जग्गा छनौट भइसकेको अवस्था छ। यसको छनौट पश्चात् यस आयोजनाका लागि संरचनाहरू निर्माण पूर्व निम्न कार्यहरू गरिने छ।

- विस्तृत ईन्जिनियरिङ्ग ड्रइङ्ग ।
- निर्माण योजना तयारी ।
- टेन्डर आव्हान प्रक्रिया ।
- निर्माण ठेक्का प्रक्रिया ।
- कामदार शिविर निर्माण ।
- फोहर मैला व्यवस्थापन ।
- कामदार शिविरका लागि बिजुली बत्ती, खानेपानी तथा अन्य स्रोतहरूको स्थापना ।

२.२.३.२ निर्माण चरण

निर्माण चरणमा चरणबद्ध रूपमा संरचनाहरूको निर्माण गरिनेछ। निर्माण चरणमा मुख्य प्राथमिकता अस्पताल निर्माणलाई दिइनेछ भने यसको सम्पूर्ण कार्य सकेपछि मात्र आवास निर्माणको काम थालिनेछ। यस चरणमा निम्न क्रियाकलापहरू हुनेछन्।

- निर्माण सामग्रीको ढुवानी ।
- कामदारका लागि शिविर सञ्चालन ।
- अस्पताल भवन तथा आयोजनाको लागि आवश्यक पूर्वाधार/संरचनाहरू निर्माण ।
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

२.२.३.३ सञ्चालन चरण

यसको सञ्चालन चरणमा निम्न कार्यहरू आवश्यक रहन्छ ।

- मेडिकल कलेज तथा अस्पतालमा आवश्यक जनशक्तिको छनौट ।
- बिरामीहरूलाई सेवा प्रदान ।
- अस्पतालजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन ।
- खानेपानी व्यवस्थापन र सरसफाई ।
- ढल निकास र फोहरपानी व्यवस्थापन ।

- विपद व्यवस्थापनको तयारी ।
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

२.२.३.४ प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

यस प्रस्तावको कार्यान्वयन तालिकालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २-२: प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

क्र.स	आयोजना सम्बन्धी गतिविधि	प्रथम वर्ष				दोस्रो वर्ष				तेस्रो वर्ष			
		१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४
१	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययन र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) तयारी												
२	अस्पताल निर्माण कार्य												
३	मूल्याङ्कन र अनुगमन												
४	परियोजना सञ्चालन चरण												

२.२.४ निर्माण सामग्री

यस आयोजनाको संरचना निर्माणको लागि निर्माण सामग्री जस्तै बालुवा, कोर्स एग्रीगेट, सिमेन्ट, ढुंगा, गिट्टी, स्टिल छड, इट्टा, तारजाली, काठ, स्टिल, फलाम, सिसा, लगायतका सामग्रीहरूको आवश्यकता पर्दछ। यस आयोजनाका संरचनाहरूको निर्माणका लागि निर्माण सामग्री अधिकतम रूपमा स्थानीय क्षेत्र तथा सुर्खेत जिल्ला भित्रबाट नै ल्याउने प्रयास गरिनेछ। यस बाहेक अन्य निर्माण सामग्रीहरू नेपालगञ्ज तथा काठमाडौँबाट ल्याइनेछ।

२.२.५ प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिम (श्रोत र खपत हुने परिमाण)

निर्माण चरणमा विभिन्न इन्धन तथा विद्युतीय ऊर्जाको खपत गरिनेछ। अस्पतालले राष्ट्रिय विद्युत प्रसारण लाइनबाट विद्युत् आपूर्ति गर्नेछ। प्रति महिना १००० किलोवाट घण्टा विद्युत खपत गरिनेछ, यसबाहेक विद्युत कटौतीको अवधिमा ४०० के. भी. ए. क्षमताको जेनरेटर पनि प्रयोग गरिनेछ। यस आयोजना नजिक सुर्खेत-दैलेख ३३ के.भी. विद्युत प्रसारण लाइन अवस्थित भएता पनि आयोजनाका संरचनाहरू ले कुनै प्रभाव पर्दैन र सम्भव भए सम्म सोहि विद्युत प्रसारणलाइन वाट यस आयोजनाको लागि आवश्यक विद्युत ट्याप गरिनेछ। निर्माण सामग्री तथा स्पोइल ओसार पसार गर्न यातायातका साधनहरूमा पनि डिजेलको प्रयोग गरिनेछ। श्रमिक शिविरहरूमा खान पकाउन एलपी. ग्याँस प्रयोग गरिनेछ।

२.२.६ प्रयोग हुने प्रविधि

- फोहोरको उपचार

आयोजना निर्माणको क्रममा वातावरणमा कम भन्दा कम असर पर्ने गरी यान्त्रिक तथा श्रममा आधारित सहभागिता मूलक वातावरणमैत्री तथा यान्त्रिक विधि (Labour based Environmentally Friendly and Participatory (LEP) approach) प्रयोग गरी निर्माण गरिनेछ। यसका साथसाथै, आयोजना निर्माणका लागि प्राकृतिक वातावरणलाई ध्यानमा राखी वातावरण मैत्री संरचनाहरूको निर्माणका लागि आयोजना प्रतिबद्ध रहेको छ। यसका अलावा संरचनाहरूको डिजाईनलाई उर्जा खपत कम हुनेगरी बनाईनेछ।

संचालनको क्रममा यस अस्पतालमा डाएग्नोस्टिक सेन्टर (क्वारेन्टईन, आईसोलेशन वार्ड, रेडियोलोजी, अल्ट्रासाउण्ड, ECG, इको कार्डियोग्राफी, ब्रोन्कोस्कोपी, ग्यास्ट्रो-ईन्डोस्कोपी, कोलोनोस्कोपी) बाहक र अन्तर सेवा (सरफरी, युरोलोजी, गाइनोकोलोजी र अर्थोपेडिक्स, बाल रोग, नाक, कान, घाटी), (मेडिकल वार्ड, सर्जिकल वार्ड), प्याथोलोजी ल्याब, आदि जस्ता Ancillary facilities रहने छन्। यसै गरी शिक्षण क्षेत्रमा उत्पादन हुने फोहोरलाई पनि श्रोत वर्गीकरण गरी छुट्टाईनेछ।

फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि वार्ड/ युनिटहरूमा फोहरमैला स्रोतमा नै छुट्टाई तोकिएका कन्टेनरमा जम्मा गरिनेछ र सो को जानकारी सेवाग्राही र कुरुवालाई दिईनेछ। फोहोरको वर्गीकरण गर्न विभिन्न

रंगका बाल्टिन वा विनहरुको उचित प्रयोग सहितको व्यवस्थापन गरिनेछ। फोहर व्यवस्थापनमा प्रयोग हुने बिन / बाल्टीनहरुमा देहाय बमोजिम रंग कोडिङ्ग मापदण्ड लागू गरिनेछ:

- हरियो रङ: कुहिने सामान्य फोहरका लागि
- नीलो रङ: नकुहिने सामान्य फोहरका लागि
- रातो रङ: जोखिमयुक्त फोहरका लागि (संक्रमित), प्याथोलोजिकल, धारिलो, औषधिजन्य तथा साइटोटोक्सिक
- पहेलो रङ: जोखिमयुक्त रसायनिक फोहरका लागि
- कालो रङ: जोखिमयुक्त रेडियोधर्मी फोहरका लागि गरिनेछ ।

फोहोर वर्गीकरण, संकलन तथा भण्डारणमा प्रयोग हुने हरेक बिन / बाल्टीन (औषधि उपचार ट्रल्लिमा प्रयोग हुने समेत) मा तस्वीर तथा विवरण सहितको लेबलिङ्ग गरिनेछ। संक्रमित सुई नष्ट गर्न (Needle Cutter वा Needle destroyer) उपकरण को प्रयोग गरिनेछ। साधारण, संक्रमित, धारिलो, औषधिजन्य तथा साइटोटोक्सिक, रसायनिक र रेडियोधर्मी जस्ता फोहरलाई छुट्टा छुट्टै भण्डारण गरिनेछ। हावा र प्रकाश राम्ररी आउने छुट्टै कोठा/ स्थानको व्यवस्था गरी संक्रमित फोहरलाई गर्मी मौसममा २४ घण्टा र जाडो मौसममा ४८ घण्टा भित्र विसर्जन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। सामान्य र जोखिमयुक्त फोहर छुट्टा छुट्टै ट्रल्लिको प्रयोग गरी भिडभाड नहुने समय र क्षेत्र हुँदै सुरक्षित साथ फोहर ओसारपसार गरिनेछ। यस कार्यको लागि नगरपालिका संग समन्वय गरिनेछ। त्यस्तै संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन गर्नको लागि फोहर पानी प्रशोधन गर्ने यन्त्र स्थापना गरिनेछ र फोहर पानी प्रशोधन पश्चात मात्रा ढलमा निकास गरिनेछ।

- **भण्डारण तथा असारपसार**

साधारण, संक्रमित, धारिलो, औषधि जन्य तथा साइटोटोक्सिक, रसायनिक र रेडियोधर्मी जस्ता फोहोरलाई छुट्टाछुट्टै भण्डारण गरिनेछ। हावा र प्रकाश राम्ररी आउने छुट्टै कोठा /स्थानको व्यवस्था गरी संक्रमित फोहोरलाई गर्मी मौसममा २४ घण्टा र जाडो मौसममा ४८ घण्टा भित्र विसर्जन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। सामान्य फोहोर र जोखिमयुक्त फोहोर छुट्टाछुट्टै ट्रल्लिको प्रयोग गरी भिडभाड नहुने समय र क्षेत्र हुँदै सुरक्षित साथ फोहोर ओसारपसार गरिनेछ।

२.२.७ खानेपानी व्यवस्थापन

प्रस्तावित आयोजनालाई संचालन चरणमा दैनिक ३,००,००० लिटर पानीको आवश्यक हुने अनुमान गरिएको छ जसमध्ये २,००,००० लिटर भूमिगत पानीको प्रयोग गरिनेछ। बाँकी १,००,००० लिटर पानी नजिकको खोला नाला वाट आपूर्ति गरिने तथा झुप्राखोला खानेपानी आयोजना संग समन्वय गरी व्यवस्थापन गरिनेछ। यस बाहेक आकासेपानी पनि संकलन गरी पिउने बाहेक अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गरिनेछ। अस्पताल क्षेत्र र शौचालय दैनिक रुपमा सरसफाई गरिनेछ। साथै ५०,००० लिटर पानी आपतकालीन अवस्थाको लागि जगेडा गरी राखिनेछ।

२.२.८ आवश्यक जनशक्ति

यस आयोजनाको निर्माण तथा संचालन गरी दुवै चरणमा जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ। आयोजना निर्माणमा करिब ४० जना दक्ष (२४,००० मानव दिन) तथा २१० अदक्ष (१२६,००० मानव दिन) कामदारको आवश्यक पर्ने देखिन्छ (Inception report, सुर्खेत मेडिकल कलेज)। निर्माण कार्यमा धेरैजसो अदक्ष तथा अर्द्धदक्ष कामदारले कामको किसिमको कारणले रोजगारी पाउनेछन् भने संचालन चरणमा धेरैजसो दक्ष जनशक्ति आवश्यक पर्ने हुन्छ। आयोजना संचालनका लागि प्रारम्भिक अध्ययनले करिब ५८० जना दक्ष तथा अदक्ष जनशक्ति आवश्यक पर्ने हुन्छ।

२.२.९ आवश्यक जग्गा

प्रस्तावित आयोजना वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वडा नं ११ र १३ को वन क्षेत्रमा पर्दछ। प्रस्तावित आयोजनाको लागि जम्मा २९.८८९ हे. जग्गा आवश्यक पर्दछ। प्रस्तावित आयोजनाको लागि आवश्यक २९.८८९ हे. जग्गा सबै सामुदायिक वन क्षेत्र अन्तर्गत पर्दछ।

प्रस्तावित आयोजना सुर्खेत मेडिकल कलेजको जम्मा क्षेत्रफल २९.८८९ हे. हुनेछ जसमा Site A मा १६.५० हे. तथा Site B मा १३.३८९ हे. क्षेत्र आवश्यक रहेको छ। यी क्षेत्र भित्र प्रारम्भिक चरणमा ९.५१६ हे. मा निर्माण कार्य हुनेछ।

आयोजनामा प्रसाशनिक तथा Academic भवनहरूको लागि १.२४४ हे., अस्पताल भवन क्षेत्रको लागि ०.८९७ हे., आवास तथा छात्रावासको लागि १.९५३ हे., खेलकुद मैदान र पार्कको लागि ३.३४७ हे. छुट्टाईएको छ। त्यसै गरि प्रवेश द्वार, चेमेना गृह, फोहोर पानी प्रशोधन केन्द्र आदि को लागि

२.०७५ हे. छुटाईएको छ। यी सबै गर्दा आयोजनाको कुल Built up area ९.५१६ हे. हुन आउँदछ। १४.९४८ हे. जमिन खुल्ला क्षेत्र को रूपमा रहेने छ जसमा हरियाली क्षेत्र र भविष्यमा आयोजना थप विस्तार गर्न मिल्ने क्षेत्र पर्दछ। यस बाहेक ५.४५२ हे. जमिन बाटो निर्माणको लागि छुटाईएको छ।

तालिका २.२: जग्गा आवश्यकता

क्र.स.	प्रकार	सरकारी वन क्षेत्र		सरकारी वन क्षेत्र	
		साइट ए		साइट वि	
		क्षेत्रफल (हे.)	% Coverage	क्षेत्रफल (हे.)	% Coverage
१	प्रसाशनिक तथा Academic भवनहरू	१.०९३	६.६२	०.१५१	१.१२
२	अस्पताल भवन	०.८९७	५.४३	-	-
३	आवास तथा छात्रावास	०.२०८	१.२६	१.७४५	१३.०३
४	खेलकुद मैदान र पार्क	१.५६३	९.४७	१.७८४	१३.३२
५	अन्य (प्रवेश द्वार, चमेना गृह, फोहर पानी प्रशोधन केन्द्र आदि)	१.२१४	७.३५	०.८६१	६.४३
कुल built up area		४.९७५	३०.१५	४.५४१	१३.२५
६	खुल्ला क्षेत्र	७.९६५	४८.२७	६.९८३	३३.९१
७	वाटो	३.५६	२१.५७	१.८६५	१३.९२
	कुल	१६.५०	१००	१३.३८९	१००

श्रोत: सुर्खेत मेडिकल कलेजको Master Plan, २०७८

२.३ प्रस्तावको उद्देश्य

प्रस्तावको मुख्य उद्देश्य भनेको सुर्खेत जिल्लाको वीरेन्द्रनगर नगरपालिका -११ र १३ मा आधुनिक स्तरको सुर्खेत मेडिकल कलेजको निर्माण तथा संचालन कार्य गर्नु हो। २९.८८९ हे. जग्गाको क्षेत्रफलमा Site A र Site B गरि मेडिकल कलेज तथा अस्पताल सेवा संचालन गरेर विद्यार्थीहरूको पठनपाठन तथा बिरामीहरूको उपचार सेवा प्रदान गर्नेछ। प्रस्तावले सोही स्थानीय क्षेत्रमा मात्रा नभई कर्णाली प्रदेश भित्र तथा अन्य प्रदेशका विद्यार्थी तथा बिरामीहरूलाई सेवा प्रदान गर्नेछ। वातावरणमा न्यूनतम प्रभाव पारी प्रस्ताव कार्यान्वयन गरिने छ।

३. प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि

यस अध्ययनको अध्ययन विधि, पद्धति र प्रक्रिया वातावरणीय संरक्षण ऐन २०७६ तथा नियमावली, २०७७ अनुसार गरिएको थियो। प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको लागि निम्नअनुसारको विधि अपनाई तयार गरिएको थियो।

३.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकन

सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकनमा उपलब्ध सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकन, नक्साहरू अध्ययन र व्याख्या विश्लेषण तथा प्रस्तावित कार्यबाट पर्न सक्ने जैविक, भौतिक, सामाजिक आर्थिक प्रभावहरू पहिचानको लागि प्रभाव पहिचान प्रश्नावली एवं निर्माण स्थलहरूको विवरणको लागि विवरण फाराम तयारी गरी ती सामग्रीहरूको अन्तिम रूप दिने कार्य गरिएको थियो।

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार पार्न सम्बन्धित नियम कानूनहरू, निर्देशिका तथा दस्तावेजहरू, सम्बन्धित क्षेत्रका प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू, सम्बन्धित स्वास्थ्य तथा शिक्षा क्षेत्रका विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनहरू, विभिन्न प्रकाशित तथा अप्रकाशित श्रोतहरू जस्तै: प्रदेश सरकार, नगरपालिका, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका प्रकाशन तथा अन्य क्षेत्रहरूबाट प्रकाशित प्रतिवेदनको समीक्षा गरी पुनरावलोकन गरिएको थियो।

३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनले आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा अध्ययन क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रभावहरू पहिचान गर्दछ। वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन गर्ने क्रममा आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा अध्ययन क्षेत्रमा पर्न सक्ने असरहरू मध्यनजर गर्दै प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको थियो। असरहरूमा निर्भर रहेर प्रभाव क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिहरूको कारण पर्न सक्ने प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रहरूको क्षेत्र निर्धारण अध्ययन तपसिल अनुसार गरिएको छ।

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

प्रस्तावित मेडिकल कलेज “पोइन्ट प्रोजेक्ट” हो र यसको निर्माण तथा सञ्चालन हुने क्षेत्रबाट १०० मिटर सम्मको परिधिलाई प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा निर्धारण गरी अध्ययन गरिएको

हो। यस क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिले भौतिक, जैविक र सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरणलाई प्रत्यक्ष असर पर्ने हुनाले यस क्षेत्रको अध्ययन गरिएको छ। निर्माणको क्रममा हेभी मेसिनरीको प्रयोगबाट आउने आवाज तथा सञ्चालन चरणमा एम्बुलेन्सको साइरन र अन्य गाडीहरूको आवत जावतबाट पर्न सक्ने प्रभावको दूरीलाई आधार मानेर प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको निर्धारण गरिएको छ।

अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

यस आयोजनाको लागी निर्धारित प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र भन्दा बाहिर ५०० मि. सम्मको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको रूपमा निर्धारित गरिएको छ। सोहि अनुसार वीरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं ११ र १३ का अन्य क्षेत्र सम्मको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ। पानीको आपूर्ति, ऊर्जा आपूर्ति, फोहरमैला व्यवस्थापन, बजारको व्यवस्थापन आदिलाई आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनले प्रभाव पर्ने हुनाले सो क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ।

वरपरको क्षेत्र

सामाजिक र आर्थिक दृष्टिकोणबाट आयोजनाको प्रभाव कम हुने क्षेत्र यस वर्गमा पर्दछ। यस वर्गमा आयोजनाको निर्माण र सञ्चालन नहुने, र अस्पतालसँग सम्बन्धित गतिविधि कम हुने गर्दछ। वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको अन्य वडाहरूलाई वरपरको क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ। आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रलाई तल तालिका र चित्रमा देखाइएको छ।

तालिका ३-१ : आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन

१	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	आयोजना क्षेत्रबाट १०० मिटर, वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वडा नं ११, र १३
२	अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र भन्दा बाहिर ५०० मि., वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वडा नं ११, र १३ को अन्य क्षेत्र
३	वरपरको क्षेत्र	वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको अन्य वडाहरू

३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, अवस्थितिका साथै वातावरणको जानकारी हासिल गर्नका लागि विभिन्न नक्साको अध्ययन गरिएको थियो। त्यस्तै प्रस्ताव स्थलको टोपो

नक्साको अध्ययन गरि प्रस्तावित स्थल पहिचान गरी उक्त कार्यबाट प्रभाव पर्ने स्थानीय तहहरूको जानकारी नक्साबाट लिइएको थियो। साथै, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्रकाशित भू-बनौट, भौगोलिक स्थिति, भू-उपयोग, भू-क्षमता तथा अध्ययनसँग सम्बन्धित नक्साहरूको अध्ययन पनि गरिएको थियो।

३.४ स्थलगत अध्ययन

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा अध्ययन टोलीद्वारा स्थलगत भ्रमण गरी प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको जैविक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरण बारे आधारभूत तथा आवश्यक जानकारी लिइएको थियो। आयोजना क्षेत्रको स्थलगत अध्ययन विज्ञहरूको टोलिले मिति २०७९/०८/२७ देखि २०७९/०९/०७ सम्म गरेका थिए। त्यस्तै प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणको जानकारीको लागि चेक लिष्ट, प्रश्नावली, प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ता पनि गरिएको थियो र सोही बमोजिम प्रस्ताव क्षेत्रको पुनरावलोकन, अध्ययन र तथ्याङ्क समेत सङ्कलन गरिएको थियो।

३.४.१ भौतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य

आयोजनाको भौतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्नको लागि क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk-through Survey) गरी प्रस्ताव स्थलको जल निकासी प्रणाली, पानीको श्रोत, जल उत्पन्न प्रकोप, भूमि स्थिरता, फोहर व्यवस्थापन अवस्था, खाने पानीको अवस्था बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको थियो र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट प्रत्यक्ष पर्न सक्ने अन्य भौतिक असरहरूका बारेमा पनि जानकारी लिइएको थियो। वायुको गुणस्तर मापन गर्नको लागि विभिन्न स्थानमा वायु प्रदूषण मापन गरिएको थियो। ध्वनिको तह मापन गर्नको लागि ध्वनि तह मापन यन्त्र प्रयोग गरिएको थियो। पानीको गुणस्तर जाँच गर्नको लागि नमुना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षण गरिएको थियो।

वायु र ध्वनीको गुणस्तर

वायुको गुणस्तर मापन गर्नको लागि एयर भिजुअल प्रो एयर क्वालिटी मोनिटर प्रयोग गरिएको थियो। वायुको गुणस्तरको लागि PM २.५ र PM १० को मात्रा वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ सँग तुलना गरिएको छ। त्यस्तै ध्वनीको स्तर मापन गर्नको लागि Sound Level Meter प्रयोग गरिएको थियो।

तालिका ३-२ : अध्ययन प्यारामिटर र मापन विधि

क्र.स	स्थान	मिति	समय	उचाई (मि)	अक्षांश, देशान्तर
१	पिपरा वीरेन्द्रनगर न.पा-११	२०७९/०८/३०	विहान ९:३०	६७६	२८.५८२०८७°, ८१.६४७११६°
२	गाग्नेताल वीरेन्द्रनगर न.पा-११	२०७९/०८/३०	विहान १०:३०	६८२	२८.५८२२५५°, ८१.६४४७३४°
४	बर्बाकुना वीरेन्द्रनगर न.पा-११	२०७९/०९/०१	दिउँसो १:३०	६७०	२८.५८२४२८°, ८१.६५३८६३°
५	करेखोला वीरेन्द्रनगर न.पा-१३	२०७९/०९/०१	दिउँसो ३:३०	७६०	२८.५९४६४०°, ८१.६५१२००°

श्रोत: क्षेत्र सर्वेक्षण, २०७९

३.४.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित क्षेत्र र वरपर रहेका जैविक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk-through Survey) गरिएको थियो र चेकलिष्ट र प्रश्नावलीद्वारा जैविक वातावरणको विस्तृत जानकारी लिइएको थियो।

आयोजना क्षेत्र भित्र पर्ने वन संशाधनहरूको तथ्यांक संकलनको लागि साइट ए र साइट वि मा प्रस्तावित आयोजनाका संरचनाहरू निर्माण हुने स्थानमा वनस्पतिहरूको संख्या गणना गरिएको थियो।

३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य

प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरपरको केही घरहरूको घरधूरी सर्वेक्षण गरी आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी विवरण लिइएको थियो। प्रस्ताव क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण अध्ययनका लागि स्थलगत अवलोकन र चेकलिस्ट र प्रश्नावली द्वारा गरिएको थियो। विस्तृत जानकारीका लागि आयोजना क्षेत्र वरपर रहेका सामुदायिक समूहहरूसित अन्तरक्रिया गरिएको थियो।

३.५ प्रास तथ्याङ्कको विश्लेषण

प्रस्तावित क्षेत्रको स्थलगत अध्ययनपछि भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा सङ्कलित तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरिएको थियो। तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण निर्माण र सञ्चालन चरणमा पर्ने प्रभावको परिमाण, सीमा र अवधिको आधारमा गरिएको थियो। यसबाहेक, प्रभावहरू प्राथमिकताका आधारमा पहिचान गरी महत्वपूर्ण प्रभावहरू प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ र प्रत्येक प्रभावको लागी न्यूनीकरण उपाय र अनुगमन योजना वर्णन गरिएको छ। स्थलगत अध्ययनको क्रममा प्रास सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरणमा तथ्याङ्क र जानकारी प्रशोधन गरी सरल र स्पष्ट रूपमा प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएको छ। यसबाहेक, प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० अनुसार गरिएको थियो।

३.६ प्रभावको पहिचान, आकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि:

पहिचान गरिएका सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावहरूको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुन सक्ने परिवर्तनहरूको अनुमान वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० बमोजिम गरिएको थियो। राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Duration) मा वर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect) मात्रालाई उच्च, मध्यम र निम्न सीमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको थियो। यसमा गरिने मापन तल दिइएको छ।

तालिका ३-३ : तथ्याङ्क मापनको तालिका

मान	अङ्क भार	सिमा	अङ्क भार	अवधि	अङ्क भार
उच्च (उ)	६०	क्षेत्रीय (क्षे)	६०	दीर्घकालीन (दिर्घ)	२०
मध्यम (म)	२०	स्थानीय (स्था)	२०	मध्यकालीन (मध्य)	१०
निम्न (नि)	१०	स्थलगत (स्थ)	१०	अल्पकालीन (अल्प)	०५

स्रोत: राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

प्रस्तावले पर्ने असरहरूका लागि मान, फैलावट र अवधि छुट्टाउन तलका विधिहरूको प्रयोग गरिएको थियो।

मान: यो Scale of severity of change को आधारमा मध्यम, उच्च र निम्न मान छुट्टाइएको थियो।

भौगोलिक मापन: यदि कार्यको असर प्रस्ताव क्षेत्रमै छ भने यसलाई क्षेत्र विशेष नाम दिइएको थियो, यदि यस कार्यको प्रभाव प्रस्ताव क्षेत्रको नजिकै सम्म, स्थानीय रूपमा सीमित भए स्थानीय र क्षेत्रगत रूपमै असर पर्ने भए क्षेत्रीय नाम दिइएको थियो।

अवधि: यसको मापन निम्न अल्पकालीन (३ वर्षभन्दा कम), मध्यम अवधि (३ देखि २० वर्ष) र दीर्घकालीन (२० वर्ष देखि माथि) को आधारमा गरिएको थियो।

यसैगरी, महत्वका असरहरू (Significant impact) हरूको निक्क्योल गर्न तल दिइएका Cumulative scores को प्रयोग गरिएको थियो।

तालिका ३-४ : औचित्यता मापनको तरिका

जम्मा अङ्क भारको मापन	औचित्यता
७४ भन्दा माथि	अत्याधिक महत्वपूर्ण
५० देखि ७४ सम्म	मध्यम महत्वपूर्ण
५० भन्दा तल	कम महत्वपूर्ण/नगण्य

३.७ मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन मस्यौदा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२, नियम ७ को उपनियम (५) अनुसार तयार पारिएको थियो।

३.८ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाइ:

स्थलगत अध्ययनका क्रममा आयोजना क्षेत्र वरपरका वस्तीहरूमा सामुहिक छलफलहरू गरिएको थियो। यस संगसंगै अध्ययन का क्रममा त्यस क्षेत्रका सरोकारवाला व्यक्ति, जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अन्य जानकार व्यक्तिहरू संग अन्तर्वार्तापनि गरिएको थियो।

३.८.१ छलफल तथा परामर्श :

आयोजना प्रभावित क्षेत्रका मानिस र प्रभावित संस्थागत सरोकारवाला निकायहरू साथै अन्य संस्थाहरूमा प्रश्नावली सर्वेक्षण मार्फत प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने असरहरू र आवश्यक न्यूनीकरणका

उपायहरूबारे विस्तृत जानकारी लिइएको छ। प्रस्तावका विषयमा स्थानीयवासीको मुद्दा, चिन्ता तथा सुझावहरू सरोकारवालाहरूको छलफल अनुसार गरिएको थियो। छलफल तथा परामर्श लिइएका व्यक्तिहरूको नाम, फोन नं., ठेगाना आदि अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ।

यसै क्रममा अध्ययन टोलि संगै मिति २०७९/०९/०२ गते डिभिजन वन कार्यालयका प्रतिनिधि, वडा प्रतिनिधिहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, प्रस्तावक लगाएत स्थानीयहरूले प्रस्ताव गरिएको Site A र Site B दुवै क्षेत्रको भ्रमण गरेका थिए। क्षेत्र भ्रमणका क्रमको गरिएको छलफलको विवरण तथा प्रमुख सूचनादाताको नामावली अनुसूची ६ र ७ मा प्रदान गरिएको छ।

तालिका ३-५ : सार्वजनिक छलफलको विवरण

क्र. स.	स्थान	मिति	समय	सहभागीको संख्या	
				महिला	पुरुष
१	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- ११, पिपिरा	२०७९/०९/०३	बिहान ११ बजे	३	७
२	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- ११, बर्काकुना	२०७९/०९/०३	दिउसो ३ बजे	४	४
३	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- १३, करेखोला	२०७९/०९/०२	बिहान ११ बजे	१	५
४	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- १३, करेखोला	२०७९/०९/०२	बिहान ११ बजे	०	९
५	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- १३, करेखोला	२०७९/०९/०२	बिहान ११ बजे	१	५
६	डिभिजन वन कार्यालयको संलग्नतामा गरिएको सामुहिक स्थलगत भ्रमण	२०७९/०९/०४	बिहान १० बजे	६	२४
समूह छलफलमा उठाईएका सवालहरू					
१	स्थानीय बासीहरूलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिनुपर्ने				
२	वन जंगल कम भन्दा हानी गरी आयोजना निर्माण गर्नु पर्ने				
३	स्थानीयहरूलाई शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा सौलियत दिनु पर्ने				

४	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहसंग समन्वय गरी आयोजना निर्माण गर्नुपर्ने
५	वन जंगल संरक्षणको दृष्टिकोणले संरचना दुई खण्डमा बनाउनुपर्ने

फोटो ३.१: सार्वजनिक छलफलका क्रममा लिईएको तस्विरहरु

३.८.२ सार्वजनिक सुनुवाइ

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ दफा ३ उपदफा (५) र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ६ बमोजिम निम्न प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा सो क्षेत्रको स्थानीय तथा प्रस्तावसंग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया गर्न सार्वजनिक सुनुवाइ गर्नुपर्ने प्रावधान बमोजिम मिति २०७९/९/१६ गते वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको श्री नेपाल चन्द्रगंगा माध्यमिक विद्यालयको प्रांगण, गाभ्रेतालमा सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम गरेको थियो। यसको लागि मिति २०७९/९/९ गते सुर्खेत जिल्ला वाट प्रकाशन हुने “साझा बिसौनी” पत्रिका वाट सार्वजनिक सुनुवाइ सम्बन्धि सूचना जारी गरिएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाइमा उपस्थितिका लागि स्थानीय निकायका निर्वाचित जनप्रतिनिधि सँगै

अन्य सरोकारवालाहरू, स्थानीय संघ संस्था, छिमेकीहरूलाई श्री नेपाल राष्ट्रिय चन्द्रगंगा माध्यमिक विद्यालयको परिसरमा आमन्त्रित गरिएको थियो। सो अवसरमा स्थानीयवासी, सार्वजनिक संघ-संस्था, छरछिमेकीबाट उठेका सल्लाह, सुझावहरूलाई टिपोट गरिएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमका केही तस्विरहरू तथा सो सार्वजनिक सुनुवाइमा उठेका कुरालाई क्रमशः तल प्रस्तुत गरिएको छ भने उक्त सार्वजनिक सुनुवाइमा प्रस्तावक, डिभिजन वन कार्यालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका तथा सम्बन्धित वडाका प्रतिनिधि तथा स्थानीयवासी गरी कुल १३५ जनाको उपस्थिति रहेको थियो जसमा १८ जना महिला र ११७ पुरुषको सहभागीता रहेको थियो।

तालिका ३-६ : सार्वजनिक सुनुवाइको विवरण

क्र. स.	स्थान र मिति, समय	
	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-११, श्री नेपाल चन्द्रगंगा माध्यमिक विद्यालयको प्रांगण, गाग्रेताल मिति: २०७९/०९/१६, बिहान ११ बजे	
	सवाल	निराकरणका उपायहरू
१.	यस वन क्षेत्र नजिक रहेका अति बिपन्न परिवारलाई व्यवसायिक कार्यक्रम प्रस्ताव गरिनु पर्छ।	अध्याय ८, तालिका ८-२
२.	वन समितिहरूलाई नर्सरी उत्पादन र संचालन गर्न सहयोग गरिनु पर्छ।	अध्याय ८, खण्ड ८.३
३.	बैकल्पिक ऊर्जा प्रयोगका लागी योजना बनाउनु पर्ने।	अध्याय ८, तालिका ८-२
४.	कृषि पशुपालनमा सेवा क्षेत्रका जनतालाई कार्यक्रममा तयार गर्ने।	अध्याय ८, खण्ड ८.३
५.	वी.न.पा. भित्रका वडा नं १३, १४, १५, १६ मा वृक्षरोपण गर्ने। वन सिकार नगर्ने।	अध्याय ८, तालिका ८-२, वृक्षरोपण डि.व.का को संग सहकार्य गरी गरिने
६.	B ब्लकमा पनि आवास क्षेत्र मात्र नभइ अन्य भवनहरू मेडिकलका कुनै विभाग बनाउदा राम्रो हुने।	आयोजनाको प्रविधिक डिजाइन अनुसार भवन Site A र Site B मा बनाइने
७.	स्थानीयलाई दक्षता र क्षमताको आधारमा रोजगारीको व्यवस्था गर्नुपर्ने।	अध्याय ८, तालिका ८-२
८.	संरचना निर्माण गर्दा आवश्यक ढल तथा फोहोरको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्ने।	अध्याय ८, तालिका ८-२
९.	B ब्लकमा भवन निर्माण गर्दा गर्दा वतासे डाडाको जति सक्यो थोरै भू-भाग लिनुपर्ने।	आयोजनाले प्रारम्भिक चरणमा माग गरेको जग्गा घटाइएको

१०.	वन जंगल उचित संरक्षणमा ध्यान दिनुपर्ने।	अध्याय ८, तालिका ८-२
११.	कम भन्दा कम वन क्षेत्र प्रयोग र कम रुख हटाउने गरी स्थानको छनौट गरिनुपर्ने। संरक्षण क्षेत्र/ खोला/खोल्सा को रुख विरुवा नहटाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने।	कम रुख भएको क्षेत्रलाई निर्माणको लै प्राथमिकता दिइएको
१२.	वन ऐन २०७६ तथा वन नियमावली २०७९ को विकास निर्माणको लागी वन क्षेत्र प्रयोग सम्बन्धी व्यवस्थाको पूर्ण पालना गर्नुपर्ने।	अध्याय ४, खण्ड ४.३, खण्ड ४.४
१३.	नेपाल सरकारबाट भूमि प्राप्ति भए पछी मात्र पूर्वाधार निर्माणको काम सुरु गर्नुपर्ने।	भूमि प्राप्त भएपछी मात्र निर्माण कार्य सुरु गरिने
१४.	विकल्प विश्लेषण गरिनुपर्ने।	अध्याय ६
१५.	भू-तथा जलाधार संरक्षणको दृष्टिकोणले आयोजना क्षेत्र सम्वेदनशिल क्षेत्रमा पर्ने भएकाले संरक्षणका क्रियाकलापहरु संगसंगै संचालन गर्नुपर्ने।	अध्याय ८
१६.	सानो देखी ठूलो सम्मका रोजगारी योग्यता क्षमताले पुगेका स्थानीय विरेन्द्रनगर ११, १२, १३ का नागरिकहरुको अधिकारलाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने।	अध्याय ८
१७.	क्षेती भएको सा.व.उ.स. को सट्टामा वडा नं १३, १४, १५, १६ का खाली जमिन भित्र वृक्षरोपण गरियोस। भू.अ सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य प्रारम्भ गरियोस।	अध्याय ८, तालिका ८-२, वृक्षारोपण डि.व.का को संग सहकार्य गरी गरिने
१८.	दाउरा घाँसमा आश्रित परिवारलाई उचित व्यवस्था गर्न पहल गरियोस।	अध्याय ८, तालिका ८-२
१९.	११, १२, १३ भित्र पर्ने सडकहरु पुर्वधार सम्पन्न गर्न पहल गरियोस।	अध्याय ८, खण्ड ८-३
२०.	वि.न.पा १२ को तर्फ बाट सम्पूर्ण सहयोग हुने प्रतिबद्धता गर्दछु।	-
२१.	प्रभावित क्षेत्रका वरिपरिका वस्तिमा आर्थिक अवस्था कमजोर भएका विद्यार्थीका लागी निशुल्क रूपमा वार्षिक कोटा छुट्टाइनु पर्छ।	अध्याय ८, तालिका ८-१
२२.	कोषको व्यवस्थापन हनु पर्छ जस्तै दीर्घ रोग लागेमा निशुल्क उपचार को व्यवस्था होस।	अध्याय ८, तालिका ८-१
२३.	संरचना निर्माण गर्दा कटिंग गरेका काठहरु सामुदायिक वनले पाउनु पर्ने।	निर्माणको क्रममा डिभिजन वन संग सहकार्य गरी कटिंग गरेका काठको व्यवस्थापन गरिने
२४.	मेडिकल कलेज एरिया घेरवार हनु पर्छ। यस निर्माण हुने आसपासका सडक कालोपत्रे गरिनु पर्छ। फोहोर बाटोले स्वास्थ्यमा हानि गर्छ, यसमा संगसंगै पहल गरिदिनु पर्छ।	अध्याय ८, खण्ड ८.३

फोटो ३-२: सार्वजनिक सुनुवाइको तस्वीरहरू

३.८.३ सूचना प्रकाशन र सुझाव सङ्कलन :

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावहरूको अभिवृद्धि र नकारात्मक असरको न्यूनीकरणका लागि उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव सङ्कलन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गराउन र सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय असरहरूको लेखाजोखा गर्न मिति २०७९/१०/१७ गते “मध्यान्ह” राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित बिचारहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची ९ नियम ७ को उपनियम (२) अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो। नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचना टाँस गरिएको थियो। उल्लिखित स्थानमा सूचनाको टाँसको पुष्टि गर्न मुचुल्का र सूचना टाँसको जानकारी सङ्कलन गरिएको थियो। सार्वजनिक सूचना र सूचना टाँसको जानकारीको पत्र अनुसूची ५ मा समावेश गरिएको छ।

यस पश्चात् विरेन्द्रनगर नगरपालिकाको कार्यालय बाट मिति २०७९/११/०८ गते, विरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं १३ बाट मिति २०७९/११/०५ गते, विरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं ११ बाट मिति २०७९/११/०५ र डिभिजन वन कार्यालय बाट मिति २०७९/१०/२७ गते सिफारिस पत्र सङ्कलन गरियो। यस्तै गरेर सोही अवधिमा विभिन्न विषयगत विज्ञहरूद्वारा प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक-आर्थिक वातावरण सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

३.८.४ प्रस्तुति र पुनरावलोकन समितिका सुझावहरूको समावेश र अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी:

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को नियम ७ को उपनियम (५) संग सम्बन्धित अनुसूची १२ अनुसार तयार पारिएको छ। यस मस्यौदा प्रतिवेदन उपर वन तथा वातावरण मन्त्रालयको मूल्याङ्कन समितिले विभिन्न छलफल गरी लिखित तथा मौखिक सुझावहरू दिनेछ र पुनरावलोकन समितिहरूको लिखित र मौखिक सुझावहरू समेट्दै अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिनेछ।

४. प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, कानून तथा मापदण्ड

यस प्रस्तावसँग सम्बन्धित नीति, नियम, कानून तथा मापदण्डहरूलाई क्रमशः यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ।

४.१ नेपालको संविधान

तालिका ४-१: नेपालको संविधान

संविधान	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा
नेपालको संविधान	<ul style="list-style-type: none"> नेपालको संविधानले समग्र राष्ट्रको सन्तुलित विकासका लागि आर्थिक लगानीको समान वितरण गर्दै सबै क्षेत्रका जनतालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास तथा रोजगारी जस्ता पूर्वाधारको विकास मार्फत जनताको जीवनस्तर वृद्धि गर्ने नीति लिएको छ। संविधानको धारा ३० ले नेपाली जनताको स्वच्छ तथा स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै वातावरणीय प्रदुषण वा क्षयीकरणबाट क्षति पुग्ने पीडितलाई कानून सम्मत ढङ्गले क्षतिपूर्ति पाउने अधिकार समेत गरेको छ। संविधानको धारा ३५ मा स्वास्थ्यसम्बन्धी हक अन्तर्गत नागरिकले राज्यका तर्फबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क पाउने, त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्न वञ्चित नगरिने, त्यस्तो सेवा तथा उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने हक हुने तथा नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँच हुने सम्मका हकहरू प्रदान गरिएको छ।

४.२ नीति, योजना र रणनीति

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको क्रममा अध्ययन गरिएका नीति, योजना र रणनीतिहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-२: नीति, योजना र रणनीति

नीति, योजना तथा रणनीतिहरू	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा
आवधिक योजना	
पन्ध्रौँ आवधिक योजना दृष्टिपत्र, २०७६/७७ - २०८०/८१	सन्तुलित आर्थिक वृद्धि, समृद्धि, सुशासन र नागरिकको खुशीको दृष्टिकोणले नेपाल सरकारले १५औँ पञ्चवर्षीय योजनाको लागि एक दृष्टि पत्र तयार गरेको थियो। १५ औँ पञ्चवर्षीय योजना २०८० वि.स. भित्र नेपाललाई आय वृद्धि, व्यक्तिको जीवनको गुणस्तरको विकास, आर्थिक जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गरि दिगो विकास लक्ष्य हासिल गरेर अविकसित देशबाट विकासोन्मुख देशमा स्तरोन्नति गर्ने योजनाको साथ तयार पारिएको छ। यस योजनाको परिच्छेद ७ को खण्ड ७.३ मा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ जस अनुसार यस योजनाले सबै तहमा सबल स्वास्थ्य प्रणालीको विकास र विस्तार गर्दै जनस्तरमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा पहुँच सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ।
प्रथम आवधिक योजना (आ. व. २०७६/७७ - आ. व. २०८०/८१) (कर्णाली प्रदेश)	कर्णाली प्रदेश कै पहिलो आवधिक योजनामा विशेष गरेर प्रदेशमा उपलब्ध प्राकृतिक सम्पदा र भौगोलिक विविधताको अधिकतम प्रयोग गरि उच्च दरको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्दै सामाजिक न्यायमा आधारित विकास गर्ने ध्येय रहेको छ। यस योजनाको परिच्छेद “सामाजिक क्षेत्र” अन्तर्गतको खण्ड २ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ। गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै जनताको पहुँच मार्फत स्वस्थ र सबल नागरिकको विकास मुख्य दीर्घकालीन सोच रहेको यस योजनामा सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाहरू सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउने लक्ष्य राखिएको छ।
नीति	
राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६	यस नीतिको बुँदा ६ मा प्रदूषण नियन्त्रण, फोहरमैला व्यवस्थापन र हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने छ भने खण्ड ८ को बुँदा ८.१ मा वातावरणीय प्रदूषण रोकथाम, नियन्त्रण र न्यूनीकरण सम्बन्धी नीति रहेका छन्।

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६	खण्ड ८ को बुँदा ८.७ मा जलवायु परिवर्तनका कारणले उत्पन्न प्रकोपले मानव स्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभावलाई कम गरी स्वास्थ्य वातावरण सृजना गर्ने कुरा लाई जोड दिएको छ।
राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७६	यस नीतिको नीति ५ मा निर्देशक सिद्धान्त, भावी सोच, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्यहरूको बारेमा उल्लेख गरिएको छ जसमा स्वास्थ्य क्षेत्रलाई संघीय संरचना अनुसारको स्वास्थ्य प्रणाली मार्फत संविधान प्रदत्त नागरिकको स्वास्थ्य सम्बन्धित मौलिक हक र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्ने कुरामा जोड दिएको छ।
राष्ट्रिय वन नीति, २०७६	वन क्षेत्रको मार्गदर्शनको लागि वातावरणीय संतुलन कायम गर्न, वन पैदावारको आपूर्ति अभिवृद्धि गर्ने, सहभागितामुलक वन पध्दतिको सुदृढिकरण गर्ने, निजी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहित गर्ने र सुशासनलाई सुदृढिकरण गर्ने लक्ष्य लिएको छ। लक्ष्य प्राप्तिका लागि नीति र प्रत्येक नीति अन्तर्गत रणनीति र कार्यनीति तयार गरिएको छ। जसमध्य नीति नं ४ मा समुदायद्वारा ब्यबस्थित वनलाई पारिस्थितिकिय,आर्थिक र सामाजिक रूपमा सक्षम बनाउदै लाभको न्यायोचित बाँडफाँड गर्न, वनको दिगो ब्यवस्थापन गरेर वन क्षेत्रबाट लिन सकिने लाभ अभिवृद्धि गर्दै सदुपयोगको प्राथमिकता निर्धारण गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ।
राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०७५	यस नीतिको खण्ड ८ को उपखण्ड ८.४ को ४ बुँदामा जलवायु परिवर्तनको असरलाई समेत ध्यानमा राखी दिगो विकासका सिद्धान्तका आधारमा विकास निर्माणका कार्यहरू सञ्चालन गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ।
नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान रणनीति, २०७६	रणनीति १२(३,४ र ५): स्वास्थ्य अनुसन्धानलाई विशोन्निय र गुणस्तरीय बनाउन राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य मान्यता तथा मापदण्डहरूलाई अवलम्बन गरी स्वास्थ्य अनुसन्धानहरूलाई प्रभावकारी अनुगमन, मुल्यांकन नियमनको व्यवस्था गर्ने, स्वास्थ्य अनुसन्धान संस्कृति, नविनतम ज्ञान, शिप र प्रविधिको विकासलाई प्रवर्द्धन तथा प्रोत्साहन गर्ने

४.३ ऐन

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको क्रममा अध्ययन गरिएका ऐनहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-३: ऐन

ऐन	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा
वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ (कर्णाली प्रदेश)	यस ऐनको दफा ७ मा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने, दफा ८ को उपदफा २ मा प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि पेश गरिने निकाय तोकेको छ। त्यसैगरी दफा ६ को उपदफा १ मा सार्वजनिक सुनवाइ, दफा ४ र ५ मा क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। दफा ११ मा पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, दफा १२ मा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन परिमार्जन सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। त्यसैगरी दफा ४० मा जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ।
औषधि व्यवस्थापन ऐन, २०३४	यस ऐनले औषधी उत्पादनहरू र सम्बन्धित मामिलाहरूको प्रावधान राखेको छ। यसले मानव प्रयोगको लागि र पशु चिकित्सा प्रयोगको लागि औषधीहरूको नियमन गर्दछ।
ट्रेड युनियन ऐन, २०४९	यस ऐनको दफा ३ को उपदफा १ मा सम्बन्धित प्रतिष्ठान कामदारहरूले आफ्नो पेशागत हक हितको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियनहरूको गठन गर्न सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ।
भवन ऐन, २०५५	यो ऐन भवन निर्माण कार्यलाई नियमित गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको हो। भूकम्प आगलागी तथा अन्त्य दैवी प्रकोपहरूबाट भवनहरूलाई यथासम्भव सुरक्षित राख्नको लागि भवन निर्माण कार्यलाई नियमित गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न यो ऐन बनाएको हो। यो ऐन लागू भएको नगरपालिका क्षेत्रभिन्ने दफा ८ मा उल्लिखित क ख वा ग वर्गको भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति संस्था वा सरकारी निकायले भवन निर्माण गर्न प्रचलित कानून

	बमोजिम स्वीकृतिको लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिँदा नक्सासँग डिजाइन समेत पेश गर्न पर्नेछ।
बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६	यस ऐनको दफा ३ को उपदफा (१) ले चौध वर्ष उमेर नपुगेका कुनै बालकलाई श्रममा लगाउन निषेध गरेको छ। यस ऐनको दफा ३ को उपदफा २ ले बालकलाई जोखिम पूर्ण व्यवसाय वा काममा (ऐनको अनुसूचीले परिभाषित गरे अनुसार) लगाउन निषेध गरेको छ। यस ऐनको दफा ५ मा बालकलाई काममा लगाउँदा दैनिक छ घण्टा भन्दा आराम गर्ने समय दिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।
कम्पनी ऐन, २०६३	यस ऐनको दफा ३ को उपदफा १ मा मुनाफाको उद्देश्य लिई कुनै उद्यम गर्न चाहने व्यक्तिले एकलै वा अरूसँग समूहबद्ध भई प्रबन्धपत्रमा उल्लेख भए बमोजिम एक वा एक भन्दा बढी उद्देश्यका प्राप्तिका लागि कम्पनी भन्दा बढी उद्देश्यका प्राप्तिका लागि कम्पनी स्थापना गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरिएको छ। यस्तै गरेर यस ऐनको दफा ९ ले प्राइभेट कम्पनीको सेयरधनीहरूको सङ्ख्या एक सय एक भन्दा बढी हुनु नमिल्ने प्रावधान कायम गरेको छ।
स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धी ऐन, २०६६	यस ऐनको दफा ३ मा स्वास्थ्य उपचारको विषयलाई लिएर स्वास्थ्यकर्मीलाई घेराउ, अपमानजनक व्यवहार वा हातपात गर्न नहुने र स्वास्थ्य संस्थामा तोडफोड तथा आगजनी वा त्यस्तै अन्य कार्य गर्न नहुने कुरा उल्लेख छ। दफा ४ मा स्वास्थ्यकर्मीले आवश्यकता अनुसार सुरक्षाकर्मी माग गर्न सक्ने कुरा उल्लेख छ।
फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८	यस ऐनको दफा ३ मा फोहरमैला व्यवस्थापन तह, दफा १० मा फोहरमैला व्यवस्थापन प्रकृया, दफा २० मा प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी, दफा २१ मा फोहरमैला अनुगमन र दफा २२ मा वातावरणीय क्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था छ। यस ऐनको दफा ४ मा हानिकारक फोहर मैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहर मैला वा औद्योगिक फोहरमैला प्रशोधन र व्यवस्थापन गर्ने दायित्व निर्धारित मापदण्डको अधीनमा रही त्यस्तो फोहरमैला

	व्यवस्थापनको दायित्व त्यस्तो फोहरमैला उत्पादन गर्ने व्यक्ति वा निकायमा निहित हुने व्यवस्था गरेको छ।
औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३	यस ऐनको दफा ३ उपदफा (१) बमोजिम कसैले यस ऐन बमोजिम दर्ता नगराई उद्योगको स्थापना वा सञ्चालन गर्न वा गराउन पाउने छैन। त्यस्तै परिच्छेद ३ दफा १५ बमोजिम यस ऐनको प्रयोजनका लागि उद्योगहरूलाई उपदफा १ बमोजिम वर्गीकरण गरिएको छ।
स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	यस ऐनको दफा ११ मा नगरपालिका तथा नगरपालिकाको अधिकारको प्रत्यायोजनको बारेमा उल्लेख गरेको छ। यस ऐनले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नका लागि वन, वनस्पति, जैविक विविधता र भूसंरक्षण सम्बन्धमा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। यस ऐनले कामको जिम्मेवारी र स्थानीय सरकारको शक्तिको रूपरेखा बनाउँछ (नगरपालिका र नगरपालिका स्तर) एवं स्थानीय निकायमा नेपालको संविधानले हस्तान्तरण गरेको अधिकारहरू तथा स्थानीय सरकारी निकायका अधिकारीहरूलाई तोक्छ। विशेष गरी स्थानीय राजस्वको सम्बन्धमा, दफा ११ को उपदफा २ ले स्थानीय सरकारलाई वातावरणीय कार्य र जैविक विविधताका संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरको नीति निर्माण गर्न अधिकार दिएको छ र स्थानीय निकायले पनि वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण, प्रदूषण नियन्त्रण र खतरनाक पदार्थहरूको नियन्त्रणको लागि कार्य गर्न आवश्यक छ।
श्रम ऐन, २०७४	यस ऐनको दफा ३ मा श्रमिकको न्यूनतम मापदण्ड, ५ मा बालबालिकालाई काममा लगाउन नहुने, ६ मा भेदभाव गर्न नहुने ७ मा समान कामको लागि पारिश्रमिकमा भेदभाव गर्न नहुने र ११ मा रोजगारी सम्झौता सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ।
योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७४	यस ऐनको दफा ४ मा रोजगारदाताले श्रमिकको योगदान योग्य रकम जम्मा गर्न पर्ने तथा दफा १० मा सामाजिक सुरक्षा योजना सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरेको छ।

उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५	परिच्छेद २ र ३ अन्तर्गतका दफाहरूले उपभोक्तालाई गुणस्तरीय बस्तु वा सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ।
जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५	यस ऐनको दफा ४० को उपदफा १ मा ध्वनि, वायु जल तथा दृश्य प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि सङ्घीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारले यस सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। त्यस्तै दफा ४१ मा सरसफाई तथा फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड बनाउने कुरा उल्लेख छ।
भू- उपयोग ऐन, २०७६	यस ऐनको दफा ४ मा भू-उपयोग क्षेत्रको वर्गीकरण, दफा ८ मा भू-उपयोग परिवर्तन गर्न नहुने, दफा १० मा जग्गाको खण्डीकरण नियन्त्रण र दफा २५ मा सजाय सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ।
वन ऐन, २०७६	नेपाल सरकारले राष्ट्रिय वनलाई सरकारद्वारा ब्यवस्थित वन, वन संरक्षण क्षेत्र, सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कवुलियती वन र धार्मिक वन को रूपमा ब्यवस्थापन गर्न र निजी, सार्वजनिक र शहरी वनको प्रवर्धन गर्दै वन्यजन्तु, वातावरण,जलाधार एवं जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गरी राष्ट्रिय सम्बृद्धिमा योगदान गर्न वन ऐन २०७६ लागू गरेको छ। कुनै राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना संचालन गर्दा वातावरणमा उल्लेख प्रतिकूल असर नपर्ने भएमा र वन क्षेत्र प्रयोग गर्नु बाहेक अन्य विकल्प नभएमा नेपाल सरकारले राष्ट्रिय वन प्रयोग गर्न दिन सक्ने प्रावधान राखेको छ। यसरी राष्ट्रिय वन प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा प्रस्तावकले प्रयोग गर्ने राष्ट्रिय वन क्षेत्र वरावरको जग्गा सट्टा भर्ना गरि वृक्षारोपण गरी हेरचाह समेत गर्नु पर्ने प्रावधान रहेको छ।
नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद ऐन, २०४७	दफा ११:अनुसन्धानको लागी परिषदसंग स्वीकृति लिनु पर्ने
नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२०	परिच्छेद २६: दर्ता कितावमा नाम दर्ता नभएका व्यक्तिहरूले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा चिकित्सा सम्बन्धि व्यसाय गर्न पाउने छैन

४.४ नियमावली

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका नियमावलीहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-४ : नियमावली

नियमावली	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित नियम
वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ (कर्णाली प्रदेश)	यस नियमावलीको नियम ३ मा वातावरणीय अध्ययन गर्न पने प्रस्ताव अन्तर्गत अनुसूची १, अनुसूची २, अनुसूची ३ सँग सम्बन्धित प्रस्तावहरू, नियम ४ मा क्षेत्र निर्धारण, नियम ५ मा कार्यसूची, नियम ६ मा सार्वजनिक सुनुवाइ, नियम ११ मा पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। प्रस्तावकले ऐनको दफा ३ को उपदफा (२) को खण्ड (क) मा उल्लिखित विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य वा आयोजना सम्बन्धी प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि प्रदेश सरकारको सम्बन्धित मन्त्रालय समक्ष र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सम्बन्धित मन्त्रालय मार्फत मन्त्रालयमा समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
ट्रेड युनियन नियमावली २०५०	यसको ३ प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियन दर्ताका लागि दरखास्त दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको छ।
जनस्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५	यस जनस्वास्थ्य सेवा (तेस्रो संशोधन) नियमावली, २०६८ को परिच्छेद ३ मा पदपूर्ति र पदाधिकार सम्बन्धी उल्लेख छ। त्यस्तै यस नियमावलीमा विशेषज्ञ पद सम्बन्धी व्यवस्था, पदनाम, पदस्थापन र सरुवा बारे पनि उल्लेख छ।
फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०	यसको नियम ३, ४ र ५ मा फोहर मैलालाई पृथकीकरण गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने तथा हानिकारक वा रासायनिक फोहर मैलालाई व्यवस्थापनको बारेमा उल्लेख छ।
श्रम नियमावली, २०७५	नियम ४ ले रोजगार सम्झौता गर्दा खुलाउनु पर्ने विवरण, नियम ७ देखि १५ मा विदेशी नागरिक काममा लगाउन आवश्यक पर्ने

	इजाजत र श्रम स्वीकृति र नियम ३४ देखि ५३ श्रमिकको सुरक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रावधान रहेको छ।
योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा नियमावली, २०७५	यसको परिच्छेद २ र ६ अन्तर्गतका नियममा क्रमशः सामाजिक सुरक्षा योजनामा सहभागिता र परिचय पत्र सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। नियम ९ र १७ मा क्रमशः सामाजिक सुरक्षा योजना सञ्चालन र रोजगारदाताको दायित्वको बारेमा उल्लेख छ।
वन नियमावली, २०७९	यस नियमावलीको परिच्छेद-८ मा प्राथमिकता प्राप्त योजनाको सञ्चालन कुनै वन क्षेत्रभित्र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजना सञ्चालन गर्दा सेवाबाट स्थानीय व्यक्ति वा समुदायलाई कुनै हानी नोक्सानी हुन गएमा सो बापतको क्षतिपूर्तिको रकम सम्बन्धित योजना सञ्चालनकर्ताले नै व्यहोर्नु पर्ने कुरा उल्लेख छ। साथै स्वीकृति प्राप्त योजनाले प्रयोग गर्ने वन क्षेत्रको वन पैदावार काट्दा, टुक्राउँदा तथा ढुवानी गर्दाको सम्पूर्ण खर्च योजना सञ्चालनकर्ताले नै व्यहोर्नु पर्ने कुरा पनि उल्लेख छ। नियम ८७ अनुसार विकास आयोजना संचालन गर्न राष्ट्रिय वन क्षेत्र प्रयोग गर्नु बाहेक अन्य कुनै पनि विकल्प नभएमा सम्बन्धित वन व्यवस्थापन पद्धति तथा सहभागितामा न्यूनतम वन क्षेत्र मात्र प्रयोग गर्ने र न्यूनतम रुख विरुवा मात्र हटाउनु पर्ने विकल्पको अध्ययन तथा विश्लेषण गरि मुख्य क्रियाकलाप समावेश भएको अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ। र वन क्षेत्र प्रयोग हुने आयोजना आयोजना तर्जुमा गर्दा सम्भाव्यता अध्ययन र वातावरणीय अध्ययन गर्दा सम्बन्धित डीभीजन वन कार्यालयसँग समन्वय गर्नु पर्नेछ।
स्वास्थ्य बिमा नियमावली, २०७५	परिक्षेद ५ : सेवा प्रदायक स्वास्थ्य संस्थाको सूचीकरण र सेवा प्रदान गरे बापतको रकमको भुक्तानीको बारेमा उल्लेख परिक्षेद ६: औसधी सम्बन्धी व्यवस्था अन्तर्गत फर्मासीवाट गरिने औसधिको आपूर्ति तथा वितरण र आकस्मिक तथा बहिरंग सेवाको लागी वितरण गर्ने औसधीको वितरण बारेमा उल्लेख

४.५ निर्देशिका/कार्यविधि/मापदण्ड

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका निर्देशिका/कार्यविधि/मापदण्डहरू लाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-५ : निर्देशिका/कार्यविधि/मापदण्ड

निर्देशिका/कार्यविधि/मापदण्ड	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा / अनुच्छेद
राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०	यस निर्देशिकाले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रकृया र प्रभावहरूको तह निर्धारण गरी उल्लेखनीयता पहिचान सरलीकृत गर्न सहयोग गरेको छ।
स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका, २०७०	यस निर्देशिकाको दफा ३ का उपदफा ३ र ४ मा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन र गुणस्तर सम्बन्धी, दफा ५ मा अनुमति प्रदान गर्ने निकाय, दफा १६ र १७ मा अस्पताल पूर्वाधार सम्बन्धी र अन्य मापदण्ड, दफा १८ मा जनशक्ति, २० मा उपकरण सम्बन्धी मापदण्ड र दफा २१ मा विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ।
स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१	यस निर्देशिकाको अनुच्छेद ३ मा स्वास्थ्य सेवाबाट उत्सर्जन हुने फोहरको वर्गीकरण गरिएको छ जसमा जोखिम रहित र जोखिमयुक्त फोहर रहेका छन्। जोखिम रहित फोहरमा जैविक फोहर, पुनः चक्रीय फोहर, र अन्य फोहर पर्छन् भने जोखिमयुक्त फोहरमा मानव अङ्ग, धारिलो वस्तु फार्मासिटिकल फोहर, अति संक्रामक फोहर, संक्रामक फोहर खतरनाक फोहर र विकिरण फोहर रहेका छन्। त्यस्तै अनुच्छेद ६ मा फोहर व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड र फोहर सङ्कलन तथा कलर कोडीड पद्धतिको बारेमा उल्लेख रहेको छ।
अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७२	यस निर्देशिकाको दफा ८ अनुसार औषधी तथा औषधीजन्य सामग्री र पदार्थ खरिद गर्दा सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ बमोजिमको प्रकृया अवलम्बन गरी गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ। दफा ९ मा औषधी र औषधी

	जन्य पदार्थको बिक्री मूल्य निर्धारण गर्दा यसको खरिद मूल्यमा २० प्रतिशत नबढाइ निर्धारण गरिने कुरा उल्लेख छ।
National Health Care Waste Management Standards and operating Procedures, 2020	National Health Care Waste Management Standards and operating Procedures, 2020 bring clear and practical technical Guideline to all stakeholders and assist to improve health care management system in varieties of healthcare settings.
राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२	यसले खानेपानीको विभिन्न प्यारामिटरहरूको अधिकतम सीमा तोकेको छ। यस मापदण्डले पिउने पानीको pH ६.५ देखि ८.५ सम्म तोकिएको छ। पानीको टर्बिडिटी ५ मिलिग्राम प्रति लिटर हुनुपर्ने छ भने पिउने प्रयोजनको पानीमा इ-कोलि ब्याक्टेरिया हुन नहुने तोकिएको छ। पिउने पानीमा एमोनियाको मात्रा १.५ मिलिग्राम प्रति लिटर, नाइट्रेटको मात्रा ५० मिलिग्राम प्रति लिटर भन्दा बढी हुन नहुने मापदण्ड रहेको छ।
वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९	नेपाल राजपत्रको दफा ६२ ले विभिन्न आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन लागि भिन्नाभिन्नै मापदण्डहरूको सीमा तोकिएको छ। निम्न तालिकामा उक्त मापदण्ड प्रस्तुत गरिएको छ।

Parameters	Units	Averaging Time	Concentration in Ambient Air, maximum	Test Methods
TSP	µg/m ³	Annual	-	High Volume Sampling
		24-hours*	230	
PM10	µg/m ³	Annual	-	Low Volume Sampling
		24-hours*	120	
Sulphur Dioxide	µg/m ³	Annual	50	Diffusive sampling based on weekly average
		24-hours**	70	To be determined before 2005 AD
Nitrogen Dioxide	µg/m ³	Annual	40	Diffusive sampling based on weekly average
		24-hours**	80	To be determined before 2005 AD
Carbon Monoxide	µg/m ³	8 hours**	10,000	To be determined before 2005 AD
		15 minute	100,000	Indicative samplers ***
Lead	µg/m ³	Annual	0.5	Atomic Absorption Spectrometry, analysis of PM10 samples ****
		24-hours	-	
Benzene	µg/m ³	Annual	20*****	Diffusive sampling based on weekly average
		24-hours	-	

Note: 24 hourly values shall be met 95% of the time in a year. 18 days per calendar year the standards may be exceeded but not on two consecutive days.

Note: 24 hourly standards for NO₂ and SO₂ and 8 hours standard for CO are not to be controlled before MoPE has recommended appropriate test methodologies. This will be done before 2005.

* **Note:** Controlled by spot sampling at roadside locations: Minimum one sampler per week taken over 15 minutes during peak traffic hours, i.e. in the period 8am-10am or 3pm-6pm on a work day. This test method will be re-evaluated by 2005.

** **Note:** If representativeness can be proven, yearly averages can be calculated from PM10 samples from selected weekdays from each month of the year.

***** **Note:** To be re-evaluated by 2005.

<p>ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९</p>	<p>यसले विभिन्न क्षेत्रको लागि दिवा र रात्रि समयको लागि ध्वनिको सीमा तोकेको छ। नेपाल सरकारले विभिन्न क्षेत्रका लागि रात र दिउँसोको समयका लागि ध्वनि सम्बन्धी मापदण्ड तोकिएको छ। कुनै पनि आयोजनाले यस मापदण्डको पालना गरि कार्य सञ्चालन गर्नु पर्नेछ।</p> <table border="1" data-bbox="598 504 1420 1176"> <thead> <tr> <th rowspan="2">क्षेत्र</th> <th colspan="2">ध्वनिको सिमितता (डी बी)</th> </tr> <tr> <th>दिन</th> <th>रात</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>औद्योगिक</td> <td>७५</td> <td>७०</td> </tr> <tr> <td>व्यापारिक</td> <td>६५</td> <td>५५</td> </tr> <tr> <td>ग्रामीण आवासीय</td> <td>४५</td> <td>४०</td> </tr> <tr> <td>शहरी आवासीय</td> <td>५५</td> <td>५०</td> </tr> <tr> <td>मिश्रित आवासिय</td> <td>६३</td> <td>५५</td> </tr> <tr> <td>शान्ति क्षेत्र</td> <td>५०</td> <td>४०</td> </tr> <tr> <td>उपकरण</td> <td colspan="2">अधिकतम सीमा (डेसिबेल)</td> </tr> <tr> <td>पानी तान्ने पम्प</td> <td colspan="2">६५</td> </tr> <tr> <td>डीजेल जेनेरेटर</td> <td colspan="2">९०</td> </tr> <tr> <td>मनोरञ्जन</td> <td colspan="2">७०</td> </tr> </tbody> </table>	क्षेत्र	ध्वनिको सिमितता (डी बी)		दिन	रात	औद्योगिक	७५	७०	व्यापारिक	६५	५५	ग्रामीण आवासीय	४५	४०	शहरी आवासीय	५५	५०	मिश्रित आवासिय	६३	५५	शान्ति क्षेत्र	५०	४०	उपकरण	अधिकतम सीमा (डेसिबेल)		पानी तान्ने पम्प	६५		डीजेल जेनेरेटर	९०		मनोरञ्जन	७०	
क्षेत्र	ध्वनिको सिमितता (डी बी)																																			
	दिन	रात																																		
औद्योगिक	७५	७०																																		
व्यापारिक	६५	५५																																		
ग्रामीण आवासीय	४५	४०																																		
शहरी आवासीय	५५	५०																																		
मिश्रित आवासिय	६३	५५																																		
शान्ति क्षेत्र	५०	४०																																		
उपकरण	अधिकतम सीमा (डेसिबेल)																																			
पानी तान्ने पम्प	६५																																			
डीजेल जेनेरेटर	९०																																			
मनोरञ्जन	७०																																			
<p>डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९</p>	<p>यसले डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड तोकेको छ।</p>																																			
<p>नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड, २०६९</p>	<p>यसले विभिन्न किसिमका सवारी साधनबाट निस्कने धुवाँको गुणस्तर सम्बन्धी अधिकतम सीमा तोकेको छ। नेपाल सरकारले चार पाङ्ग्रे तथा दुई पाङ्ग्रे सवारीसाधनका सवारीको ईन्जिन क्षमता हेरी मापदण्ड तयार गरेको छ जसमा डिजेल इन्जिन तथा पेट्रोल इन्जिन दुबैबाट कार्बन मोनोअक्साईड, हाईड्रोकार्बन एक्जस्ट तथा नाईट्रोजनको निष्कासन गर्न पाईने अधिकतम मात्रा ग्राम प्रति किलोमिटरमा दिइएको छ।</p>																																			
<p>मर्करीयुक्त उपकरणहरूको आयात, २०६९</p>	<p>नेपाल सरकार (सचिवस्तर) बाट २०६९/११/२१ मा आगामी आ.व. २०७०/७१ देखि नेपाल सरकारले मर्करी युक्त उपकरणहरू</p>																																			

	खरिद र उपयोग बन्द गर्ने र निजी क्षेत्रलाई पनि खरिद उपयोग नगर्न अनुरोध गर्ने निर्णय गरेको छ।
इनसिनेटर मापदण्ड, २०७१	इनसिनेटर सम्बन्धी मापदण्ड स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ मा तोकिएको छ।
लिड पेन्ट मापदण्ड, २०७१	नेपाल सरकार, वातावरण विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले एक राजपत्र प्रकाशन गरी नेपालबाट लिड आधारित पेन्ट हटाउन अधिकतम ९० पीपीएमको लिड पेन्ट मानक लागू गरेको छ।
अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहरपानीको मापदण्ड, २०७६	यस मापदण्डमा अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड तोकेको छ। जसमा pH, BOD, COD, Hg, CN, Cd, oil & grease, fecal coliform आदिको अधिकतम सीमा तोकेको छ।
मर्करीयुक्त उपकरण तथा डेन्टल अमलगमको प्रयोगमा प्रतिबन्ध, २०७६	नेपाल सरकारको २०७६/०५/०४ गते मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट मर्करीयुक्त उपकरण तथा डेन्टल अमलगमको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाएको छ।
स्वास्थ्य संस्था संचालन मापदण्ड (पहिलो संशोधन), २०७८	२६. वातावरण सम्बन्धि मापदण्ड: अस्पताल, नर्सिङ होम वा चिकित्सा व्यवसाय संचालन गर्नुपुर्व वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ बमोजिम १०० शैया भन्दा बढीको अस्पताल संचालन गर्न, १०००० वर्ग मि. भन्दा बढी Builtup area भएको भवन निर्माण गर्न र दैनिक २०,००० लिटर भन्दा बढी दैनिक पानीको प्रयोग हुने भवन निर्माण तथा संचालन गर्न वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्नु पर्ने प्राबधान रहेको छ।

४.६ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौताहरू लाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४-६ : अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता

अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने सम्बन्धित बुँदा / अनुच्छेद
जोखिम पूर्ण फोहरको सिमा पार ओसार पसार नियन्त्रण र विसर्जन सम्बन्धी वासेल महासन्धि, १९८९	यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य भनेको जोखिम पूर्ण फोहर तथा तिनको विसर्जनबाट पर्ने नकारात्मक प्रभावबाट मानव स्वास्थ्य तथा वातावरणलाई जोगाउनु हो। वासेल महासन्धि जोखिम पूर्ण फोहरमैलाहरूको राष्ट्रिय सिमा पार ओसार पसार नियन्त्रण गर्न बनेको एक अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि हो। यस महासन्धिको अनुसूची १ मा अस्पताल जन्य फोहरलाई पनि हानिकारक फोहरका रूपमा समावेश गरेको छ।
जैविक विविधता महासन्धि, १९९२	यस महासन्धिले वन्यजन्तु संरक्षण तथा राष्ट्रिय निकुञ्जको निर्माण तथा जैविक विविधतामा असर पुग्ने गरी उक्त क्षेत्रमा अन्य क्रियाकलापहरूमा रोक लगाएको देखिन्छ।
चिरस्थायी प्रदुषक (POPs) को लागि स्टकहोम महासन्धि, २००१	यस महासन्धिमा सन् २००१ मा हस्ताक्षर गरिएको र सन् २००४ देखि प्रभावकारी गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय वातावरणीय सन्धि हो जुन चिरस्थायी प्रदुषक (POPs) को उत्पादन वा प्रयोगलाई हटाउन वा रोक्ने गर्दछ। यस सन्धिको उद्देश्य मानव स्वास्थ्य र वातावरणलाई चिरस्थायी प्रदुषक (POPs) बाट बचाउनु हो।
अन्तर्राष्ट्रिय रसायन व्यवस्थापनको लागि रणनीतिक दृष्टिकोण (SAICM), २००६	यस SAICM को विशेष उद्देश्य भनेको रसायनको जीवन चक्रको व्यवस्थापन गरी २०२० सम्म वातावरण तथा मानवको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असरको न्यूनीकरण गर्ने हो।
अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा केही खतरनाक रसायन र कीटनाशकहरूको प्राथमिक सूचित सहमति प्रक्रियामा रोटटरडम महासन्धि, २०११	यस महाधिवेशनको उद्देश्य मानव स्वास्थ्य र वातावरणलाई सम्भावित नोक्सानबाट बचाउनको लागि र उनीहरूको बारेमा वातावरणीय व्यवस्थापनमा योगदान पुर्याउन उनीहरूको बारेमा सूचना आदानप्रदान गरी सहयोग पुर्याउँदै केही खतरनाक रसायनहरूको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा पार्टीहरू बीच साझा जिम्मेवारी र सहकारी प्रयासलाई प्रवर्द्धन गर्नु हो। प्रत्येक पार्टीले यस अधिवेशनको

	प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आफ्ना राष्ट्रिय पूर्वाधार र संस्थाहरू स्थापना र सुदृढीकरण गर्न आवश्यक पर्ने उपायहरू लिइनेछ।
वासेल कन्भेन्शन, प्राविधिक निर्देशनहरू, वातावरण व्यवस्थापनको लागि सामान्य टेक्निकल निर्देशनहरू चिरस्थायी प्रदुषक (POPs) सँग मिलेको फोहरको व्यवस्थापन, २००५	यस प्राविधिक दिशानिर्देशहरूले वातावरण व्यवस्थापनका लागि मार्गनिर्देशन प्रदान गर्दछ। यसले जैविकको साथ दूषित चिरस्थायी प्रदुषक (POPs) को व्यवस्थापन गर्न सहयोग गर्दछ। हानिकारक फोहर वा अन्य फोहर निर्यातको लागि वातावरण मैत्री तरिकाले गर्नुपर्दछ। यस प्राविधिक निर्देशनले संक्रमित फोहरको र हानिकारक फोहरको सन्दर्भमा वातावरण व्यवस्थापनको उचित वर्णन गर्दछ साथै उचित व्यवस्थापन र डिस्पोजल गर्ने तरिका समावेश गरेको छ।
मिनामाता मर्करी महासन्धि, २०१३	यस अधिवेशनको उद्देश्य एन्थ्रोपोजेनिक उत्सर्जन तथा मर्करी र मर्करी कम्पाउण्डहरूको उत्सर्जन नियन्त्रण गरि वातावरण तथा मानव स्वास्थ्य जोगाउनु हो। यस महासन्धिको धारा ४, अनुच्छेद १ मा २०२० सम्ममा विशेष अवस्थाको बाहेक अन्य सबै प्रकारका मर्करी तथा मर्करी युक्त वस्तुको उत्पादन, आयात निर्यात एवं प्रयोग पक्ष राष्ट्रले बन्द गरि सक्नु पर्ने प्रावधान रहेको छ।

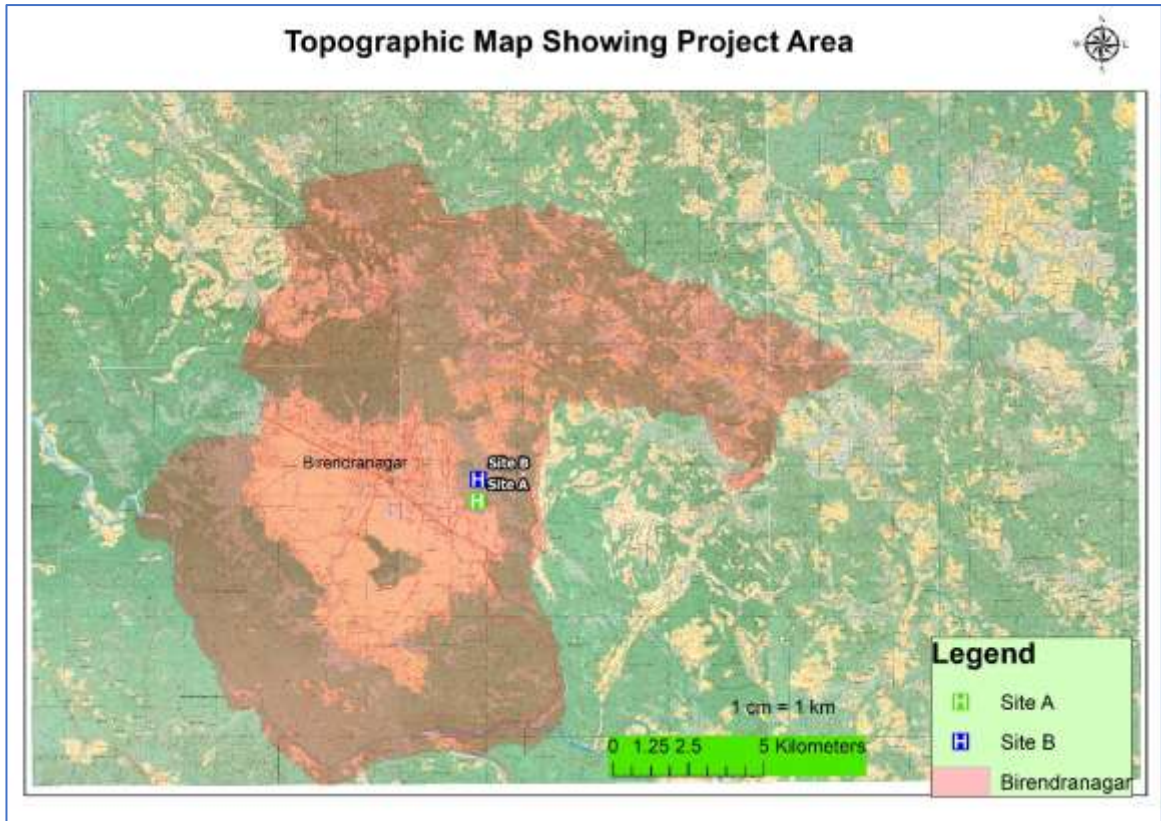
५. विद्यमान वातावरणीय अवस्था

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज वीरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं ११ र १३, सुर्खेतमा अवस्थित रहनेछ। नेपालको राजधानी काठमाण्डौं देखि लगभग ६०० कि.मी. पश्चिममा समुन्द्री सतहबाट लगभग ६६५ मी. मा अवस्थित यो नगरपालिका उत्तरमा महाभारत पर्वतको रानीमत्ता, रातानांडला र दक्षिणमा चुरे पहाडको हरे, देउरालीका मनोरम पहाडद्वारा घेरिएको कचौरा आकारमा दक्षिण तर्फ ढल्किएको सुन्दर उपत्यका हो। नगरपालिकाको विस्तार अघि ३६ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल ओगटेकोमा हाल नगरपालिका को कूल क्षेत्रफल २४५.८५ वर्ग कि.मी. रहेको छ।

५.१ भौतिक वातावरण

५.१.१ भू-आकृति

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा मुख्य रूपमा वन, कृषि, बस्ती र खोलाको क्षेत्र रहेका छन्। आयोजना क्षेत्र समुद्री सतहबाट ७०० मिटरको उचाइमा अवस्थित छ। प्रस्ताव क्षेत्रको वरपर बस्तीहरू रहेका छन्। प्रस्ताव गरिएको क्षेत्र पूर्ण रूपमा वन क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ। वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको टोपोग्राफीक नक्सा तलको चित्रमा देखाइएको छ।

चित्र ५-१: प्रस्ताव रहने नगरपालिकाको टोपोग्राफीक नक्शा

५.१.२ भू-उपयोग

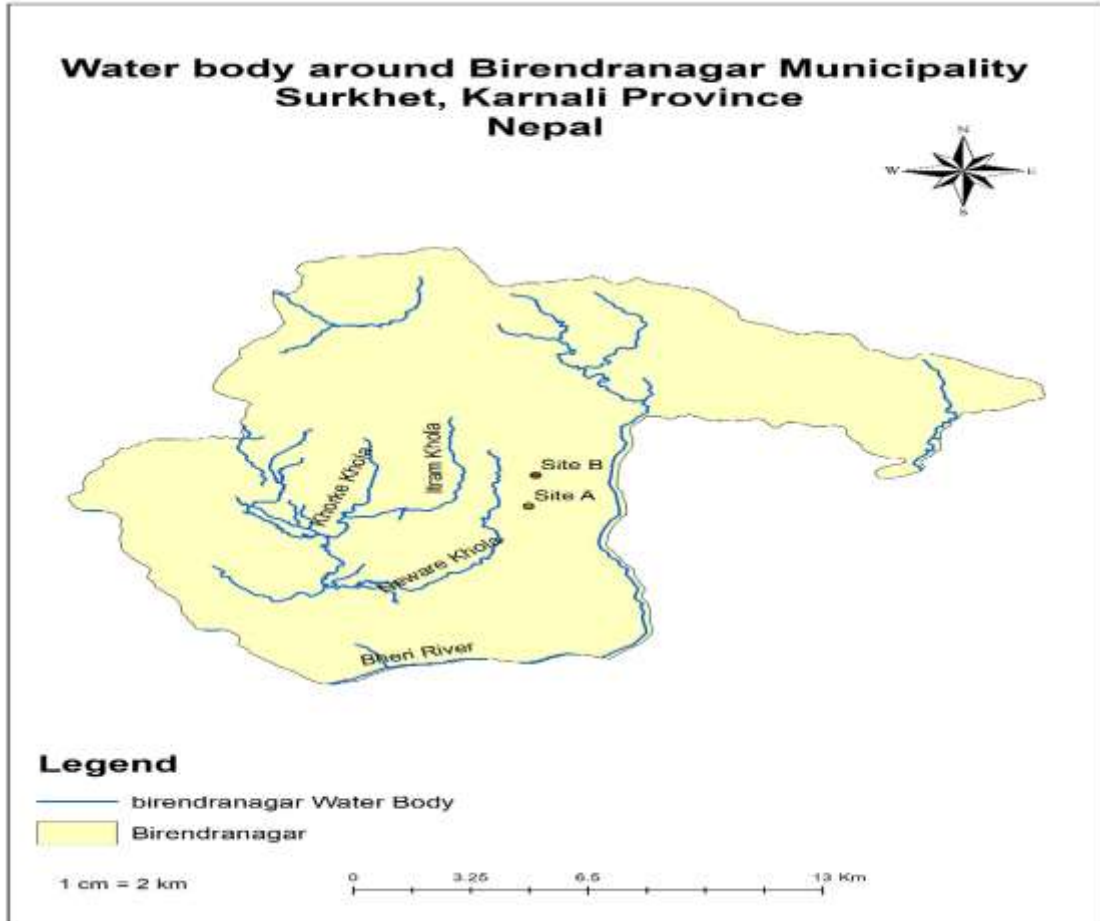
प्रस्तावित आयोजना सुर्खेत मेडिकल कलेजको जम्मा क्षेत्रफल २९.८८९ हे. हुनेछ जसमा Site A मा १६.५० हे. तथा Site B मा १३.३८९ हे. क्षेत्र आवश्यक रहेको छ। यी क्षेत्र भित्र प्रारम्भिक चरणमा ९.५१६ हे. मा निर्माण कार्य हुनेछ। प्रस्ताव गरिएको आयोजना क्षेत्र पूर्ण रूपमा वन क्षेत्रमा पर्दछ। सामुदायिक वन अन्तर्गत पर्ने जग्गा भएता पनि प्रस्ताव गरिएको क्षेत्र भित्र स-सानो खोस्ली र खाली जग्गा पनि छन्। कम वनस्पति हटाउनको लागी प्रस्तावकले कम रुख भएको क्षेत्रमा आयोजनाको संरचनाहरू निर्माण गर्न प्रस्ताव गरेको छ।

५.१.३ जलवायु तथा जलाधार क्षेत्र

यस क्षेत्रमा उष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ। यस जिल्लामा गर्मीमा औसत अधिकतम ३६.६५ डिग्री सेल्सियस सम्म पुग्दछ भने जाडोमा ५.४७ डिग्री सेल्सियससम्म तापक्रम तल झर्ने गरेको पाइन्छ। साथै यस जिल्लामा औसत वार्षिक वर्षा ९००-२१०० मिलिलिटर सम्म हुने गर्दछ। चैत्र महिनादेखि असोजको प्रारम्भ सम्म निकै गर्मी, असोज, कार्तिक र फाल्गुनमा

मध्यम गर्मि तथा बाँकी तीन महिना (मंसिर, पुष र माघ) मा ठण्डी हुने गर्दछ। यसरी यो जिल्लाको हावापानी मौसम अनुसार विविध किसिमको रहेको छ। (weatherspark.com)

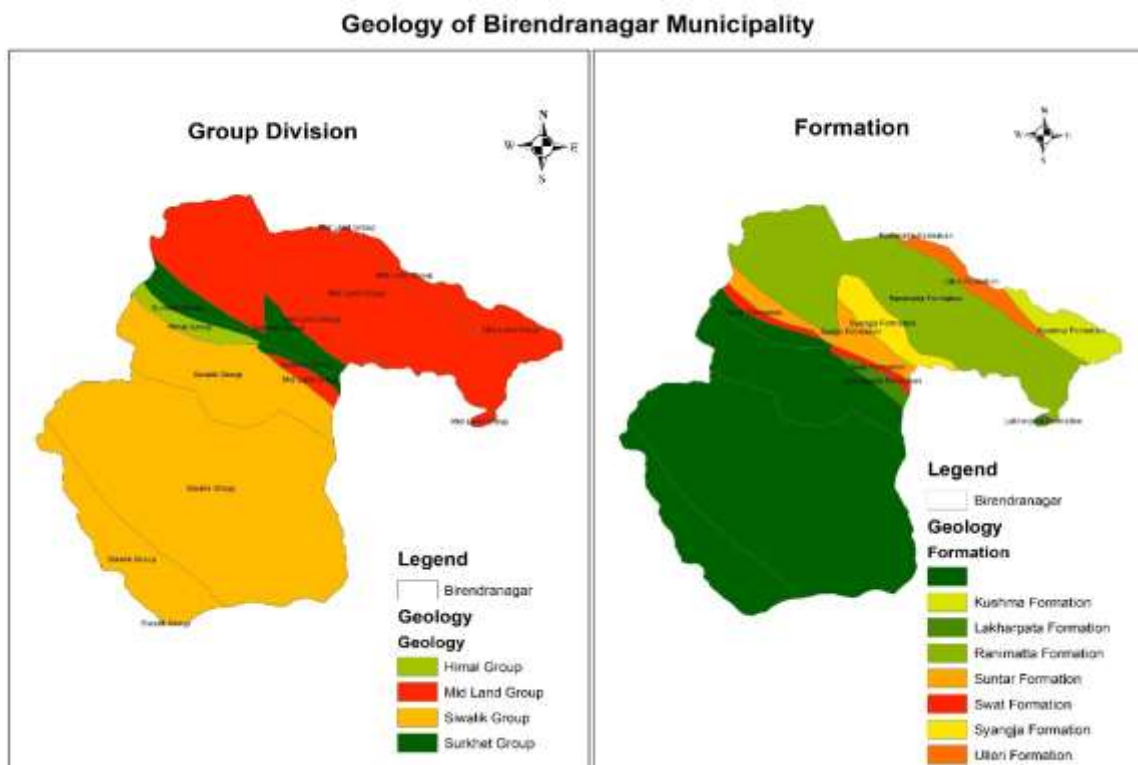
प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र नजिक कुनै मुख्य नदीहरू रहेका छैन। वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा पर्ने मुख्य नदीहरू नेवारे खोला, ईत्राम खोला, खोर्के खोला, भेरी नदी आदि हुन्।

चित्र ५-२: नगरपालिका भित्र रहेका खोला/खोल्सी देखाइएको नक्शा

५.१.४ भौगर्भिक अवस्था

वीरेन्द्रनगर नगरपालिका शिवालिक र महाभारत दुवै जोनमा पर्दछ। प्रस्तावित आयोजना शिवालिक जोनमा रहेको छ भने यस क्षेत्र शिवालिक तथा लाखरपाटा फर्मेसनमा पर्ने देखिन्छ। त्यस्तै वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा पाइने भौगर्भिक अवस्थाको बारेमा तस्वीर ५.३ मा दिइएको छ।

चित्र ५-३ : वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको भूगर्भ नक्सा (GIS नक्सा)

५.१.५ वायुको गुणस्तर

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र नजिक ४ स्थान आसपास रहेका वस्ती तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा गरिएको वायुको गुणस्तर मापनका आधारमा PM 2.5 को औसत मात्रा ३२.२१ ug/m³ र PM10 को औसत मात्रा ७५.७७ ug/m³ पाइएको छ। यी मात्राहरु वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ मा उल्लेख गरिए भन्दा कम पाईएको छ। यसको विवरण तालिका ५.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५-१ : वायुको गुणस्तर

क्र.स.	स्थान	PM10 (ug/m ³)	राष्ट्रिय मापदण्ड	PM2.5 (ug/m ³)	राष्ट्रिय मापदण्ड	मिति र समय
१	पिपरा	७८.४३	१२०	३१.१३	४०	२०७९/०८/३०, बिहान ९:३०
२	गाग्नेताल	६७.७६		२६.३६		२०७९/०८/३०, बिहान १०:३०
३	बर्गकुना	७४.५७		३४.१२		२०७९/०९/०१, दिउसो १:३०
४	करेखोला	८२.३२		३७.२३		२०७९/०९/०१, दिउसो ३:३०

श्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७९

५.१.६ ध्वनीको गुणस्तर

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र नजिक ४ स्थानमा गरिएको ध्वनीको स्तर सम्बन्धीको सर्वेक्षण अनुसार मिश्रित आवासीय क्षेत्रको लागी ध्वनीको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड २०६९ मा उल्लेख गरिए भन्दा कम पाइएको छ। आयोजना क्षेत्रमा सवारीसाधन बाहेक अन्य ध्वनि प्रदुषणको कुनै स्रोतहरू रहेको छैन।

तालिका ५-२: ध्वनीको स्तर विवरण

क्र.स	स्थान	ध्वनीको स्तर (dbA)	मापदण्ड (dbA)
१	पिपरा	५८	६३ (मिश्रित आवासीय क्षेत्र)
२	गाग्रेताल	६१	
३	बर्काकुना	६०	
४	करेखोला	५२	

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७९

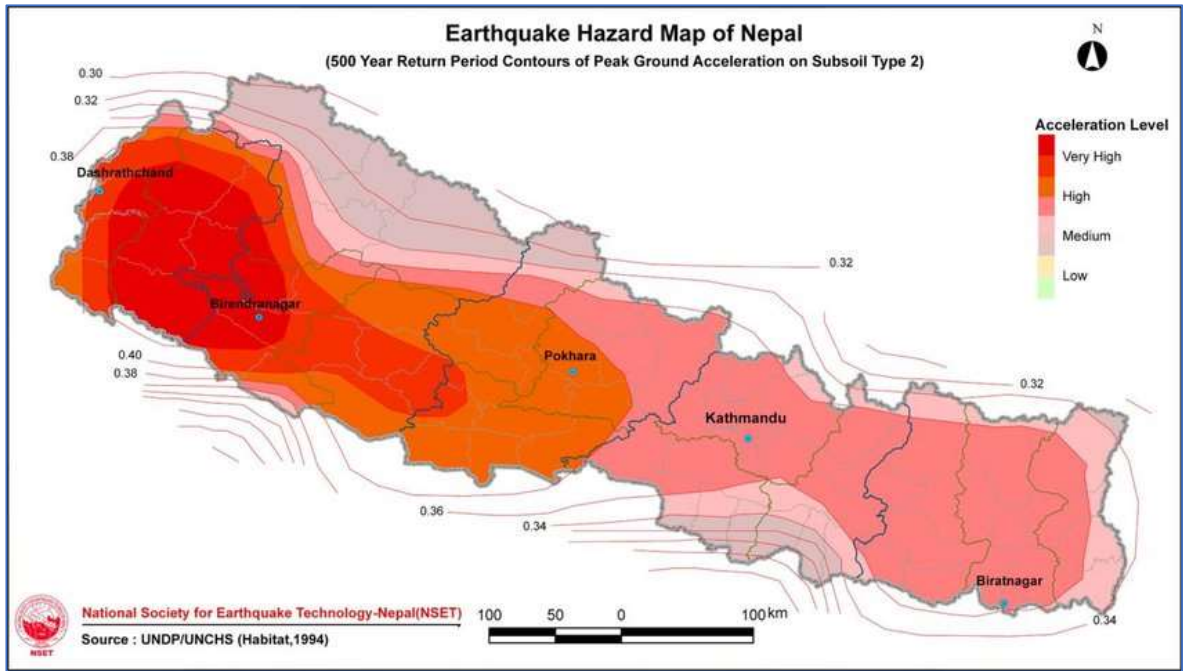
५.१.७ पानीको गुणस्तर

यस क्षेत्रका अधिकांस स्थानीय वासिन्दा धाराको पानीमा निर्भर रहेको तथा पानी पिउनमा स्वच्छ रहेको कारण यस क्षेत्रमा जमिनमुनिको पानीको गुणस्तर राम्रो रहेको अनुमान लगाउन सकिन्छ। त्यस बाहेक सतही पानीको गुणस्तर पनि Visual Inspection बाट हेर्दा प्रदुषित देखिएको छैन। आयोजना क्षेत्र भित्र रहेको खोल्सीमा बग्ने पानीको प्रयोगशाला परीक्षणको गरी खानेपानीको गुणहरूको मापदण्डसँग तुलना गरिएको छ। (अनुसूची ११)

५.१.८ भूकम्पीय जोखिम

भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले समग्र नेपाल उच्च जोखिम युक्त क्षेत्रमा पर्दछ। नेपालको उच्च भूकम्पीय जोखिम चलायमान टेक्टोनिक प्लेट (Movement of Tectonic plate) का कारण हुने गरेको छ जसका कारण पूर्व पश्चिम फैलिएको हिमालका विभिन्न स्थानहरूमा सक्रिय फल्ट हरू (Active Faults) को निर्माण भएका छन्। मेन सेन्ट्रल थ्रस्ट (Main Boundary Thrust) र हिमालयन फ्रन्टल थ्रस्ट (Himalayan Frontal Thrust) को उपस्थितिले भूकम्पीय जोखिमलाई थप बढाएको छ। वि.सं. २०७२ साल वैशाख १२ गते गोरखालाई केन्द्रबिन्दु बनाएर गएको ७.८ रेक्टर स्केल क्षमताको भूकम्प र त्यस पछिका पराकम्पनले नेपालमा ८,६०० जनाको मृत्यु र करिब २०,००० जना घाइते बनाएको थियो भने करिब ५० लाख घरहरूमा क्षति भएको

थियो। नेपालको भूकम्पीय नक्शाहरुको अध्ययन गर्दा यस वीरेन्द्रनगर क्षेत्रलाई उच्च जोखिम क्षेत्र भनि निर्धारण गरिएको छ।

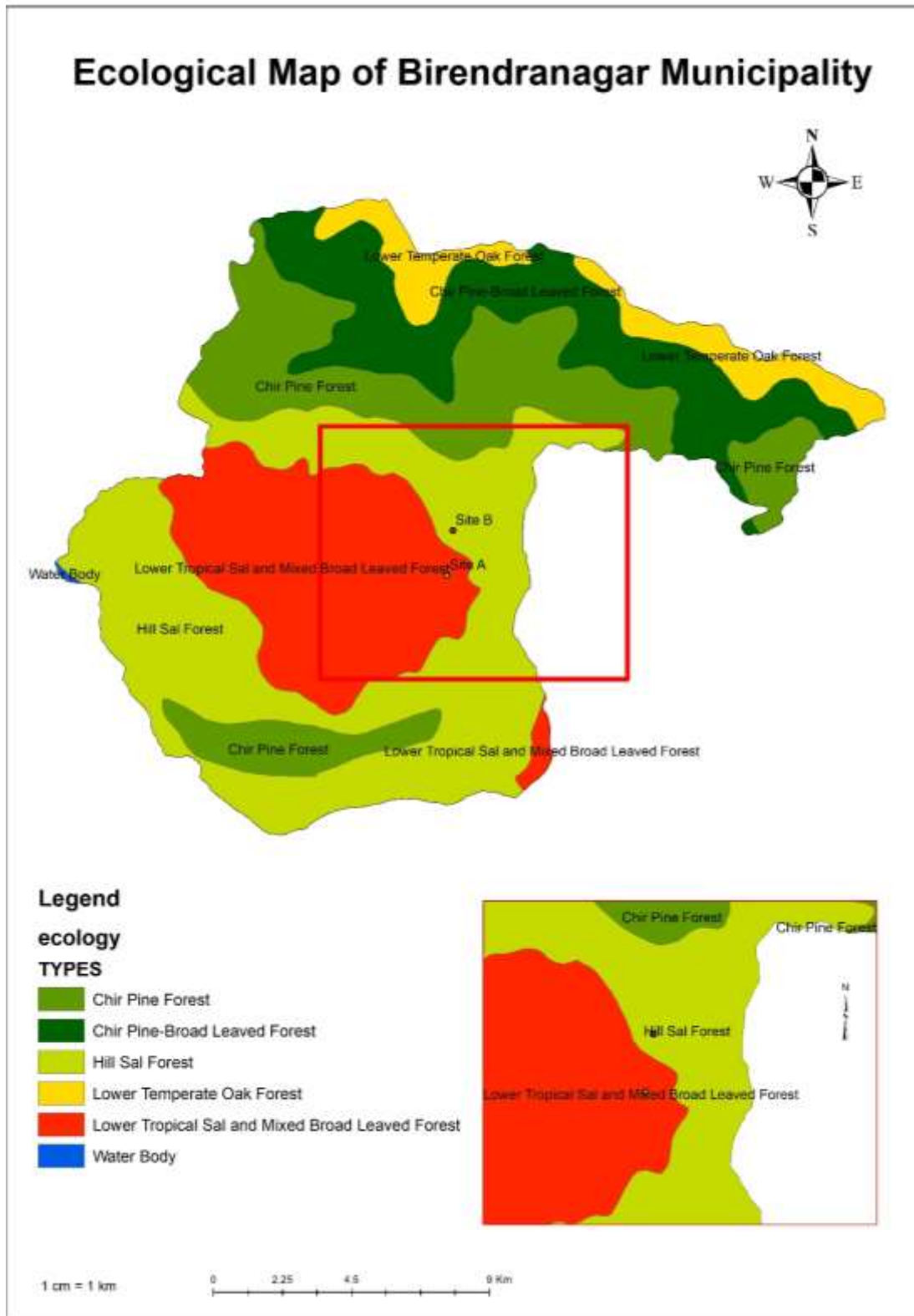

चित्र ५-४ : भूकम्पीय जोखिम नक्सामा प्रस्तावित क्षेत्र

५.२ जैविक वातावरण

५.२.१ वनको किसिम

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा पारिस्थितिकी हिसाबले पाँच प्रकारका जंगल पर्दछन्। चिर पाइन वन, चिर पाइन ब्रोड लिफ वन, पहाडी साल वन र तल्लो उष्णकटिबंधीय साल तथा मिश्रित फराकिलो छोडियो वन गरेर पाँच प्रकारको वन यस नगरपालिकामा पर्दछ। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रमा तल्लो उष्णकटिबंधीय साल तथा मिश्रित फराकिलो वन पर्दछ। प्रस्ताव गरिएको आयोजना क्षेत्र वरपर करिब ७ वटा सामुदायिक वनहरु रहेका छन् जसमा आयोजना क्षेत्र अम्बिका सामुदायिक वन र देवीस्थान सामुदायिक वनमा पर्दछ। प्रस्तावित आयोजना निर्माण गर्ने क्रममा अम्बिका सामुदायिक वन र देवीस्थान सामुदायिक वन वाट क्रमसः ८०२ र ४४६ रुखहरु कटान हुने अनुमान गरिएको छ।

चित्र ५-५ : प्रस्ताव क्षेत्र र यसको नजिकको क्षेत्रमा पाइने वनको प्रकार

५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति

यस आयोजना कार्यान्वयन गर्दा साईट ए मा ७३४ वटा र साईट बि मा ५१४ वटा रुखहरु काटिनेछ। कटान हुने रुख प्रजातीमा साल संरक्षित प्रजाती रहेको छ। यस सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा पेश गरिएको छ।

तालिका ५-३ आयोजनामा कटान हुने रुखहरुको विवरण

कटान हुने वनस्पतिको नाम	साईट ए	साईट बि	जम्मा
साल	४०८	२८३	६९१
सिसौ	८१	५८	१३९
साज	७५	३९	११४
सल्लो	११०	११०	२२०
मसला	६०	२४	८४
जम्मा	७३४	५१४	१२४८

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९

कटान हुने रुखहरुको औसत आयतन तथा उचाईको विवरण अनुसूची १० मा समावेश गरिएको छ। यस प्रस्तावित आयोजनाको वरपरको क्षेत्रमा पाइने वनस्पति तालिका ५.३ मा दिइएको छ।

तालिका ५-३ : वनस्पति प्रकार

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
१	साल	Sal	<i>Shorea robusta</i>
२	मसला	Eucalyptus	<i>Eucalyptus obliqua</i>
३	खयर	Acacia catechu	<i>Senegalia catechu</i>
४	साज	Crocodile bark	<i>Terminalia elliptica</i>
५	सल्लो	Chir pine	<i>Pinus roxburghii</i>
६	सिसौ	North Indian rosewood	<i>Dalbergia sissoo</i>
७	कदम	Bur flower	<i>Neolamarckia cadamba</i>
८	लिच्ची	Lychee	<i>Litchi chinesis</i>

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
९	आँप	Mango	<i>Mangnifera indica</i>
१०	जामुन	Malabar plum	<i>Syzygium cumini</i>
११	लहरे पिपल	Sacred fig	<i>Ficus religiosa</i>
१२	मौवा	Butter tree	<i>Madhuca longifolia</i>
औषधीय गुण तथा स्थानीय महत्वका वनस्पतिहरू			
१३	निम	Indian lilac	<i>Azadirachta indica</i>
१४	तितेपाती	Mugwort	<i>Artemisia spp</i>
१५	टाप्रे	Sickle senna	<i>Cassia tora</i>
१६	सिलाजिनेला	Spikemoss	<i>Selaginella spp</i>
१७	द्रोणपुष्पी	Common Leucas	<i>Leucas cephalotus</i>
१८	पुनर्नवा	Boerhavia diffusa	<i>Boerhavia diffusa</i>
१९	कुरिलो	Asparagus	<i>Asparagus officinalis</i>
२०	हरो	Harro	<i>Terminalia chebula</i>
झाडी बुट्यान			
२१	वनमारा	Cat weed	<i>Ageratina adenophora.</i>

श्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण तथा स्थानीयहरूसंगको छलफल, २०७९

५.२.३ जीवजन्तुका प्रमुख प्रजाति

प्रस्ताव क्षेत्र वरपर पाइने जीवजन्तुहरूका प्रजातिहरू निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ५-४ : जीवजन्तुको प्रकार

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम	स्थानीय उपलब्धता	संरक्षणको अवस्था	
					IUCN	CITES
स्तनधारी जीवजन्तु						
१	स्याल	Jackal	<i>Canis aureus</i>	Rare	LC	III
२	बंदेल	Wild Boar	<i>Sus scrofa</i>	Rare	-	-
३	वन बिरालो	Jungle Cat	<i>Felis chaus</i>	Rare	-	II

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम	स्थानीय उपलब्धता	संरक्षणको अवस्था	
					IUCN	CITES
४	न्याउरी मुसा	Grey Mongoose	<i>Herpetes edwardsi</i>	Common	LC	-
५	चितुवा	Common Leopard	<i>Panthera pardus</i>	Occasional	NT	I
६	दुम्सी	Crested Porcupine	<i>Hystrix cristata</i>	Occasional	LC	-
७	लोखर्के	Squirrel	<i>Dremomys lokriah</i>	Occasional	-	-
८	रतुवा बादर	Monkey	<i>Macaca mulatta</i>	Common	LR/LC	-
९	फ्याउरो	Fox	<i>Vulpes bengalensis</i>	Rare	LC	III
चरा चरुंगी						
१	बकुल्ला	egret	<i>Ardea alba</i>	Occasional	-	-
२	कालिज	Kalij Pheasant	<i>Lophura leucomelanos</i>	Occasional	LC	III
३	चिल	Black Kite	<i>Milvus migrans</i>	Common	LC	II
४	जुरेली	Bulbul	<i>Pycnonotus flaviventris</i>	Common	-	-
५	काग	Crow	<i>Corvus brachyrhynchos</i>	Common	LC	-
६	परेवा	Pigeon	<i>Columba livia</i>	Common	-	-
७	भंगोरा	House Sparrow	<i>Passer domesticus</i>	Common	LC	-
८	ढुकुर	Dove	<i>Columbidae</i>	Common	LC	-
उभयचर/जलचर						
१	छेपारो	Garden Lizard	<i>Calotes versicolor</i>	Common	LC	-
२	सर्प	Common snake	<i>Dendrelaphis tristis</i>	Occasional	-	-
३	भ्यागुता	Frog	<i>Rana tigrine</i>	Common	-	-
४	मौसुली	House Gecko	<i>Hemidactylus sp.</i>	Common	LC	-

श्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण तथा स्थानीयहरसंगको छलफल, २०७९

५.३ सामाजिक- आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

५.३.१ प्रस्ताव क्षेत्र प्रभावित नगरपालिकाको जनसङ्ख्या:

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २४५.८५ वर्ग कि.मि. रहेको छ। राष्ट्रिय जनसंख्या तथा घरधुरी सर्वेक्षण २०६८, बमोजम वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको कूल जनसंख्या १००४५८ रहेको थियो र जम्मा घरधुरी संख्या २३७१० रहेको थियो। हालै सार्वजनिक भएको राष्ट्रिय जनसंख्या तथा घरधुरी सर्वेक्षण २०७८ को नतिजा अनुसार वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको कूल जनसंख्या १५३८६३ जसमा पुरुष संख्या ७५१२९, महिलाको संख्या ७८७३४ र घर संख्या ३८३७७ रहेको छ।

तालिका ५-५ : जनसङ्ख्याको विवरण

नगरपालिका/वडा	घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा
वीरेन्द्रनगर नगरपालिका	३८३७७	७५१२९	७८७३४	१५३८६३
वीरेन्द्रनगर नगरपालिका -वडा ११	२९१४	५८४१	६३१०	१२१५१
वीरेन्द्रनगर नगरपालिका -वडा १३	१३७२	२८९५	३०८७	५९८२

श्रोत: राष्ट्रिय जनसंख्या तथा घरधुरी सर्वेक्षण २०७८

५.३.२ जाति- जनजाति

यस नगरपालिकामा प्रमुख ५ जातजाति तथा क्षेत्रीय पहिचान रहेका बासिन्दाहरू बसोबास गर्दछन्। जसमध्ये यहाँ क्षेत्री (२६.९५ %) हरूको जनसंख्या उच्च रहेको छ (श्रोत: वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७५)। यसबाहेक यस नगरपालिकामा ब्राह्मण, मगर, कामी र अन्य जातजातिहरू रहेका छन्। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र नजिक रहेका वस्तीहरू जस्तै बर्भकुना टोल, गाग्रेतालमा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिहरूमा वाहुन, क्षेत्री र दलित रहेका छन्।

५.३.३ भाषा

यस नगरपालिकामा मुख्यतः नेपाली (४३९११) भाषा बोलिने गरिन्छ। त्यसपछि क्रमशः मगर (६०४०), थारु (५७९२), र अन्य (३०८६) भाषा बोलिने गरिन्छ। (श्रोत: वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७५)

५.३.४ शिक्षा एवं साक्षरता

यस नगरपालिकाको साक्षरता दर ७९.६५ रहेको छ। जसमा पुरुष साक्षरता दर (८७.५८ %) महिला साक्षरता दर (७२.३१%) भन्दा बढि रहेको छ (श्रोत: वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७५)। आयोजना स्थल नजिक रहेका विद्यालयहरूमा शिव माध्यमिक विद्यालय, श्री नेपाल राष्ट्रिय चंद्रगंगा माध्यमिक विद्यालय जुन वीरेन्द्रनगर नगरपालिका -११ मा पर्दछ। त्यसैगरि प्रस्तावित Site B नजिक रहेका विद्यालयहरूमा करेखोला माध्यमिक विद्यालय र सरस्वती प्रा. वि. रहेका छन् जुन वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-१३ मा पर्दछ।

५.३.५ पेशा

यस नगरपालिकाको ६५ प्रतिशत जनसंख्या कृषि पेशामा संलग्न देखिन्छ भने अन्य मानिसहरू नोकरी, मजदुर विभिन्न आर्थिक संघ संस्थामा वा व्यापार व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ। जिविकोपार्जनको लागि यस क्षेत्रका मानिसहरूले व्यापार, व्यवसाय, सरकारी सेवा, तथा वैदेशिक रोजगारका अवसरलाई पनि अवलम्बन गरेको पाइन्छ। मुख्य बजार क्षेत्रमा व्यवसायमा लागेका व्यवसायीहरू पसल, होटल र घरेलु व्यापार आदिमा लागेको पाइन्छ। वैदेशिक रोजगारका लागि यहाँका युवाहरू खाडी मुलुक, मलेसिया, कतार, दुबई, अष्ट्रेलिया, युरोप लगायतका देशहरूमा गएको पाइन्छ।

५.३.६ ऊर्जा, बिजुली एवं सञ्चार

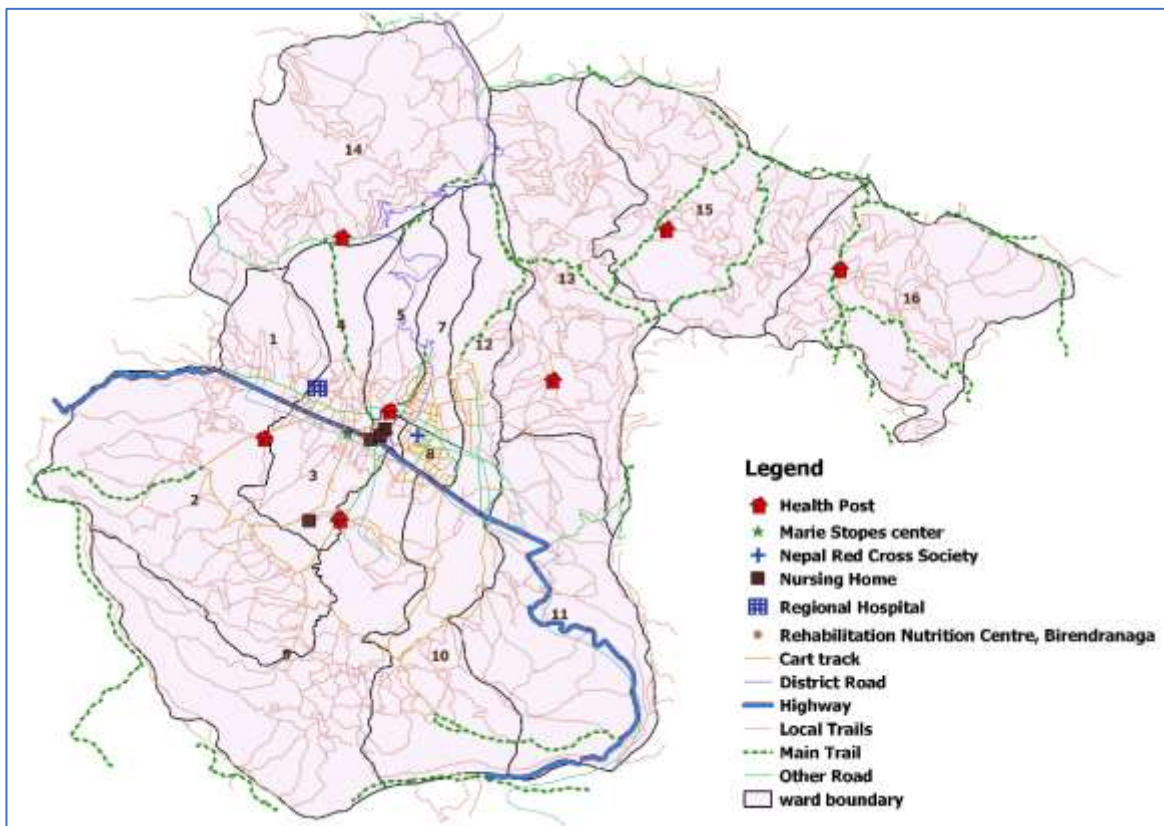
ईन्धनको स्रोतको सन्दर्भमा यस नगरपालिका घरपरिवारले ईन्धनको स्रोत दाउरा, एलपी ग्यास, केरोसिन प्रयोग गर्ने गरेका छन्। यसका साथै ईन्धनका अन्य स्रोतहरू गोबर, बायोग्याँस, इत्यादि थिए। प्रकाशको स्रोतको रूपमा अधिकांश घर परिवारले विजुली र केहीले मात्र मट्टीतेल र सौर्य उर्जाको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। प्रकाशको अन्य स्रोतको तुलनामा बिजुलीको उपयोगको अनुपात ०.८६ थियो। वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाका सबै क्षेत्रमा विभिन्न संचार मध्यम जस्तै रेडियो, टेलिभिजन, इन्टरनेट इत्यादि उपलब्ध रहेको छ।

५.३.७ खानेपानी एवं स्वास्थ्यको सुविधा

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा जम्मा १७०८६ घरहरूमा पाइपलाइन धारा पानीको स्रोत छन् भने १०५३ घरहरूमा ट्यूबवेल पानीको सुविधा रहेको छ। त्यस्तै १७८३ वटा घरको कुवा राम्रो कभर गरिसकेका थिए भने १९३९ घरको ट्यूबवेलमा कुनै कभर थिएन। पानीका अन्य

स्रोतहरूमा खोला तथा नदीको पानीको पनि प्रयोग गर्ने गरीएको उल्लेख गरीएको थियो। (श्रोत: वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७५)

वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा २ वटा सरकारी अस्पताल, ३८ वटा EPI Clinic, १४ वटा PHC ORC, ७ वटा स्वास्थ्य चौकी लगायतका सरकारी सेवाहरू रहेका छन् भने गैरसरकारी अस्पताल तथा नर्सिङ होम ६ वटा रहेका छन्। कर्णाली प्रदेशमा विशेष गरि सुर्खेत र आसपासका जिल्लाका मानिस हरूलाई लाग्ने मुख्य रोगहरूमा मुटु रोग, झाडापखाला, डाईवेटिज, सुगर, दम, आदि रहेका छन्। आयोजना क्षेत्र अवस्थित वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-११ मा अमृतडाँडा स्वास्थ्य चौकी र वीरेन्द्रनगर नगरपालिका -१३ मा जरबुटा स्वास्थ्य चौकी रहेको छ।

श्रोत : वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वेबसाइट

चित्र ५-६ : नगरपालिका भित्रको मुख्य स्वास्थ्य क्षेत्रहरूको नक्सा

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा भने सम्पूर्ण घरहरूले नगरपालिकाद्वारा वितरित झुप्रा खानेपानी आयोजनाको पानी र आवश्यकता अनुसार ट्युबवेलको पानी पनि प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो।

५.३.८ यातायात र पहुँचमार्ग

प्रस्तावित क्षेत्र कर्णाली राजमार्गबाट नजिक पर्ने क्षेत्र हो र सो क्षेत्रमा यातायातको पहुँच हेर्दा राम्रो देखिन्छ। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र नेपालगञ्जदेखि ९० कि. मि. टाढा रहेको छ र सुर्खेत विमानस्थलबाट ३ कि.मी. मा पर्दछ। त्यस्तै प्रस्तावित क्षेत्र कर्णाली प्रदेशको विभिन्न क्षेत्र लगायत अन्य स्थानबाट आउनको लागि पनि राम्रो पहुँच रहेको छ।

५.४ स्थानीयको प्रस्तावित मेडिकल कलेज प्रतिको धारणा

प्रस्तावित मेडिकल कलेजको प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार सुविधा सम्पन्न मेडिकल कलेज खुल्नु यस क्षेत्रको विकासको लागि एकदम सहयोग हुने धारणा स्थानीयहरूको रहेको छ। केही घरपरिवारले मेडिकल कलेज नजिक निर्माण तथा सञ्चालन हुँदा रोगहरू समुदायमा सर्न सक्ने तथा सवारीसाधनको चाप बढनाले धूलो उड्ने भनेर चिन्ता व्यक्त गरेका थिए। यस्तै गरेर मेडिकल कलेज नजिक निर्माण हुँदा स्थानीयहरूले एकातिर समुदायको शान्तिमा खलल पुग्न सक्ने धारणा राखे भने अर्कोतिर स्वास्थ्य सेवा सहज र सुलभ रूपमा नजिकमा प्राप्त गर्न सकिने हुँदा खुशी देखिएका छन्।

६. प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रियाले प्रस्तावको विकल्पको खोजी गर्ने भएकोले प्रस्तावको कार्यान्वयन बाहेक अरू विकल्प नै नभएको स्थितिमा पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने अवधारणा भित्र रही विकल्पको अध्ययन गरिएको छ। प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा निम्न क्षेत्र समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ।

- आयोजनाको डिजाइन
- आयोजना स्थल
- आयोजना प्रविधि
- प्रकृया र समय तालिका
- आयोजना कार्यान्वयन नगर्दाको स्थिति

६.१ आयोजनाको डिजाइन

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजको भवन डिजाइन गराउदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको हो। यस अस्पताल आयोजनाको संरचना डिजाइन राष्ट्रिय भवन आचार संहिता र नगरपालिकाको भवन उप नियम मापदण्ड पालना गरी तयार पारिनुका साथै उज्यालो प्रकाश, स्वच्छ हावा, खुल्ला हरियाली र प्रशस्त पार्किङ क्षेत्र समेत रहने डिजाइन बनाइएको छ। भवनको डिजाइनमा अपांग मैत्री, बाल मैत्री र वृद्ध मैत्री प्रवेशद्वार, उपचार कक्ष, शौचालय र भर्याङहरू पनि राखिने भएकोले यस डिजाइनलाई अधिकतम उपयोगी भवन डिजाइन चयन गरिएको हुनाले नयाँ वैकल्पिक डिजाइन बनाउन सम्भाव्य नरहेको हुँदा प्रस्तावित संरचना डिजाइनलाई नै आयोजनाको डिजाइन मापदण्ड कायम हुने गरि निर्माण कार्य गरिने उत्तम विकल्प मानिएको छ।

यस्तै गरेर यस भवन Negatively Pressurized हुने हुँदा अस्पताल भित्र निरन्तर हावा खेल्ने देखिन्छ।

६.२ आयोजना स्थल

प्रस्तावित आयोजना स्थल प्रारम्भिक चरणमा विज्ञको टोलीले गरेको सर्वेक्षण अनुसार उपयुक्त रहेको भनि सिफारिस गरिएको कारण वीरेन्द्रनगर नगरपालिका - ११ र १३ मा आयोजना निर्माणको लागि थप अध्ययन कार्य अगाडी बढाइएको थियो। यसको अलावा प्रारम्भिक अध्ययन टोली अन्य वैकल्पिक स्थान जस्तै वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- ०१ (कृष्ण सामुदायिक वन),

भेरीगंगा नगरपालिका मैदानचौर (जन जागृति सामुदायिक वन) र भेरीगंगा नगरपालिका टेलिकम पश्चिम (रामजानकी सामुदायिक वन) को पनि अध्ययन गरेका थिए।

प्रस्तावित मेडिकल कलेजको निर्माण एवं सञ्चालनको लागि वीरेन्द्रनगर नगरपालिका कर्णाली प्रदेश छनौट गरिएको छ। प्रस्तावित मेडिकल कलेज सुर्खेत जिल्लामा पर्दछ जुन कर्णाली प्रदेशको अन्य जिल्लाबाट पुग्न सहज हुनेछ र साथै यस स्थान राजमार्ग तथा विमानस्थलबाट क्रमश ७ र ३ कि.मी को दुरिमा रहेकाले पहुँचको दृष्टिकोणले राम्रो स्थान रहेको छ। साथै बजार क्षेत्र अप्रत्यक्ष क्षेत्रमा रहेकोले मेडिकल कलेज संचालन शान्त रहेको छ यसै गरि नगरपालिका र वरिपरि नजिकैका अन्य स्थानका बिरामीहरूलाई सहज पहुँच हुनुका साथै आपत्कालिन आकस्मिक उपचारको लागि पनि उपयुक्त रहेको कारणले पनि प्रस्तावकले यस स्थानलाई एक प्रमुख पक्षको रूपमा छनौट गरेको पाइन्छ। यस्तै गरेर यस स्थल विमानस्थलबाट पनि नजिक रहेको छ। तसर्थ प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज (६०० शैय्या) अस्पताल आयोजना निर्माण स्थान नै उत्तम विकल्प हुनेछ। प्रस्तावित क्षेत्र वन क्षेत्रमा पर्ने भएकाले निजि सम्पति अधिग्रहण तथा जग्गा क्षतिपुर्ति विवाद नहुने देखिन्छ। प्रस्तावित मेडिकल कलेज निर्माण गर्नका मापदण्ड अनुसार यथेष्ट जग्गा उपलब्ध रहेको छ। यस्तै गरेर नेपाल सरकारको मापदण्ड अनुसार जग्गा छोडेर अस्पताल निर्माण गरिने हुनाले नजिकको बस्तीलाई निर्माण चरणमा सोझै असर पुग्ने देखिँदैन। यस्तै गरेर सञ्चालन अवधिमा पनि आवश्यक मापदण्डहरू पालना गरी अस्पतालको सञ्चालन हुने हुँदा यसले समुदायलाई कुनै असर पर्ने छैन।

प्रस्तावित आयोजना अन्तर्गत वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-११, गाग्नेतालमा Site A र वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-१३, करेखोला मा Site B प्रस्ताव गरेको छ। Site A र Site B विचको दुरी करिव २ कि.मि. रहेको छ। सुर्खेत मेडिकल कलेज अन्तर्गत निर्माण हुने सम्पूर्ण संरचनाहरू एकै स्थानमा समेट्न सम्भव छ तर यसो गर्दा धेरै वनस्पतिको क्षति हुने देखिन्छ। हाल दुवै स्थानको कम वनस्पति तथा पातला झाडी मात्र भएको स्थानमा संरचनाहरू निर्माण गर्ने भनि प्रस्ताव गरिएको छ। यसो गर्दा वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-११ र १३ दुवै स्थानको सामाजिक विकासमा पनि थप टेवा पुग्ने देखिन्छ। यस कारण प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज निर्माणको लागि वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-११, गाग्नेतालमा १६.५० हे. र वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-१३ करेखोलामा १३.३८९ हे. गरि कुल २९.८८९ हे. सामुदायिक वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्ने गरी आयोजना निर्माण गर्ने भएको छ।

६.३ आयोजना प्रविधि

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज आयोजना निर्माण एवं सञ्चालनको क्रममा नयाँ प्रविधिहरू र उपकरणहरूलाई पनि महत्वका साथ अध्ययन गरिएको छ। आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ लिने होस या आयोजना निर्माणको क्रममा काम गर्ने हरेक व्यक्तिहरूको स्वास्थ्यलाई ध्यानमा राखी प्रविधिको स्तर सुधारलाई यस आयोजनामा समावेश गरिएको छ। विकल्पको अध्ययन निम्न प्रकारको प्रविधिहरूको उपयोगमा जोड दिइनेछ:

- स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology को प्रयोग हुनेछ जसमा संक्रमित फोहरलाई हालिसके पछि त्यस फोहरलाई Sodium Hypochlorite (NaClO) र Sodium thiosulphate ($\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot x\text{H}_2\text{O}$) को मद्दतले फोहर निस्क्रिय हुन्छ।
- समय अवधि समाप्त भएका औषधिलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने, पारो रहित उपकरणहरू प्रयोग गर्ने।
- ठोस फोहरमैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहर मैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने।
- विकिरण फोहरलाई निश्चित ठाउँमा सुरक्षित तरिकाले भण्डारण गरिनेछ तथा पेशागत सुरक्षाको लागि लिड एप्रोन प्रयोग गरिने छ।
- संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन गर्ने यन्त्र जडान गर्ने र फोहर पानी प्रशोधन पश्चात मात्रा ढलमा निकास गर्ने।
- सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General Sewer Treatment Plant को प्रयोग हुनेछ भने ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य फोहर पानीलाई सुरुमा ETP plant मा प्रशोधन गरेर मात्र सामान्य फोहर पानी सँग मिसाएर General Sewer Treatment Plant मा पुन प्रशोधन गर्ने।

६.४ प्रक्रिया र समय तालिका

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज आयोजनाको डिजाइन, निर्माण र सञ्चालन प्रक्रियामा मानिसले गरिने श्रम, हेभी उपकरण र चिकित्साजन्य यान्त्रिक उपकरणहरूले गरिने काम समावेश हुनेछ। यस काममा सबै किसिमका श्रम शक्तिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिइनेछ। आकस्मिक सेवा चौबीसै घण्टा सञ्चालन गरिने हुँदा आकस्मिक बिरामी जुनसुकै बेला अस्पताल आउँदा पनि सेवा

उपलब्ध हुनेछ। यसैगरी अस्पताल २४ घण्टा वर्षभरि नै प्रत्येक दिन ३ चरणमा ८ घण्टा दक्ष जनशक्तिहरू बाट सञ्चालन गरिने छ। अस्पताल सञ्चालन गर्न अस्पताल सञ्चालन प्रक्रियागत मापदण्ड तयार पारी उक्त मापदण्ड अनुसार कर्मचारी भर्ना, तालिम लगायत अन्य सबै कार्यहरू गर्न निर्देशन दिने र सोही अनुरूप सञ्चालन हुनेछ जसले आगामी दिनहरूमा अस्पताल आयोजना सञ्चालनको जोखिमहरू हुने सम्भावना न्यून हुन्छ भनी यस विकल्पलाई उत्तम विकल्प मानिएको छ।

६.५ वन क्षेत्र प्रयोग नगर्ने वन कम गर्ने विकल्प

प्रस्तावित आयोजना स्थल विरेन्द्रनगर नगरपालिका को वडा नं ११ र १३ मा पर्ने सामुदायिक वन क्षेत्रमा अवस्थित छ। यस स्थानमा प्रस्ताव गर्नु भन्दा अघि प्रस्तावकले खटाएको प्रारम्भिक अध्ययन टोलीले अन्य वैकल्पिक स्थान जस्तै वीरेन्द्रनगर नगरपालिका- ०१ (कृष्ण सामुदायिक वन), भेरिगंगा नगरपालिका मैदानचौर (जन जागृति सामुदायिक वन) र भेरिगंगा नगरपालिका टेलिकम पश्चिम (रामजानकी सामुदायिक वन) को पनि अध्ययन गरेका थिए। प्रस्तावित मेडिकल कलेजलाई आवश्यक पर्ने खाली सरकारी जग्गा वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाको अन्य स्थानमा नरहेकोले सामुदायिक वन क्षेत्रनै छनोट गर्नु परेको हो। यसै अनुसार प्रस्तावित क्षेत्रमा विद्यार्थी तथा विरामीको सहज पहुँच हुने र कम रुख तथा वनस्पतिको क्षति हुने भएकोले सो स्थान छनोट गर्नु बाहेक अन्य विकल्प नरहेको हो।

६.६ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने

यस वैकल्पिक प्रस्तावले प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज अस्पताल आयोजनाको कार्यान्वयनमा रोक लगाउँछ जसले गर्दा यस कर्णाली प्रदेशका बासिन्दा तथा वीरेन्द्रनगर नगरपालिकाका स्थानीय बासीलाई बेफाइदा पुग्न जानेछ। प्रस्तावित नगरपालिका र जिल्लामा मेडिकल कलेज नरहने र यस सुविधा सम्पन्न र आधुनिक मेडिकल कलेज तथा अस्पतालको कमीले गर्दा आज पनि धेरै जना उपचार तथा मेडिकल अध्ययनको लागि नेपालगञ्ज, बुटवल, चितवन, काठमाडौं तथा छिमेकी भारतको ठूला सहर सम्म धाउनु पर्ने बाध्यता रहेको छ। यस्तै गरेर वीरेन्द्रनगरको बढ्दो सहरीकरणले छोएको सहरमा अझै पनि जनसङ्ख्याको अनुपातमा अस्पताल र शैय्या सङ्ख्या कम रहेको छ। यस अवस्थामा प्रस्तावित अस्पताल आयोजनाको अभावमा कर्णाली प्रदेशको सुर्खेत जिल्ला तथा अन्य जिल्लाहरू दैलेख, कालिकोट, हुम्ला, जुम्ला र जुम्लामा रहेका विरामीहरू रोगको अत्याधुनिक स्वास्थ्य सेवा, स्वास्थ्य अध्ययन र उपचारको लागि जुम्लामा

बाहेक मेडिकल कलेज नरहेको हुदा नेपालगञ्ज, काठमाडौं र छिमेकी भारत सम्म पुगनु पर्ने अवस्था कायम नै रहन्छ भने सो गर्दा ठूलो धनराशि समेत खर्च गर्नुपर्ने सम्भावना रही रहन्छ। आयोजनाको संरचना डिजाइन समेत वातावरण मैत्री रहेकाले प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज आयोजनाले यस क्षेत्रको वातावरणमा उल्लेख नकारात्मक असर पार्ने देखिँदैन त्यसैले यस प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने प्रस्ताव उपयुक्त छैन।

प्रस्तावित विकल्पको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावको तुलनात्मक आकलन गरि निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६-१ : प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

विकल्प	विश्लेषण	अनुकूल प्रभाव	वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल प्रभाव	वातावरणीय प्रभाव
विकल्प १ (अपनाइएको)					
डिजाइन	भवन भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गरिनेछ। भवन ऐन, २०५५ बमोजिमको राष्ट्रिय भवन संहिता लाई पालना गरि भवन निर्माण गरिनेछ। यस अस्पतालको भवन डिजाइन गराउँदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको छ।	भवन सुरक्षा तथा भूकम्प जोखिम न्यून हुनेछ।	तथा	छैन	
आयोजना स्थल	कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत सुर्खेत जिल्लाको वीरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं ११ र १३ को वन क्षेत्रमा प्रस्ताव गरिएको छ।	कर्णाली प्रदेशको एउटा सहरीकरणको चाप बढेको ठूलो सहर वीरेन्द्रनगर नजिक अत्याधुनिक स्वास्थ्य सेवाबाट स्थानीयलाई लाभ हुने। सुर्खेत जिल्ला तथा नजिक रहेका जिल्लाका	एउटा चाप बढ्ने तथा फोहरमैला उत्सर्जन भई वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव हुन सक्ने जैविक महत्त्वको ठाँउ, वन क्षेत्र।		

		बिरामीको लागि पहुँच राम्रो हुने।	
अपनाइने प्रविधि	<p>अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher) जडान गरिनेछ साथै आकस्मिक सङ्केतका लागि साईरनको व्यवस्था गरिनेछ।</p> <p>स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology को प्रयोग हुने। समय अवधि समाप्त भयका औषधिलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने, पारो रहित उपकरणहरू प्रयोग गर्ने। ठोस फोहरमैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहरमैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने। विकिरण फोहरलाई निश्चित ठाउँमा सुरक्षित तरिकाले भण्डारण गरिनेछ तथा पेशागत सुरक्षाको लागि लिड एप्रोन प्रयोग गरिने छ। संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन गर्ने यन्त्र जडान गर्ने र फोहर पानी प्रशोधन पश्चात् मात्रा ढलमा निकास गर्ने</p>	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुने वातावरणमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावको न्यूनीकरण हुने	स्वास्थ्य जन्य फोहर विकिरणयुक्त फोहरलाई उपयुक्त प्रणाली मार्फत व्यवस्थापनमा ध्यान दिइने हुँदा वातावरणमा पर्न सक्ने सम्भाव्य नकारात्मक असरहरू कम हुने
सञ्चालन विधि/सेवा	मेडिकल कलेज विभिन्न सेवाहरू जस्तै जनरल वार्ड, आइसीयू, एचडीयू, आइसोलेशन वार्ड, एक्सरे, प्रयोगशाला, ओटी, तथा अध्ययन अध्यापन सञ्चालन गर्ने।	स्थानीयलाई स्वास्थ्य सेवामा र सहूलियत दरमा उपलब्ध हुने हुँदा सहज हुने।	छैन

		दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुने।	
समय तालिका	आकस्मिक सेवा चौबीसै घण्टा सञ्चालन गरिने।	आकस्मिक सेवा चौबीसै घण्टा सञ्चालन गरिने हुँदा आकस्मिक बिरामी जुनसुकै बेला अस्पताल आउँदा पनि सेवा उपलब्ध हुने।	छैन
कच्चा पदार्थ	भवन निर्माण गर्नको लागि मुख्य रूपमा ईट्टा, गिट्टी, बालुवा, सिमेन्ट, फलामको छड आदि कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने।	उपलब्धतामा सहज हुने।	छैन
जग्गाको प्रयोग	मेडिकल कलेज निर्माणको लागि वनको स्वामित्वमा रहेको जग्गा प्रयोग। आयोजना निर्माण हुने क्षेत्र नजिक थल तथा हवाई पहुँच राम्रो भएको स्थान।	हाल वन रहेको जग्गाको अधिकतम प्रयोग हुने।	वन क्षेत्र मेडिकल कलेज क्षेत्रमा परिणत हुने।
विकल्प २			
डिजाइन	यस अस्पतालको भवन डिजाइन गराउँदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको।	भवन सुरक्षा तथा भूकम्प जोखिम न्यून	छैन
आयोजना स्थल	प्रस्तावित क्षेत्र बाहेक कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत अन्य क्षेत्र।	छैन	जग्गाको उपलब्धतामा समस्या
अपनाइने प्रविधि	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि इन्सिनेरेटर प्रयोग गरि फोहरलाई जलाउने मर्करीयुक्त उपकरणहरू प्रयोग गर्ने। ठोस फोहर मैलाको वर्गीकरण नगरी विसर्जन गर्ने।	छैन	वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने साथै जनस्वास्थ्यमा पनि नोक्सान पुग्ने

सञ्चालन विधि/सेवा	अस्पतालले विभिन्न सेवाहरू जस्तै जनरल वार्ड, आइसीयू, एचडीयू, आइसोलेशन वार्ड, एक्सरे, प्रयोगशाला, ओटी, सञ्चालन गर्ने।	स्थानीयलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज हुने।	छैन
समय तालिका	मेडिकल कलेज सेवा दिनको समयमा मात्र सञ्चालन गरिने।	छैन	बिरामीहरू लाई असुविधा प्रदान हुने।
कच्चा पदार्थ	मेडिकल कलेज भवन निर्माण गर्नको लागि प्रिफेबको प्रयोग गर्ने।	लगानी थोरै लाग्ने र निर्माण कार्य छिटो हुने।	ईट्टा जत्तिको बलियो र भरपर्दो नहुने।
जग्गाको प्रयोग	मेडिकल कलेज निर्माणको लागि हाल आफ्नै स्वामित्वमा रहेको जग्गा भन्दा अन्य जग्गा किनेर निर्माण गर्ने। मेडिकल कलेज निर्माण हुने क्षेत्र नजिक थल तथा हवाई पहुँच राम्रो भएको स्थान नहुनु।	वन क्षेत्रमा जग्गा प्रयोग नहुने।	अन्य क्षेत्रमा अस्पताल निर्माणको लागि जग्गा उपलब्धता पाउन कठिन।
विकल्प ३			
डिजाइन	यस अस्पतालको भवन डिजाइन गराउँदा नेपाल राष्ट्रिय भवन संहिता एन.बि.सी. १०५:२०७७ Nepal National Building Code NBC: १०५: २०२० अनुसार गरिएको।	भवन सुरक्षा तथा भूकम्प जोखिम न्यून।	छैन
आयोजना स्थल	प्रस्तावित क्षेत्र बाहेक अन्य प्रदेश अन्तर्गत अन्य क्षेत्र।	छैन	जग्गाको उपलब्धतामा समस्या कर्णाली प्रदेश बासी सेवाबाट बन्चित हुने।
अपनाइने प्रविधि	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि इन्सिनेरेटर प्रयोग गरि फोहरलाई जलाउने मर्करीयुक्त उपकरणहरू प्रयोग गर्ने।	छैन	वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने साथै जनस्वास्थ्यमा पनि नोक्सान पुग्ने

	ठोस फोहरमैलाको वर्गीकरण नगरी विसर्जन गर्ने। विकिरण फोहरलाई कुनै प्रकारको व्यवस्थापन नगर्ने। लिड एप्रोन प्रयोग नगर्ने। संक्रमित फोहर पानी प्रशोधन नगरी ढलमा निकास गर्ने		
सञ्चालन विधि/सेवा	मेडिकल कलेजले विभिन्न सेवाहरू अध्यापन तथा अन्य स्वास्थ्य सेवाहरू जस्तै जनरल वार्ड, आइसीयू, एचडीयू, आइसोलेशन वार्ड, एक्सरे, प्रयोगशाला, ओटी, सञ्चालन गर्ने।	स्थानीयलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज हुने	छैन
समय तालिका	मेडिकल कलेज सेवा दिनको समयमा मात्र सञ्चालन गरिने।	छैन	बिरामीहरू लाई असुविधा प्रदान हुने।
कच्चा पदार्थ	मेडिकल कलेज भवन निर्माण गर्नको लागि मुख्य रूपमा ईट्टा, गिट्टी, बालुवा, सिमेन्ट, फलामको छड आदि कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गर्ने।	उपलब्धतामा सहज हुने।	छैन
वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	सरकारी वन क्षेत्र प्रयोग गरिने।		वन क्षेत्र अस्पताल क्षेत्रमा परिणत हुने। जैविक वातावरणमा असर हुने।

यसरी विभिन्न विकल्पहरूको विश्लेषण गरी अध्ययन गर्दा विकल्प १ प्राविधिक, सामाजिक-आर्थिक तथा वातावरणीय हिसाबले उपयुक्त विकल्प देखिन्छ।

७. प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभावहरू तथा संरक्षणका उपायहरू

यस मेडिकल कलेज निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा आयोजनाको प्रस्तावित क्षेत्रमा विभिन्न भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा प्रभाव पर्न सक्ने देखिन्छन्। यस अध्ययनको क्रममा मेडिकल कलेजले पार्न सक्ने सकारात्मक तथा नकारात्मक दुवै प्रभावहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ। यस्ता असरहरूको पहिचान तथा मूल्याङ्कन मेडिकल कलेज निर्माण तथा सञ्चालनको क्रममा गरिने गतिविधिबाट गरिएको छ। पहिचान गरिएका असर भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिकोण बाट विश्लेषण गरि प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधि (Duration) मा वर्गीकरण गरिएको छ। यस्तै गरेर प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect), मात्रालाई उच्च, मध्यम र निम्न, सीमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र समयावधिलाई दीर्घकालीन, मध्यकालिन र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरि विश्लेषण गरिएको छ।

यस परिच्छेदमा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने अनुकूल प्रभावहरू तथा प्रतिकूल प्रभावहरूलाई पहिचान गरिएको छ। प्रभावको पहिचान र भविष्यवाणी अनुरूप, आयोजनाको सकारात्मक पक्षलाई सके जति बढाउने कार्य गरिएको छ। प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने प्रभावहरूको तह निर्धारण परिमाण, सीमा, समयावधि, प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष अनुसार वर्गीकरण गरिएको छ।

७.१ सकारात्मक प्रभाव

७.१.१ निर्माण चरण

७.१.१.१ रोजगारीको अवसर

प्रस्तावित मेडिकल कलेजको निर्माण अवधि (२४ महिना) मा करिब २४,००० मानव दिन दक्ष तथा १,२६,००० मानव दिन अदक्ष कामदारको आवश्यक पर्ने देखिन्छ। उक्त आवश्यक कामदारहरूको आपूर्ति गर्दा स्थानीय जनताको दक्षता अनुसार रोजगारीको अवसरमा प्रथमिकता दिइनेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.१.२ आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि

यस आयोजना निर्माणको समयमा निर्माण सामग्रीहरू जस्तै सिमेन्ट, ग्राभेल, बालुवा, रड आदि स्थानीय बजारबाट (सुर्खेत) आपूर्ति गरिनेछ। त्यस्तै कामदारको लागि खाद्यान्न तथा वासस्थानको आवश्यकता पर्दछ। उक्त आवश्यक वस्तु तथा सेवाहरू स्थानीय बजारबाट आपूर्ति गरिने हुनाले स्थानीय क्षेत्रमा आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि ल्याउने सम्भावना रहन्छ। आयोजना क्षेत्रमा निर्माण मजदुरहरूलाई लक्षित गरी स्थानीय बासिन्दाहरूले नयाँ व्यवसाय खोल्ने अवसर पाउनेछन्। आयोजना क्षेत्रमा बासिन्दाहरूले आफ्ना कृषि उत्पादनहरू (जस्तै दुध, अण्डा, मासु, तरकारी, फलफुल आदि) ठेकेदार र निर्माण मजदुरहरूलाई राम्रो मूल्यमा बेच्ने अवसर पाउने छन्।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.१.३ प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि

आयोजना निर्माणको समयमा विभिन्न प्रकारका दक्ष जनशक्तिहरू जस्तै इन्जिनियर, डकर्मी, सिकर्मी, इलेक्ट्रिशियन, प्लम्बर, आदि सामेल हुनेछन्। यस आयोजनाबाट अदक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिको सीप विकास हुनुका साथै को नयाँ टेक्नोलोजीहरू पनि सिक्ने राम्रो अवसर हुन सक्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.२ सञ्चालन चरण

७.१.२.१ स्थानीय अर्थ बजारमा वृद्धि

मेडिकल कलेज सञ्चालनको चरणमा विद्यार्थी, आगन्तुक, विरामी र अन्य कर्मचारीहरूको सङ्ख्या उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि हुनेछ। जसले गर्दा स्थानीय बजार, ब्यापार, व्यसाय फस्टाउने देखिन्छ।

यसको प्रभाव अप्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.२.२ सेवाग्राहीको स्वास्थ्य तथा शिक्षा सेवामा पहुँच

आयोजना सञ्चालन भएपछि यसले दिने स्वास्थ्य तथा शिक्षा सेवाका कारणले सेवाग्राहीले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच पाउने छन्।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा क्षेत्रिय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.२.३ स्थानीय रोजगारीको अवसर

मेडिकल कलेज सञ्चालन तथा बिरामीलाई चिकित्सा सेवाहरू प्रदान गर्ने क्रममा करिब ३८० प्राविधिक कर्मचारी र करिब १२० जना गैर प्राविधिक जनशक्ति को आवश्यक पर्ने अनुमान गरिएको छ। यसै गरि कलेज क्षेत्रमा करिब ८० जना प्राविधिक दक्ष जनशक्तिको आवश्यक पर्ने अनुमान गरिएको छ। दक्ष र अदक्ष दुवैमा स्थानीयवासीलाई उनीहरूको दक्षता तथा योग्यता अनुसार रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.२.४ अस्पतालको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व बहन मार्फत स्थानीय लाभान्वित

मेडिकल कलेजले स्थानीय चासो र आवश्यकताको आधारमा आयोजना वरपर तथा यस वन क्षेत्रमा निर्भर समुदायलाई सामुदायिक कार्यक्रमहरूलाई सहयोग पुर्याउनेछ। स्वास्थ्य, शिक्षा, पानी, आपूर्ति र सरसफाइ, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण गर्न सहयोग गर्ने र नजिकको पहुँच सडकहरूको मर्मतका लागि लागत विनियोजन आयोजनाले गर्नेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.२.५ मेडिकल कलेज क्षेत्र भित्र हरियाली कायम गर्ने

अस्पताल क्षेत्रभित्र बगैँचा निर्माण गरी हरियाली प्रवर्द्धन गरिनेछ। खुल्ला क्षेत्र हरियाली विकास गर्न छुट्ट्याइएको छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.१.२.६ जमिनको मूल्य बढ्ने

मेडिकल कलेज संचालन भए पछि कलेज आसपासका क्षेत्रमा चहलपहल बढ्छ जसले गर्दा आसपासका जमिनहरूको जग्गाको मूल्य बढ्ने सम्भावना रहने छ। जमिनको मूल्य बढ्नाले स्थानीय किसान र उद्यमीहरूको ऋण लिने क्षमता वृद्धि हुनेछ। यसले अन्ततः आधुनिक कृषि अभ्यास, उच्च पैदावार, पशुपालन, उद्योग आदिको वृद्धि हुने सम्भावना रहन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२ नकारात्मक प्रभाव

७.२.१ निर्माण चरण

७.२.१.१ भौतिक वातावरण

क. कामदारहरूबाट ठोस फोहर निष्कासनबाट पर्ने प्रभाव

कामदारहरूद्वारा मुख्यतः कुहिने तथा नकुहिने फोहरहरू उत्सर्जन हुने देखिन्छन्। उत्सर्जन हुने फोहरमा जस्तै प्लास्टिकका टुक्रा, खेर गएको खाने कुरा आदि पर्छन्। जसको उचित व्यवस्थापन नभएको खण्डमा स्थानीय वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पर्नेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थलगत र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

ख. निर्माण कार्यबाट उत्सर्जन हुने फोहर मैलाबाट पर्ने प्रभाव

मेडिकल कलेज निर्माण अवधिमा विभिन्न प्रकारका फोहर मैलाहरू जस्तै ईट्टाको टुक्रा, बालुवा, ढुङ्गा, बाँकी रहेका फलामका छड तथा रिक्तो सिमेन्टका बोराहरू ठोस फोहोरमैलाका रूपमा उत्सर्जन हुने देखिन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थलगत र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

ग. भू-बनोटमा परिवर्तन:

विद्यमान भूमिमा मेडिकल कलेजको भवन निर्माण गर्दा भू-बनोटमा परिवर्तन आउनेछ। आयोजना स्थलमा भौतिक संरचना निर्माण गर्दा त्यहाँ अवस्थित २९.८८९ हे. वन क्षेत्रमा भौतिक संरचनाहरूको विकास गरिने हुनाले वन क्षेत्रको भू-उपयोग परिवर्तन भै कलेज निर्माण हुनेछ। यसका साथै निर्माण सामग्रीको ढुवानी गर्दा ट्रकको भारीले सतही माटोमा प्रभाव गर्दछ जसका कारण भू-क्षयको सम्भावना पनि हुन सक्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थलगत र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

घ. वायु प्रदूषण

आयोजना निर्माण अवधिमा निर्माण सामग्रीहरू ढुवानीका कारणले आयोजना स्थलमा वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ साथै भवनको निर्माण सामग्री जस्तै टायलहरू, बालुवा, सिमेन्ट आदि राख्ने क्रममा तथा डिजेल जेनरेटरको प्रयोग गर्दा पनि वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थलगत र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

ड. ध्वनि प्रदूषण

निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने मेशिनहरू जस्तै भाइब्रेटर, जेनरेटर आदिले ध्वनि प्रदूषण गर्दछ। साथै गाडीको आवत जावतका कारण पनि ध्वनि प्रदूषण हुनेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थलगत र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

च. उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव

निर्माण चरणमा निर्माण कार्य जस्तै उच्च ऊर्जा खपत हुने विभिन्न मेशिनको प्रयोग, बिजुली बत्तीको प्रयोगले स्थानीयमा विद्युत आपूर्तिमा प्रभाव हुन सक्छ। फलस्वरूप आपूर्तिमा अनियमितता हुन सक्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

छ. जल प्रदूषण

निर्माण चरणमा कामदारहरूले पानीको श्रोत नजिकै फोहर फालनाले तथा निर्माण सामग्रीहरू पेन्ट, तेल आदिको चुहावटको जल प्रदूषण हुन सक्दछ। यस्तै गरेर निर्माण चरणमा सहभागी हुने कामदारहरू लागि शौचालयको राम्रो व्यवस्था नभएको खण्डमा पानीको श्रोतमा मिसिन जाँदा जल प्रदूषण हुने सम्भावना रहन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२.१.२ जैविक वातावरण**क. रुख र वनस्पतिको बिनास**

आयोजनाको कार्यान्वयनका कारण वन क्षेत्रको २९.८८९ हेक्टर क्षेत्र प्रभावित हुनेछ। अनुसूची १० मा देखाइए अनुसार कुल १२४८ रुखसंख्यालाई सामुदायिक वनबाट खाली गर्नु पर्छ। जसमा साल, सिसौ, साज, सल्लो र मसाला क्रमशः ६९९, १३९, ११४, २२० र ८४ रुख र पोलहरूको बिनास हुनेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा स्थानीय र दिर्घकालिन अवधिको रहनेछ।

ख. वन्यजन्तु र आवासहरूमा प्रभाव

प्रस्तावित वन क्षेत्रले वन्यजन्तुहरूको विभिन्न प्रजातिहरू, वनस्पति र जीव जन्तुहरूको संरक्षण गरिरहेको हुन सक्छ, आयोजना निर्माण पछि यस क्षेत्रमा रहेका रुखहरू कटान हुदा वन्यजन्तु र यिनका आवासहरू खण्डन हुनेछन्।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा क्षेत्रिय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ग. खाना पकाउन ईन्धनमा काठ दाउरा ईन्धनको रूपमा प्रयोग गर्दा हुने प्रभाव
गैर-स्थानीय श्रम शक्तिहरू जसले आफ्नो कमाईको खोजीमा निर्माण साइटमा बसाई सरेका छन्, तिनीहरूले खाना पकाउन काठ दाउरा ईन्धनको प्रयोग गर्न सक्छन्। एक सजिलो र सस्तो विकल्पको रूपमा, तिनीहरूले खाना पकाउनको लागि दाउरा जम्मा गर्न सक्दछन्, जसले यस वन क्षेत्रबाट आपूर्ति स्रोतको रूपमा आवश्यकता पूरा गर्नेछन्।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र मध्यकालीन अवधिको रहनेछ।

घ. सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव

मेडिकल कलेज निर्माण गर्दा प्रस्तावित हाल वन रहेको जग्गामा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ, जसको कारणले गर्दा सहरी जैविक विविधतामा पर्न सक्नेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२.१.३ सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

क. सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव

निर्माण समयमा धेरै सङ्ख्यामा कामदारहरूको आगमनको कारणले गर्दा निर्माण स्थानमा मानिसहरूको जनसङ्ख्या अस्थायी रूपमा भएपनि वृद्धि हुनेछ। मानिसको सङ्ख्यामा वृद्धि भए सँगै त्यहाँ पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुली आदि क्षेत्रमा प्रभाव पर्न सक्छ।

यसको प्रभाव अप्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

ख. बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव

मेडिकल कलेज निर्माण अवधिमा ठेकदारले सस्तो कामदारको रूपमा बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्दछ। बालबालिकालाई श्रममा प्रयोग गर्नु कानुन विपरीत हुनेछ। यस्तै निर्माण कार्यमा महिला र पुरुषलाई समान कामको लागि फरक ज्याला प्रदान गर्न सक्छन् जसबाट लैंगिक विभेद सृजना हुन सक्छ।

यसको प्रभाव अप्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

ग. पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव

निर्माण अवधिमा संलग्न मानिसहरूबाट निर्माण सामानहरू लोड र अनलोड गर्दा तथा मेशिनरी उपकरणहरू चलाउँदा सावधानी नअपनाएको खण्डमा दुर्घटना हुन सक्दछ। यस्तै गरेर निर्माण

स्थलमा कामदारहरूको लागि सफा पिउने पानी, शौचालय तथा सरसफाई नभएको अवस्थामा थप जोखिम बढाउने छ। यस्तै गरेर निर्माण कार्यहरू हुँदा निस्कने धुवा तथा धूलोले पनि स्वास्थ्यमा असर पार्न सक्दछ। निर्माणको क्रममा प्रयोग हुने मेसिनरीहरूबाट उत्पन्न हुने ध्वनिले गर्दा पनि निर्माणमा संलग्न जनशक्तिहरू श्रवण शक्तिमा असर पुग्न सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थलगत र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

घ. यातायात सुविधामा चाप

निर्माण अवधिमा कामदारहरूको आवागमन भैरहने हुँदा यातायातमा चाप हुन सक्छ। मानिसको सङ्ख्यामा वृद्धि सँगै पहुँच तथा उपलब्ध रहेका सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुलीमा थप चाप सिर्जना हुनेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

ङ. निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुन सक्ने झै-झगडा

निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृतिमा भिन्नताका कारणले संलग्न मानिसहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच झैझगडा हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ। यस्तै गरेर निर्माण चरणमा ठूलो मात्रामा बाहिरी मानिसहरूको आगमन हुने र उनीहरू सबैको व्यक्तिगत चरित्र ठीक नहुन पनि सक्दछ। यस अवस्थामा स्थानीय क्षेत्रमा चोरी, डकैतीको घटना पनि बढ्न सक्ने अवस्था रहन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२.२ सञ्चालन चरण

७.२.२.१ भौतिक वातावरण

क. ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव

मेडिकल कलेज सञ्चालनको क्रममा ठोस फोहरमैला (जोखिम युक्त र जोखिम रहित) उत्सर्जन हुने गर्दछ। मेडिकल कलेजको क्यानटिन र वार्डबाट प्लास्टिक, कागज, खेर गएका खानेकुरा, आदि जोखिम रहित फोहर निस्कन्छन्। ६०० शैय्याको अस्पताल सञ्चालनसँगै फोहर उत्सर्जन हुने अनुमानित गरिएको छ जसमा जोखिम युक्त र जोखिम रहित फोहर दुवै पर्दछ। यस भिन्न चिकित्सकीय कार्यमा प्रयोग हुने पन्जा, मास्क, कपास, रगत, मानव अंग तथा तन्तु, चक्रु, पत्ती, सुइ, सिरिन्ज, म्याद नाघेको औसधी लगायत अन्य फोहोर पर्दछ। यी संगसंगै कलेजबाट कागज,

पेपर, प्लास्टिक आदि पनि ठोस फोहोरको रुपमा निस्कन्छन्। यी फोहोरको उचित व्यवस्थापन हुन नसके स्थानीय वातावरण प्रदूषण हुन सक्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ख. फोहोर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव

मुख्यता: संक्रामक फोहोर पानी प्रयोगशालाहरू, अप्रेसन थिएटर, X-Ray, डिइन्फेक्सन र सरसफाइबाट उत्सर्जन हुन्छन् र अन्य फोहोर पानी शौचालय, भान्छाघर, बाथरूम आदि बाट उत्सर्जन हुनेछ। यस प्रकारको संक्रमित फोहोर पानी अन्य पानीको स्रोतमा मिसिन गई सतही तथा भूमिगत पानी प्रदूषण हुने देखिन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ग. वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव

मेडिकल कलेज सञ्चालनका क्रममा जेनरेटरको प्रयोग गर्दा र सवारी साधनको आवत जावत हुँदा स्थानीय वायु प्रदूषण हुन सक्दछ। यसले गर्दा स्थानीय जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थलगत र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

घ. मेडिकल कलेज सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति

मेडिकल कलेज सञ्चालन चरणमा उपचारका लागि प्रयोग हुने आधुनिक उपकरणहरू जस्तै X-Ray, MRI, ECG मेशिनले उच्च मात्रामा बिद्युत् खपत गर्दछ, साथै हिटर, AC, भेन्टिलेटर, र अन्य विद्युतिय उपकरणहरूले पनि उच्च मात्राको बिद्युत् खपत गर्दछ। यसले स्थानीय बिद्युत् आपूर्तिमा भार पर्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ङ. भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव

प्रस्तावित अस्पतालको सञ्चालन पश्चात् दैनिक पानीको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ। अस्पतालले बोरिङ्ग गरी आवश्यक पानीको आपूर्ति गर्ने योजना बनाएको छ। अस्पतालको दैनिक पानीको आवश्यकता अधिक रहेको छ। अत्याधिक मात्रामा भूमिगत पानी निष्कासन गरेमा पानीको सतहमा हास आउन सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

च. विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव (भूकम्प, आगलागी, आदि)

प्रस्तावित मेडिकल कलेजमा विभिन्न भवनहरू निर्माण गरिनेछ जुन भूकम्प प्रतिरोधात्मक हुनेछ तर पनि भूकम्पको बेला भागदौडको कारण समस्या निम्तिन सक्दछ। यसको अलावा आगलागीको समस्या पनि देखा पर्न सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थलगत र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

छ. विकिरणीय उपकरणबाट विकिरणको जोखिम

विकिरणको मुख्य श्रोतका रूपमा X-Ray, MRI, ECG मेशिन र फोटो केमिकल तरलको बाइप्रोडक्ट हुनेछन्। यस्तो विकिरणको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा आएमा उक्त व्यक्तिको स्वास्थ्यमा समस्या देखा पर्न सक्छ। लामो समय सम्म विकिरणको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहेको मानिस ब्लड क्यान्सर तथा ट्युमरबाट ग्रस्त हुन सक्दछ। यस सँगै विकिरण युक्त फोहरको उचित व्यवस्थापन नगरेमा यसले मानव स्वास्थ्यमा समस्या देखा पर्न सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा स्थलगत र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ज. रासायनिक तथा धातु जन्य फोहर

मेडिकल कलेज सञ्चालन सँगै विभिन्न प्रकारका रासायनिक फोहर उत्पन्न हुन्छन्। यी फोहरहरूको उचित व्यवस्थापन नगरिएमा स्थानीय क्षेत्र तथा अस्पतालका कामदारहरूलाई समस्या हुनेछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

झ. भूमिगत पानी दूषित भई त्यसबाट पर्ने प्रभाव

मेडिकल कलेजले अधिक मात्रामा फोहर पानी निष्कासन गर्दछ, उक्त पानी कुनै कारणले सिधै भूमिगत श्रोतमा मिसिन गएमा भूमिगत पानीको स्रोत प्रदूषण हुने देखिन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२.२.२ जैविक वातावरण**क. वन तथा वनस्पतिमा पर्ने प्रभाव**

मेडिकल कलेज सञ्चालन गर्दा प्रस्तावित वन रहेको जग्गामा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ र वरपर रहेका रुखहरू तथा वनहरूका पाइने वनस्पतिमा प्रभाव पर्न सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ख. वन्यजन्तु तथा आवसमा पर्ने प्रभाव

मेडिकल निर्माण पछि वन्यजन्तुको आवास तथा बाटोको क्षय हुनेछ भने संचालनका क्रममा हुने मानव क्रियाकलापले यसै क्षेत्रमा प्रबृद्धन गरिने हरियाली क्षेत्र तथा वरपरको वन क्षेत्रमा रहेका वन्यजन्तु, बासस्थान तथा बाटोहरूमा प्रभाव पार्ने देखिन्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२.२.३ सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

क. पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षामा प्रभाव

मेडिकल कलेज सञ्चालन सँगै विभिन्न पेशाका थुप्रै जनशक्तिहरू संलग्न हुन्छन्। कोही जनशक्तिहरू जोखिम युक्त वस्तुको सम्पर्कमा पनि पर्न सक्छन्, जुन अस्थायी वा स्थायी हुन सक्दछ। जोखिम युक्त वस्तुको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा आउने जनशक्तिहरूमा श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्याहरू जस्तै अवस्थामा, मुटु रोगहरू, श्रवण शक्तिमा समस्या आदिको जोखिम हुन सक्दछ। यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण उच्च, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ख. बिरामी, विद्यार्थी र कर्मचारीको खाद्य व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव

मेडिकल कलेजलेको क्यान्टिनबाट बिरामी, आगन्तुक र कर्मचारीलाई खानाको आपूर्ति हुनेछ। यदि क्यान्टिनमा स्वस्थ तथा ताजा खाना प्रदान गरिएन भने त्यहाँ समस्या उत्पन्न हुन सक्छ। यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थलगत र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ग. मेडिकल कलेज क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाइको कमीले पर्ने प्रभाव:

मेडिकल कलेज सञ्चालन हुँदा विभिन्न प्रकारका जोखिमयुक्त फोहरहरू निष्कासन हुनै गर्छन्। यी फोहरहरूको निष्कासन हुने ठाउँमै वर्गीकरण गर्ने, ढुवानी गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने कार्य नगरिएको खण्डमा परिसर क्षेत्र दुर्गन्धीत हुने र कक्षाकोठा तथा शौचालयहरू, कुरुवा स्थल तथा अन्य आगन्तुकहरूको आवतजावत भै रहने स्थलमा सरसफाइमा कमी भई आगन्तुकहरूको जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थलगत र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

घ. सामाजिक स्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप

मेडिकल कलेजलेलाई स्थानीय स्रोत र पूर्वाधार जस्ता सेवाहरू जस्तै बिजुली, पानी आपूर्ति, फोहोर व्यवस्थापन र नगरपालिकाको निकासी प्रणाली सुविधा आवश्यक पर्दछ। यस आवश्यकता पूर्ति गर्दा वर्तमान अवस्थामा विद्यमान सामुदायिक स्रोतहरूमा चाप तथा दबाव पर्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण निम्न, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

ङ. कानून र व्यवस्था

मेडिकल कलेज सञ्चालन अवधिमा त्यहाँ विद्यार्थी, प्रध्यापक, बिरामी तथा कुरुवाको सङ्ख्यामा वृद्धि हुनेछ। शिक्षण तथा उपचारको क्रममा बिरामी पक्ष तथा अस्पताल कर्मचारी/प्राविधिक पक्ष बीचमा असमझदारी सृजना भएको खण्डमा त्यस क्षेत्रको कानून र व्यवस्थामा मानिसको आगमन बढ्नेछ र जनसङ्ख्या वृद्धि हुँदा त्यस क्षेत्रको व्यवस्था र आदेशको पालना गर्न कठिनाई हुनेछ। यसै कारण त्यहाँको कानुनी व्यवस्थामा प्रभाव पर्न सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

च. ट्राफिक व्यवस्थापनमा कठिनाई

मेडिकल कलेजलेको नियमित सञ्चालन सँगै बिरामी तथा कुरुवाको आवगमन बढ्नेछ। साथै अस्पतालका कर्मचारी/प्राविधिकहरूको ओहोरदोहोर पनि भैरहने भएकोले सवारी साधनको सङ्ख्यामा वृद्धि हुने क्रममा पार्किङ क्षेत्रको अभावले यातायात व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्दछ।

यसको प्रभाव प्रत्यक्ष, परिमाण मध्यम, सीमा स्थानीय र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

विभिन्न चरणमा हुन सक्ने प्रभावहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७-१ : अनुकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	प्रभावको महत्व
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
निर्माण चरण							
स्थानीय रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर निर्माण अवधिमा करिब ४० जना दक्ष (२४,००० मानव दिन) तथा २१० अदक्ष (१२६,००० मानव दिन) कामदारको 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	अल्प (५)	४५	मध्यम महत्वपूर्ण
आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण सामग्रीहरू स्थानीय बजारबाट आपूर्ति 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	अल्प (५)	४५	मध्यम महत्वपूर्ण
प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> अदक्ष कामदारले दक्ष कामदारसँग सीप सिक्ने अवसर दक्ष कामदारको सीपमा निखारता ल्याउने अवसर 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	अल्प (५)	४५	मध्यम महत्वपूर्ण
सञ्चालन चरण							
स्थानीय अर्थ बजारमा वृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेज सञ्चालनको अवसरमा विद्यार्थी, शिक्षक, आगन्तुक, बिरामी र अन्य कर्मचारीहरूको सङ्ख्या उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि हुने 	अ	नि (१०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	प्रभावको महत्व
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
	<ul style="list-style-type: none"> वरपर रहेको क्षेत्रमा अन्य मेडिकल तथा खाजा पसल खुल्न सक्ने अर्थ बजारमा आर्थिक कारोबारको वृद्धि 						
सेवाग्राहीको स्वास्थ्य र शिक्षा सेवामा पहुँच	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना संचालन भएपछि सेवा ग्राहीले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच पाउने 	प्र	उ (६०)	क्षे (६०)	दिर्घ (२०)	१४०	अत्याधिक महत्वपूर्ण
स्थानीय रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेज सञ्चालन र सेवा प्रदान गर्न चिकित्सा करिब ५८० स्वास्थ्य तथा शिक्षा सेवासँग सम्बन्धित दक्ष तथा अदक्ष जनशक्तिको लागि रोजगारको अवसर पाउने रोजगारीको निम्ति स्थानीयलाई दक्षता र योग्यताको आधारमा प्राथमिकता 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण
मेडिकल संस्थागत कलेजको सामाजिक	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चालनको सुरु देखि नै सामाजिक उत्तरदायित्व अन्तर्गत स्थानीय समुदायका लागि सहयोगको गतिविधिहरू गर्ने। 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	प्रभावको महत्व
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
उत्तरदायित्व वहाँ मार्फत स्थानीय लाभान्वित	<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य, शिक्षा, पानी, आपूर्ति र सरसफाइ, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण गर्न सहयोग, नजिकको पहुँच सडकहरूको मर्मतका लागि लागत विनियोजन 						
मेडिकल कलेज क्षेत्रभित्र हरियाली कायम गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> बगैचा निर्माण गर्ने तथा वरपर हरियाली बनाउन प्रोत्साहन 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण
जमिनको मूल्य बढ्ने	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेज संचालन भए पछि कलेज आसपासका क्षेत्रमा चहलपहल बढ्छ जसले गर्दा आसपासका जमिनहरूको जग्गाको मूल्य बढ्ने जमिनको मूल्य बढनाले स्थानीय किसान र उद्यमीहरूको ऋण लिने क्षमता वृद्धि हुने 						

तालिका ७-२: प्रतिकूल प्रभावहरूको तह तथा निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
निर्माण चरण							
भौतिक वातावरण							
कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्कासन बाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा संलग्न जनशक्तिहरूबाट कुहिने तथा नकुहिने फोहरहरू उत्सर्जन जस्तै प्लास्टिक, खेरगएको खाने कुरा आदि 	प्र	नि (१०)	स्थ (१०)	अल्प (५)	२५	नगण्य
निर्माण कार्यबाट फोहरमैला	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणको क्रममा इट्टाको टुक्रा, बालुवा, ढुङ्गा, बाँकी रहेका फलामका छड तथा रिक्तो सिमेन्टका बोराहरू उत्सर्जन हुने 	प्र	म (२०)	स्थ (१०)	अल्प (५)	३५	नगण्य
भू-बनोटमा परिवर्तन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण गर्दा यस अघि वन तथा बाझो रहेको जमिनमा परिवर्तन आउने 	प्र	म (२०)	स्थ (१०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण
वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> जमिन सम्याउने, खाल्डो खन्ने, सामग्रीहरूको ढुवानी गर्दा वायु प्रदूषण हुने 	प्र	नि (१०)	स्थ (१०)	अल्प (५)	२५	नगण्य

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने मेशिनहरू जस्तै भाइब्रेटर, जेनरेटर आदि प्रयोग गर्दा तथा सवारीसाधनको आवतजावतले ध्वनी प्रदूषण हुने 	प्र	नि (१०)	स्थ (१०)	अल्प (५)	२५	नगण्य
उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> उच्च ऊर्जा खपत हुने विभिन्न मेशिनको प्रयोगले स्थानीय विद्युत आपूर्तिमा पचाप पर्ने 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	अल्प (५)	४५	मध्यम महत्वपूर्ण
जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> कामदारले पानीको नजिक फोहर फाल्न सक्ने निर्माण सामग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको चुहावट शौचालयको व्यवस्था नभएको खण्डमा पानीको श्रोतमा प्रभाव पर्ने 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	अल्प (५)	३५	नगण्य
जैविक वातावरण							
रुख र वनस्पतिको बिनास	<ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रको २९.८८९ हे. प्रयोग कुल १२४८ रुखहरू कटान 	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	१००	अत्याधिक महत्वपूर्ण
वन्यजन्तु र आवासहरूमा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> वन्यजन्तुको बासस्थान क्षय वन क्षेत्रमा रुख कटानी 	प्र	उ (६०)	क्षे (६०)	दिर्घ (२०)	१४०	अत्याधिक महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
खाना पकाउन ईन्धनमा काठ दाउरा ईन्धनको रुमपा प्रयोग गर्दा हुने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> कामदारद्वारा वन प्रयोग आगो बालन काठको प्रयोग 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण
सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> हाल बन रहेको जग्गामा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुने 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> धेरै कामदार सङ्ख्यामा वृद्धि भएसँगै स्थानीय पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुलीको प्रयोग बढ्ने 	अ	नि (१०)	स्था (२०)	अल्प (५)	३५	नगण्य
बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सस्तो कामदारहरूको रूपमा निर्माण गर्ने ठेकदारले बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्ने महिला र पुरुषलाई समान कामको लागि फरक ज्याला प्रदान गर्न सक्ने 	अ	नि (१०)	स्था (२०)	अल्प (५)	३५	नगण्य

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण चरणमा विभिन्न जनशक्तिहरू संलग्न हुने गर्दछन् काम गर्ने क्रममा ती जनशक्तिमा चोटपटक तथा दुर्घटना हुन सक्छ । 	प्र	नि (१०)	स्थ (१०)	अल्प (५)	२५	नगण्य
यातायात सुविधामा चाप	<ul style="list-style-type: none"> कामदारहरूको आवागमन निर्माण सामग्रीहरूको ढुवानी 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	अल्प (५)	३५	नगण्य
निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुन सक्ने सामाजिक प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृति बीचको भिन्नताले 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	अल्प (५)	३५	नगण्य
सञ्चालन चरण							
भौतिक वातावरण							
ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ठोस फोहरमैला (जोखिम युक्त र जोखिम रहित) उत्सर्जन हुने ठोस फोहरको उचित व्यवस्थापन हुन नसकेमा स्थानीय वातावरण नकारात्मक प्रभाव 	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	१००	अत्याधिक महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
फोहर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> संक्रामक फोहरपानी (PhACs, COD, BOD, ammonia, nitrate, TSS, TOC, microorganisms etc.) प्रयोगशालाहरू अप्रेसन थिएटर, X-Ray, Disinfection, अस्पताल सरसफाइबाट कक्षाकोठा, प्रयोगशाला आदिबाट शौचालय, भान्छाघर, बाथरूम आदि बाट फोहर पानी अन्य पानीको श्रोतमा बिना प्रशोधन मिसिन गई सतही तथा भूमिगत पानी प्रदूषण हुने 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण
वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> वैकल्पिक ऊर्जाको लागि डिजेल जेनरेटरको प्रयोगले विद्यार्थी, शिक्षक, बिरामी तथा कर्मचारीहरूको ओसार पसार गर्न तथा सामान ढुवानी गर्दा प्रयोग गर्ने सवारीसाधन 	प्र	नि (१०)	स्थ (१०)	दिर्घ (२०)	४०	नगण्य
आयोजना सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति	<ul style="list-style-type: none"> उपचारका लागि प्रयोग हुने आधुनिक उपकरणहरू जस्तै X-Ray, MRI, ECG मेशिनको प्रयोगले हिटर, AC, भेन्टिलेटर अन्य बिद्युतिय उपकरणहरूले 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आवश्यक पानीको आपूर्तिको लागि आयोजनाले बोरिङ्ग गर्ने दैनिक क्रियाकलाप लागि अधिक पानीको आवश्यकता 	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	१००	अत्याधिक महत्वपूर्ण
विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भूकम्पको कारणले जन धनको क्षति सर्ट सर्किट लगायतको कारणले गर्दा आगलागीको सम्भावना 	प्र	म (२०)	स्थ (१०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण
विकिरणीय उपकरणबाट विकिरणको जोखिम	<ul style="list-style-type: none"> X-Ray, MRI, ECG मेशिन र फोटो केमिकल तरलको बाइप्रोडक्ट लामो समय सम्म विकिरणको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रहेको मानिसमा ब्लड क्यान्सर तथा ट्युमर 	प्र	उ (६०)	स्थ (१०)	दिर्घ (२०)	९०	अत्याधिक महत्वपूर्ण
रासायनिक तथा धातु जन्य फोहर	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना सञ्चालन सँगै विभिन्न प्रकारका रासायनिक फोहरहरू उत्पन्न हुन सक्ने 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
	<ul style="list-style-type: none"> यी फोहरको उचित व्यवस्थापन नगरिएमा स्थानीय क्षेत्र तथा अस्पतालका कामदारहरूलाई समस्या 						
भूमिगत पानी दूषित भई त्यसबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> कलेज तथा अस्पतालमा अधिक मात्रामा फोहर पानी उत्सर्जन हुने बिना प्रशोधन सिधै जमिनको पानीमा मिसिन पुग्दा पानीको स्रोत दूषित हुन सक्ने 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण
जैविक वातावरण							
वन तथा वनस्पतिमा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> केमिकल तथा प्रदुषणको प्रभाव। चोरि-सीकारी। 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण
बन्यजन्तु तथा आवासमा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> मानव क्रियाकलाप चोरि निकासी प्रदुषण तथा रोग रसायन उत्सर्जन 	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	१००	अत्याधिक महत्वपूर्ण
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> जोखिमयुक्त उपकरण र क्षेत्र (विभिन्न ल्याब)मा काम गर्दा हुने असर मेशिनरी, पम्प र जेनरेटर अपरेटरहरू जस्ता उच्च आवाज क्षेत्रमा काम गरिरहेका कर्मचारीहरूलाई असर 	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	१००	अत्याधिक महत्वपूर्ण
बिद्यार्थी, बिरामी र कर्मचारीको खाद्य व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> क्यान्टिनमा स्वस्थ ताजा खाना प्रदान नगर्दा हुने प्रभाव 	प्र	नि (१०)	स्थ (१०)	दिर्घ (२०)	४०	नगण्य
आयोजना क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीले पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना सञ्चालन हुँदा धेरै मात्रामा जोखिमयुक्त फोहरहरू निष्कासन हुने फोहरहरूको निष्कासन हुने ठाउँमै वर्गीकरण गर्ने, ढुवानी गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने कार्य नगरिएमा पर्ने प्रभाव 	प्र	म (२०)	स्थ (१०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण
सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजले स्थानीय श्रोत र पूर्वाधार जस्ता सेवाहरू जस्तै बिजुली, पानी आपूर्ति, फोहोर 	प्र	नि (१०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	५०	मध्यम महत्वपूर्ण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अङ्क	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
	व्यवस्थापन र नगरपालिका निकासी प्रणाली सुविधा प्रयोग गर्दा विद्यमान सामुदायिक स्रोतहरूमा चाप						
कानून र व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजले सञ्चालन अवधिमा त्यहाँ विद्यार्थी, बिरामी तथा कुरुवाको सङ्ख्यामा वृद्धि हुने उपचारको क्रममा बिरामी पक्ष तथा अस्पताल कर्मचारी/प्राविधिक पक्ष बीचमा असमझदारी अध्यापनको क्रममा विद्यार्थी तथा प्रशासन बीच असमझदारी 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण
ट्राफिक व्यवस्थापनमा कठिनाई	<ul style="list-style-type: none"> सञ्चालन सँगै विद्यार्थी, शिक्षक, बिरामी तथा कुरुवाको आगमन बढ्ने साथै कर्मचारी / प्राविधिकहरूको आवागमन पार्किङ्ग क्षेत्रको अभावले यातायात व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्ने 	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दिर्घ (२०)	६०	मध्यम महत्वपूर्ण

८. अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपायहरू

आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरणीय अवस्थिति, आयोजना कार्यान्वयन विधिहरू तथा क्रियाकलापहरूको अध्ययनबाट स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक वातावरणीय प्रभावहरूको विश्लेषणबाट प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान गरि वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। यसरी वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू सुझाउँदा सम्भव भएसम्म प्रभाव हुन नदिने वा प्रतिरोधात्मक (Preventive Measure) र यदि यस्तो सम्भावना नरहेमा प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने वा सुधारात्मक उपाय (Corrective Measure) अवलम्बन गर्ने र अन्तिम विकल्पका रूपमा क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने (Compensatory Measure) उपायलाई आत्मसाथ गरिएको छ। त्यस्तै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट हुने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्ने विषयलाई समेत वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ। यस प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सम्पूर्ण प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू तथा सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरी गर्ने उपायहरूको अनिवार्य कार्यान्वयन गर्ने दायित्व आयोजना प्रस्तावक वा कम्पनीको सञ्चालक हुनेछ। यस अध्ययन प्रतिवेदनमा सकारात्मक प्रभावका बढोत्तरीकरण तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू, विधि, दायित्व तथा अनुमानित बजेट समेत उल्लेख गरि निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

८.१ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने उपायहरू

अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तलको तालिका ८.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८-१: अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

क्र.श.	वातावरणीय प्रभाव	अधिकतम गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
१.	स्थानीय रोजगारीको अवसर	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयलाई सीप तथा दक्षताका आधारमा रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ। 	आयोजना सञ्चालन हुने क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
२.	आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना क्षेत्र वरपर निर्माण तथा सञ्चालन दुवै चरणमा मानिसहरूको आगमन बढ्ने हुँदा खाजा, खाना तथा मेडिकल पसलहरूको सङ्ख्या वृद्धि हुने। यस्ता पसलहरूलाई नियम अनुसार खोल्न प्रोत्साहन गरिने छ। 	आयोजना वरपरको क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
३.	प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण चरण तथा सञ्चालन दुवै चरणमा दक्ष जनशक्तिबाट अदक्ष जनशक्तिलाई प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ। 	आयोजना वरपरको क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	२००,०००/- (प्रत्येक वर्ष)	प्रस्तावक
४.	सेवाग्राहीको स्वास्थ्य र शिक्षा सेवामा पहुँच	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजबाट प्रदान गरिने शिक्षण तथा स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय, सर्व सुलभ हुने 	आयोजना वरपरको क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक

क्र.श.	वातावरणीय प्रभाव	अधिकतम गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
		<ul style="list-style-type: none"> शिक्षण संकाय तथा अस्पताल मूल ढोका नजिकै सम्पूर्ण सेवाको बारेमा जानकारी दिन सूचना पाटी सूचना टाँस गर्ने तथा सूचना अधिकारी नियुक्त गर्ने। मेडिकल कलेजबाटले समय अनुसार सेवा सलरीकरण गर्दै जाने छ। 				
५.	मेडिकल कलेजको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्वको गतिविधिबाट लाभान्वित	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजले कुल नाफाको एक प्रतिशत सामाजिक दायित्वको कार्यहरूमा खर्च गर्नेछ। सामाजिक दायित्वको काममा स्थानीय टोल सुधार समिति, वडासँगको समन्वयमा गर्नेछ। सामाजिक कार्यहरूमा स्थानीय क्लबहरूलाई सहयोग गर्नेछ। स्थानीयको सीप वृद्धिको लागि विभिन्न तालिमहरूको व्यवस्था गर्नेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	कुल नाफाको १ प्रतिशत	प्रस्तावक

क्र.श.	वातावरणीय प्रभाव	अधिकतम गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
		<ul style="list-style-type: none"> महिलालाई यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी शिक्षा, निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्नेछ। स्वस्थ वातावरणको लागि सरसफाई सम्बन्धी जन चेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन, फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्लास्टिक प्रयोगमा निषेध जस्ता कार्य गर्नेछ। 				
६.	हरियाली कायम गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> परिसरमा वृक्षारोपण तथा बगैँचाको निर्माण गरिनेछ। वृक्षारोपण गर्दा स्थानीय स्तरमा पाइने फलफूल तथा रुखका प्रजातिहरूलाई ग्राह्यता दिइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	३,००,०००/- (रेखदेखलाई समेत जोडेर)	प्रस्तावक
कुल रकम (ने.रु.)					५,००,०००/-	

८.२ प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू

प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तालिका ८-२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८-२ : प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
निर्माण चरण					
भौतिक वातावरण					
कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्कासनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> फोहरमैला निष्कासन हुने स्रोतमा जैविक र अजैविक को वर्गीकरण गरेर मैलालाई छुट्टा-छुट्टै रङ्गको बिनमा व्यवस्थापन गरिनेछ। निर्माण स्थलमा निष्कासन भएको फोहरमैलालाई खुला रूपमा बालन प्रतिबन्ध लगाउनेछ। जैविक फोहरलाई निर्माण स्थलमा खाल्डो खनेर नियमित रूपमा विसर्जन गर्ने, नियमित रूपमा माटो हालेर व्यवस्था गर्ने र खाल्डो भरिएपछि पर्याप्त मात्रामा माटो हालेर पुर्ने व्यवस्थाको प्रबन्ध मिलाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	२००,०००/-	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
निर्माण सामग्रीबाट फोहरमैला उत्सर्जन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण उत्सर्जित पुनः प्रयोग योग्य फोहरहरूलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ भने पुनः चक्रिय फोहरलाई बिक्री गरिनेछ। अन्य फोहरलाई सुरक्षित भण्डारण गरी जग पुर्न तथा कोठाहरू सम्प्याउनमा प्रयोग गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	१,००,०००/-	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
भू-बनोट परिवर्तन	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावको क्षेत्राधिकार बाहेकको जमिनमा निर्माण सम्बन्धी कार्यहरू प्रतिबन्ध गरिनेछ। जमिनको विकास गर्दा हरियाली प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकताको व्यवस्था मिलाइनेछ। भूक्षण नियन्त्रणमा कार्य गरिने। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागत तथा अन्यमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक
वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण स्थलमा निष्कासन भएको फोहर मैलालाई खुला रूपमा बाल्न प्रतिबन्ध लगाइनेछ। हावा हुरी लागेको बेलामा निर्माणजन्य सामग्रीलाई त्रिपालले ढाकेर राख्ने व्यवस्था गर्न लगाइनेछ। निर्माण स्थलमा निर्माण कार्य गर्दा धूलो उडेमा पानी हालेर धूलो उड्नमा रोक लगाउने कार्य गरिनेछ। भवनमा टायलहरू छापने क्रममा हुने वायु प्रदूषण कम गर्न निर्माण क्षेत्रलाई जुटको जालीले घेरबार गरिनेछ। साथै कामदारलाई मास्क तथा हेलमेट प्रदान गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	२,००,०००/-	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ध्वनि नियन्त्रणको लागि निर्माण कार्यमा चाहिने मेसिनरीहरूको प्रयोग गर्न बिहान ९ बजे देखि बेलुका ५ बजे सम्म मात्र गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ। निर्माणजन्य सामग्रीको ओसार-पोसार गर्दा प्रेशर हर्नको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाइनेछ। ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी आवश्यक चिन्हहरू प्रदर्शनको व्यवस्थापन गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	५०,०००/-	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
सरसफाइको कमीबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गरिनेछ। आयोजना वरपर कीटनाशक औषधि छर्किने कार्य गरिनेछ। आवश्यकता अनुसार सरसफाई कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> पुराना भन्दा नयाँ, कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरूको प्रयोगमा जोड दिने गरी व्यवस्था मिलाइनेछ। आयोजना क्षेत्र भित्र छुट्टै ट्रान्सफरमर राखेर काम गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी /प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> कामदारलाई फोहर फाल्नका लागि निश्चित स्थान र समयको व्यवस्था गरिनेछ। निर्माण क्षेत्र र नजिकको सडकमा पानी जम्न दिइनेछैन। निर्माण सामग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको उचित स्थानमा भण्डारण गरिनेछ र चुहावट हुन दिइनेछैन। कामदारलाई सेप्टी ट्यांकी सहितको शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/प्रस्तावक
जैविक वातावरण					
रुख र वनस्पतिको बिनास	<ul style="list-style-type: none"> कटान गरिने १,२४८ वटा रुखहरूको क्षतिपूर्ति १:१० को अनुमातमा १२,४८० स्थानीय जातका बिरुवा रोपिने। प्रति हे. वनको जग्गा प्रयोग गरे बापत १६०० बिरुवाको दरले २९.८८९ हे. वन क्षेत्र आयोजनाले प्रयोग गर्ने भएकोले थप ४७,८२२ बिरुवा रोपिने रोपिएका बिरुवाको ५ वर्ष सम्म हेरचार गर्ने। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	उत्पादन तथा रोपणको लागी प्रति बिरुवा रु. १०० को दरले जम्मा रु. ६०,३०,२००/	प्रस्तावक/डिभिजन वन कार्यालय तथा वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> परिसर वरिपरी बगैचा तथा हरियाली कायम गर्ने। वृक्षारोपण गरिने उचित स्थान आयोजना निर्माणको क्रममा डिभिजन वन कार्यालय तथा सम्बन्धित सामुदायिक वन संग समन्वय गरी छनोट गरिनेछ। 			- तथा ५ वर्ष हेरचाह खर्च सहित रु. ६९,३०,२००/-	
वन्यजन्तु र आवासहरूमा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण अवधिमा कामदारलाई अन्य वन क्षेत्रमा प्रवेश रोक लगाउने। चोरिनिकासी रोकन जनचेतना तथा यिनका महत्त्वबारे जानकारी गराउने। सिकार गर्न निषेध गर्ने। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	-	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
खाना पकाउन ईन्धनमा काठ दाउरा ईन्धनको रूमपा प्रयोग गर्दा हुने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> खाना पकाउन ग्यासको प्रयोग गर्ने। काठ दाउरा संकलन गर्न निषेध गर्ने। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	-	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनाले अस्पताल क्षेत्रभित्र बगैँचा निर्माण गरी हरियाली कायम गरिनेछ । निर्माण चरणमा निर्माण सामाग्री निर्माण परिसर भित्र मात्र गरिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	-	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनालाई आवश्यक पानी, बिजुलीको प्रस्तावकले व्यवस्था गरिनेछ । अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन मेडिकल कलेजको आफ्नै व्यवस्थापन योजना बनाई कामदार वर्गलाई सतर्क गराइनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण स्थलमा बाल श्रमको पूर्ण रूपमा प्रतिबन्ध लगाइने छ । बाल श्रमको प्रयोग भेटिएमा स्थानीय सरकार र प्रहरी सँग समन्वय गरी बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ अनुसार कारबाहीको व्यवस्था मिलाइनेछ । निर्माणमा संलग्न पुरुष तथा महिला श्रमलाई समान ज्याला दिने व्यवस्था सुनिश्चितता गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावित निर्माण स्थलमा प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामानहरूको उपलब्ध गराइने छ। निर्माणकार्यमा संलग्नहरूलाई काम गर्दा हेल्मेट ,माक्स, पन्जा र चस्मा अनिवार्य रूपमा लगाउनु पर्ने प्रबन्ध गर्ने र सोको अनुगमनको व्यवस्था मिलाइनेछ। मेसिनरी उपकरणहरू र औजारहरूको प्रयोग गर्दा कान आँखामा गगल्स र कान प्लगहरूको व्यवस्था मिलाइने छ। निर्माण स्थलमा संलग्नहरूलाई चाहिने शौचालय, सफा पिउने पानीको व्यवस्था र सरसफाई चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा प्रबन्ध मिलाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
यातायात सुविधामा चाप	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणजन्य सामग्रीहरूको ढुवानी गर्ने सवारीसाधनहरूलाई निर्माण भित्र मात्र पार्किङ गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। निर्माण क्षेत्र भित्र अनावश्यक रूपमा अन्य व्यक्तिहरूको आगमनमा रोक लगाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागतमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुन सक्ने सामाजिक प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृतिको बारेमा साक्षात्कार गराइनेछ । कामदारहरूलाई खान बस्न सहित क्याम्पको व्यवस्था गरिनेछ । यस्तै गरेर निर्माण चरण देखि नै CCTV तथा सुरक्षा गार्डको व्यवस्था गरेर सुरक्षा व्यवस्था चुस्त राखिनेछ । 	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	निर्माण लागत तथा अन्यमा समावेश	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
निर्माण चरणको कुल अनुमानित रकम				७४,८०,२००/-	
सञ्चालन चरण					
भौतिक वातावरण					
ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजबाट निष्कासित फोहर मैलाको व्यवस्थापनको लागि फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन २०६८, फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली २०७०, स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ तथा स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड तथा कार्यविधि, २०७६ बमोजिम गरिनेछ । मेडिकल कलेजमा उत्सर्जन हुने जोखिम युक्त र जोखिम रहित फोहर मैलाको श्रोतमै वर्गीकरण गरिनेछ । 	आयोजना भवन तथा अस्पताल वाड	सञ्चालन अवधि	सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> ठोस फोहर मैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहर मैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology द्वारा व्यवस्थापन गरिनेछ। पुनः प्रयोग र पुनः चक्रीय गर्न नमिल्ने अन्य फोहरमैलालाई नगरपालिकासँग समन्वय गरेर व्यवस्थापन गरिनेछ। जोखिमयुक्त र संक्रमित फोहोरहरूको अन्तिम विसर्जन (Incineration) गर्न भन्दा पहिले उचित प्रविधिद्वारा अनिवार्य रूपमा उपचार गरिनेछ। 				
फोहर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General Sewer Treatment Plant को प्रयोग हुनेछ भने ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य (स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य अनुसन्धान तथा निदान केन्द्र, जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला आदिबाट निस्कने) फोहर पानीलाई सुरुमा ETP plant मा प्रशोधन गरेर मात्र सामान्य फोहर 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<p>पानी सँग मिसाएर General Sewer Treatment Plant मा पुन प्रशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ।</p> <ul style="list-style-type: none"> • ETP प्लान्टमा अपनाईने मुख्य प्रविधिमा Constructed Wetlands र क्रमसः Disinfection, adsorption र Oxidation Technologies हुनेछन् । • संक्रमित फोहर पानीलाई प्रशोधन गरेर मात्र ढलमा निष्कासन गरिनेछ। • ढलमा मिसाइने पानीको गुणस्तर अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड, २०७६ ले तोकेको बमोजिम हुनेछ। • शौचालयबाट निस्कने फोहरलाई अन्य फोहर पानीसँग मिसिन दिइने छैन भने यस्ता फोहरलाई सेप्टिक टंकीमा विसर्जन गरिनेछ। 				
वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> • डिजेल जेनरेटर तथा सवारीसाधन खरिद गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको वायु प्रदूषण मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र खरिद गरिनेछ। • सवारीसाधन र डिजेल जेनरेटर सेटहरूको आवधिक मर्मत गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
अस्पताल सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजले विद्युत् आपूर्तिको लागि सिधै राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युत् आपूर्ति गर्नेछ । मेडिकल कलेजले ५००० के.भी.ए. को साइलेन्ट डिजेल जेनरेटर राखिनेछ । विद्युतीय ऊर्जा खपत न्यूनीकरणका लागि वातावरणमैत्री तथा कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढवा दिइने छ । 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भूमिगत पानी पुनःभरण गर्न अस्पतालको खुल्ला ठाउँमा रिचार्ज पोखरी निर्माण गरिनेछ । आकाशे पानी सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । खुल्ला क्षेत्रले बर्खाको बेलामा जल पुनःभरण गर्न मद्दत गर्नेछ । 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भवन भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गरिनेछ । भवन ऐन, २०५५ बमोजिमको राष्ट्रिय भवन संहितालाई पालना गरि भवन निर्माण गरिनेछ । भवनहरूको प्रत्येक तलामा आगो निभाउने उपकरण (फायर एक्सटिङ्गुइसर) का साथै साइरनको व्यवस्था गरिनेछ को प्रावधान गरिने छ । 	भवनहरू	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> प्रत्येक तल्ला तथा प्राङ्गणमा आगलागी नियन्त्रण गर्न प्रयोग गर्न मिल्ने गरी नलको व्यवस्था गर्नेछ। कर्मचारीलाई आपत्कालिन तयारीका विषयमा तालिम दिइनेछ। आपत्कालिन द्वारहरूको व्यवस्था गरिनेछ। अस्पतालले स्वास्थ्य विपद् तथा अन्य विपद्को समयमा अवलम्बन गर्नु पर्ने कुराहरूलाई ध्यानमा राख्दै छुट्टै विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गरेर सोही अनुसार कार्य गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ। 				
विकिरणीय उपकरणबाट विकिरणको जोखिम	<ul style="list-style-type: none"> एक्स-रे वार्डमा काम गर्ने व्यक्तिको लागि लिड एप्रोन दिइनेछ। बच्चा, गर्भवती महिला या अन्य कोही व्यक्तिलाई अनावश्यक रूपमा विकिरण उपकरण रहेको कक्षमा लगिने छैन। अस्पतालको ल्याबलाई पूर्ण रूपमा विकिरण बाहिर निक्लिन रोक्ने गरी निर्माण गरिनेछ। 	विकिरणको प्रयोग हुने अस्पतालको वार्ड तथा कक्ष	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
रासायनिक तथा धातुजन्य फोहर	<ul style="list-style-type: none"> रासायनिक तथा धातु जन्य उपकरणको प्रयोग र ह्यान्डल गर्न कर्मचारीलाई सचेत बनाई तालिमको व्यवस्था गरिनेछ। रसायनको चुहावट हुन नदीन नियमित रूपमा सुपरिवेक्षण तथा आवश्यकता अनुसार मर्मत सम्भारको व्यवस्था मिलाइने छ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> पारोको प्रयोग हुने मेशिनहरू प्रयोगमा ल्याइने छैन। पारो थर्मामिटरको सट्टा डिजिटल थर्मामिटरको प्रयोग गरिनेछ। म्याद नाघेका फर्मास्युटिकल उत्पादनहरूलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गरिनेछ। 				
भूमिगत पानी दूषित भई त्यसबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको उचित प्रशोधन गरेर मात्रै ढलमा मिसाइनेछ। ढल निकासमा चुहावट भए नभएको समय समयमा निरीक्षण गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
रसायनको व्यवस्था गर्दा तथा फोहर बाल्ने कार्यबाट हुने वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> रासायनिक फोहरलाई रासायनिक तथा भौतिक उपचार (Neutralization, Detoxification, Chemical reduction or Oxidation, Hydrolysis and other) गरिनेछ। म्याद नाघेका औषधिहरू निर्यातकर्ता/उत्पादकलाई फिर्ता गर्ने नीति अपनाइने छ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
जैविक वातावरण					
वन तथा वनस्पतिमा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रमा प्रवेश रोक पर्खाल तथा कम्पाउन्ड वालको व्यवस्था 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	५०,०००/-	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> जानकारी मुलक चित्र तथा बोर्ड राखिने। फोहोरमैला व्यवस्थापन 				
वन्यजन्तु तथा आवसमा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रमा प्रवेश रोक पर्खाल तथा कम्पाउन्ड वालको व्यवस्था जानकारी मुलक चित्र तथा बोर्ड राखिने। फोहोरमैला व्यवस्थापन 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	यस अघि नै समावेश भएको	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> प्रशिक्षित र कुशल कर्मचारीहरूको नियुक्ति गरिनेछ। नयाँ आउने कर्मचारीहरूलाई पनि प्रशिक्षण पश्चात् मात्र काममा लगाइने छ। जोखिम पूर्ण पक्षहरूमा काम गरिरहेका कर्मचारीहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) को प्रावधान गरिनेछ। Radiology मा गर्ने कर्मचारीहरूको लागि Radiation Dose Monitor गर्ने Monitor (Thermo Luminescent Dosimeters- TLD badge) उपलब्ध गराइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> आँखा, Gonadal, Thyroid gland आदिको सुरक्षाको लागि Lead glass/ Gloves & Lead Apron को व्यवस्था गरिनेछ। कर्मचारीहरूको स्वास्थ्य बीमा र आवधिक स्वास्थ्य जाँचको प्रावधान गरिनेछ। सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धको खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ। स्वास्थ्य र सुरक्षा मुद्दाहरूमा सबै कर्मचारीलाई जागरूकता र प्रशिक्षण दिइनेछ। 				
विद्यार्थी, बिरामी र कर्मचारीको खाद्य व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> खाद्यान्नको लागि प्रयोग हुने उपकरण तथा भाँडाहरू सफा र सेनिटाइज गरिनेछ। खाना पकाउन प्रयोग गरिने कच्चा पानी राष्ट्रिय पेयबल गुणस्तर दिशानिर्देशहरूको अनुपालनमा हुनेछ। खानामा हानिकारक वा म्याद समाप्त भएको, सामग्रीको रूपमा चिनो लगाइएको सामग्रीको प्रयोग गरिने छैन। आगन्तुक तथा कर्मचारीहरूलाई वार्डमा खान निषेध गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
आयोजना क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीले पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ। अस्पताल वरपर सरसफाइको लागि ढल निकासीमा एन्टिसेप्टिक पाउडर (Antiseptic powder) छर्किने व्यवस्था गरिनेछ। अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरू नियमित रूपमा सफा राखिनेछ। वरिपरिको उम्रेको झाडीलाई बेला बेलामा सफा गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	३,००,०००/-	प्रस्तावक
गुनासो सम्बोधन संयन्त्र	<ul style="list-style-type: none"> सबैले देखिने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिनेछ। प्रस्तावकले यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनमा निर्धारित गरे अनुसार सञ्चालन चरणका लागि बढोत्तरी तथा न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन गरिनेछ। वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन स्वीकृत भएर निर्माण कार्य थालनी सँगै गुनासो सुनुवाइ अधिकारीको नियुक्ति गरिनेछ। कुनै पनि स्रोतबाट प्राप्त गुनासोहरू दर्ता गरिनेछ र आवश्यक कार्यहरू गर्नका लागि व्यवस्थापन समितिलाई समय समयमा जानकारी गराइने छ। पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
	<ul style="list-style-type: none"> यदि भविष्यमा कुनै नकारात्मक प्रभावहरू देखा पर्दछ भने, प्रस्तावकले यसको न्यूनीकरणका लागि स्थानीय व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर आवश्यक कदम अपनाइने छ। 				
सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनालाई आवश्यक पानी, बिजुलीको प्रस्तावकले व्यवस्था गरिनेछ। अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन मेडिकल कलेजको आफ्नै व्यवस्थापन योजना बनाई कामदार वर्गलाई सतर्क गराइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	निर्माण तथा सञ्चालन लागतमा समावेश हुने	प्रस्तावक
कानून र व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनामा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था गरिनेछ। अवैध गतिविधिहरूको निगरानीका लागि मुख्य प्रवेशद्वार, लबी र अन्य सार्वजनिक क्षेत्रहरूमा सी. सी. टी. भी. को व्यवस्था गरिनेछ। सार्वजनिक क्षेत्र, लबी, रिसेप्शन आदिमा सुरक्षा हटलाइन नम्बरहरू (नजिकको प्रहरी चौकी) पर्दर्शन गरेर राखिनेछ। आपत्कालिन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	२,००,०००/-	प्रस्तावक

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
ट्राफिक व्यवस्थापनमा कठिनाई	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना क्षेत्रमा गति सीमितको सङ्केतहरू राखिनेछ। सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त ठाउँको व्यवस्था गरिएको छ। सवारी सङ्केतहरू जस्तै “No Roadside Parking” “Way to Hospital” र “No Parking” इत्यादि सडकमा राखिनेछ। वरिपरिको बाटोलाई सुधार गरिनेछ। अस्पताल वरपर Street Light को व्यवस्था गरिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	५०,०००/-	प्रस्तावक
सञ्चालन चरणको कुल अनुमानित रकम				६,००,०००/-	
कूल अनुमानित रकम				८०,८०,२००/-	

द.३ सामुदायिक सहयोग कार्यक्रम

आयोजनाले सामुदायिक सहयोग कार्यक्रममा पनि बजेट छुट्टाउने छ। सामुदायिक सहयोग कार्यक्रम अन्तर्गत आयोजनाले स्थानीय सडकको मर्मत, स्थानीय विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, स्थानीय क्लब लाइ सहयोग गर्ने, कृषि पशुपालन क्षेत्रमा सहयोग, सामुदायिक वन समितिहरूलाई नर्सरी उत्पादन र संचालन गर्न सहयोग, नियमित रूपमा स्वास्थ्य शिविरको आयोजना गर्ने, जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने आदि पर्दछन्। सामुदायिक सहयोग कार्यक्रमको लागि आयोजनाले रु. ५०,००,०००/- रकम विनियोजन गरेको छ।

द.४ वातावरणीय लागतको सारांश

प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय लागत निम्न तालिकामा देखाइएको छ। प्रस्तावको कूल वातावरणीय खर्चको लागि ने.रु. १,३५,८०,२००/- लागत प्रस्ताव गरिएको छ।

तालिका द-३ : कुल वातावरणीय लागतको सारांश

क्र.सं.	विवरण	अनुमानित रकम (ने.रु.)
१.	कूल अभिवृद्धि खर्च	५,००,००० ।-
२.	न्यूनीकरणका उपायहरू	
	निर्माण अवधि	७४,८०,२०० ।-
	सञ्चालन अवधि	६,००,००० ।-
३.	सामुदायिक सहयोग कार्यक्रम	५०,००,०००/-
	जम्मा (ने.रु.)	१,३५,८०,२०० ।-

९. वातावरणीय अनुगमन

कुनै पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरूको अनुगमन निम्न उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरिन्छ :-

- क) कानूनले तोकेका सीमाभन्दा बढी मात्रामा प्रभाव पर्न नदिन।
- ख) वातावरणीय प्रभाव कम गर्न अपानइएका उपायहरू वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार कार्यान्वयन भएका छन् कि छैनन् भन्ने कुरा जाँच गर्न।
- ग) सम्भावित वातावरणीय क्षतिबारे समयमै सचेत गराउन।
- घ) पहिचान गरिएका तथा आकलित प्रभाव वास्तविकतासँग कति नजिक छन् भन्ने जानकारी लिन।

९.१ अनुगमनका प्रकारहरू

वातावरणीय प्रभावको अनुगमन देहायको अवस्थामा निम्न प्रकारले गर्नु पर्दछ।

९.१.१ प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (BASELINE MONITORING)

प्रस्तावित प्रस्तावको निर्माण कार्य सुरु गर्नु भन्दा अगावै निर्माण स्थल र वरपरका आधारभूत वातावरणीय पक्षको सर्वेक्षण गर्नु पर्नेछ। यसले गर्दा अनुगमनको सिलसिलामा प्रारम्भिक अवस्थाको तुलनामा वातावरणीय पक्षमा भएको परिवर्तन बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ। यसैले प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन गरिँदैन तर वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा रहेका जानकारीलाई आयोजनाको प्रारम्भिक डाटा भनि मानिनेछ।

९.१.२ प्रभाव अनुगमन (IMPACT MONITORING)

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा त्यस क्षेत्रको जनस्वास्थ्य लगायत पर्यावरणीय, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाका सूचकको मूल्याङ्कन गरिनेछ।

९.१.३ नियमपालन अनुगमन (COMPLIANCE MONITORING)

यस अन्तर्गत प्रस्तावकले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी निर्धारित मापदण्डहरूको पालना गरेको छ वा छैन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न वातावरणीय गुणस्तरका विशेष सूचकहरू वा प्रदूषणको अवस्था बारेमा आर्थिक वा लगातार रूपमा अनुगमन गरी अभिलेख राखिनेछ।

९.२ वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरूः

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको आधारभूत तथ्याङ्क, पहिचान तथा आकलन गरिएका अनुकूल वा प्रतिकूल प्रभाव एवं वातावरण संरक्षणका उपायहरूलाई ध्यान दिई प्रस्तावकले पालना गर्नुपर्ने र वातावरणीय प्रभावको प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न सूचकहरू प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नु पर्दछ। वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू निम्न बमोजिम हुनेछन्।

तालिका ९-१ : अनुगमनका सूचक

अनुगमनका क्षेत्र	सूचकहरू
माटो, भूक्षय	<ul style="list-style-type: none"> सङ्ख्या, स्थान भूक्षय कारणः प्राकृतिक/मानव सिर्जित जमिनको क्षेत्रफल र धन सम्पातिको नाश
पानीको स्रोत, प्रदुषण र पिउने पानीको प्रयोग	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण क्षेत्रमा पानी सम्बन्धी समस्याहरूको सङ्ख्या र सीमा फोहर पानी र असुरक्षित तरिकाले फालिएको कारणले पानी प्रदूषणका घटना र त्यसले परेको प्रभाव पिउने पानीको गुणस्तरको लागि फिल्ड कीटको प्रयोग, पि.यच निर्धारण, कण र पानीमा रहेको फोहर
वायु र ध्वनि प्रदुषण	<ul style="list-style-type: none"> वरिपरिको हावाको स्वच्छता, ध्वनिको तीव्रता
आयोजना क्षेत्रको सामाजिक र आर्थिक विकास	<ul style="list-style-type: none"> रोजगारी सिर्जना अवसरहरूको सङ्ख्या कामदारहरूले प्राविधिक सीपको वृद्धि गर्न प्रशिक्षण प्राप्त सङ्ख्या स्वास्थ्य उपचार गर्दा लाग्ने समय र खर्चको बचत नयाँ पसल, व्यवसायको सङ्ख्या र प्रकार प्रभाव क्षेत्रको आधारभूत सेवा र उपयोगिताहरूको स्थितिमा परिवर्तन जस्तै शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, पानी आपूर्ति, ऊर्जा स्थिति, जनताको जीवनयापनमा परिवर्तन कामदारलाई प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षाका उपायहरू सामाजिक सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने व्यक्तिको सङ्ख्यामा वृद्धि (स्कूल, पसल), जमिनको मूल्य वृद्धि

	<ul style="list-style-type: none"> वस्ति क्षेत्रको अवस्था (घरको सङ्ख्या, पसल, सरसफाइको अवस्था)
--	---

९.३ अनुगमनको विधि:

उल्लेखित अनुगमनका प्रत्येक सूचकलाई कुन विधि/तरिकाबाट अनुगमन गर्ने हो प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ। यस्ता विधिहरू भरपर्दो, सजिलो र आयोजना स्थलमा कार्यरत जनशक्तिले अवलम्बन गर्न सक्ने खालको राखिएको छ।

९.४ अनुगमनको लागि समय तालिका

आयोजना निर्माण र सञ्चालनका विभिन्न अवस्थामा अनुगमन गर्नुपर्ने भएकोले सूचकको प्रकृति हेरेर वातावरणीय अनुगमन गर्न समय तालिका प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ।

९.५ अनुगमन गर्ने निकाय:

वातावरणीय अनुगमनको लागि सम्बन्धित निकाय वा मन्त्रालय जिम्मेवार हुनेछ। प्रस्तावक आफैले पनि कुनै न कुनै सूचक अनुगमन गर्न सक्नेछ, जसले गर्दा कुनै प्रतिकूल प्रभावलाई तुरुन्तै हटाउन वा न्यून गर्न सकिनेछ। प्रतिवेदनमा कुन-कुन सूचक क-कसले अनुगमन गर्ने भन्ने प्रस्ट खुलाइएको छ। साधारण तथा घरीघरी गर्नुपर्ने अनुगमन प्रस्तावकले गरेको खण्डमा प्रभाव न्यूनीकरण छिटो र कम खर्चमा गर्न सकिनेछ। प्रस्तावको अनुगमन गर्न जिम्मेवारी प्रस्तावककोमा निहित रहनेछ। तर सो अनुगमनको प्रतिवेदन माथि सुपरिवेक्षण सम्बन्धित मन्त्रालयले गर्नेछ।

९.६ अनुगमनको लागि अनुमानित रकम:

प्रस्ताव कार्यान्वयन (निर्माण र सञ्चालन) को समयमा विभिन्न सूचकहरूको अनुगमन गर्न आवश्यक पर्ने रकम प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ र यस रकम प्रस्तावकले मात्रै व्यहोर्ने हो वा अन्य स्रोतबाट पनि व्यहोरिने हो, सो पनि उल्लेख गरिएको छ।

प्रस्तावको अनुगमन सम्बन्धी विवरणलाई देहायको म्याट्रिक्सको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ९-२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन						
ध्वनिको स्तर	ध्वनिको अधिक परिमाण र तीव्रता	ध्वनि मापन यन्त्रको प्रयोग (Sound Level Meter)	निर्माण क्षेत्र भित्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	५०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
वायुको गुणस्तर	हावामा पि. एम. १०, पि. एम. २.५, कार्बन डाईअक्साइडको परिमाण	स्थल निरीक्षण र आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनी मापदण्ड सँग तुलना गर्ने, वायु मापन गरी वायुको गुणस्तर मापन	निर्माण क्षेत्र भित्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	६०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
पानीको गुणस्तर	विभिन्न रासायनिक तथा जैविक प्यारामिटरहरू	प्रयोगशालामा परीक्षण	निर्माण क्षेत्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	८०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
प्रभाव अनुगमन						

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
वृक्षारोपण तथा कटान भएका रुखहरुको क्षतिपुर्ति	गणना तथा मूल्यांकन	स्थलगत भ्रमण	तोकिएको क्षेत्र	निर्माण चरणमा वर्षको ४ चोटि	२,००,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
हरियाली र पार्किङ सँगै भौतिक डिजाइन	वृक्षारोपण र बगैँचा क्षेत्र	स्थलगत भ्रमण	आयोजना क्षेत्र भित्र	निर्माण डिजाइन तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
दूषित पानी तथा फोहरमैला	ढल निकासीको संरचना, आयोजना क्षेत्र वरपरका बासिन्दामा परेको प्रभाव	स्थलगत भ्रमण, अन्तर्वार्ता, फोटोहरू	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा महिनाको १ चोटि	५०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
पानीको गुणस्तर	पानी निकास हुने ठाउँ अवलोकन, विभिन्न	नमुना सङ्कलन र प्रयोगशालामा परीक्षण	आयोजना भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन	८०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
	रासायनिक तथा जैविक प्यारामिटरहरू			चरणमा वर्षको ३ चोटि		निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
वायुको गुणस्तर	धूलोको कण पि एम १०, पि एम २.५, कार्बन डाईअक्साइडको परिमाण	स्थल निरीक्षण र आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनी मापदण्ड सँग तुलना गर्ने, वायु मापन गरी वायुको गुणस्तर मापन	आयोजना भित्र र आसपासका क्षेत्रमा	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको १ चोटि	६०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
ध्वनिको गुणस्तर	ध्वनि स्तरको मापन (Sound Level Meter)	ध्वनि मापन यन्त्रको प्रयोग गरी आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनी मापदण्डसँग तुलना गर्ने	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	५०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
विपद् व्यवस्थापन प्रणाली	सूचना प्रवाह प्रणाली, अग्नि संयन्त्रको प्रावधान, खुल्ला जग्गा	जोखिम आकलन, अवलोकन, कर्मचारीसँग अन्तरक्रिया	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक, जिल्ला प्रशासन कार्यालय

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
				वर्षको २ चोटि		
अर्थतन्त्रमा परिवर्तन	मेडिकल कलेजमा संलग्न जनशक्तिहरू	अस्पतालको रेकर्ड, कर्मचारी र कामदार वर्गसँग छलफल	आयोजना भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा आवश्यकता अनुरूप	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	दुर्घटनाको प्रकार, दुर्घटनाको क्षतिपूर्ति	कामको प्रकृति अनुसार जोखिम आकलन, स्वास्थ्य केन्द्रको रेकर्ड, कर्मचारी र कामदार वर्गसँग छलफल	आयोजना भित्र र वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
विपन्न तथा बेवारिसे बिरामीलाई निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा तथा	निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाको लाभ लिएका बिरामीको सङ्ख्या छात्रवृत्ती लिएका विद्यार्थी संख्या	अस्पतालको रेकर्ड निरीक्षण गर्ने	आयोजना भित्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
विद्यार्थीलाई छात्रबृत्ति						
स्वास्थ्य सेवा फोहरमैला व्यवस्थापन	फोहर व्यवस्थापनको अवस्था	अवलोकन, अस्पतालको रेकर्ड निरीक्षण, अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको ६ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनले सुझाएका अनुकूल तथा प्रतिकूल प्रभाव पालना गरे/नगरेको	वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले समावेश गरेका सम्पूर्ण न्यूनीकरणका उपाय निर्माण तथा सञ्चालन अवधिमा लागू गरिएको	अवलोकन, अन्तर्वार्ता / प्रतिवेदन अध्ययन	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रदूषण रोकथाम, पानी, माटो संरक्षण, फोहोर व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षणका उपायहरूको नियमपालन	धूलोको स्तर, ध्वनिको परिमाण, स्वीकृत प्रतिवेदन	अवलोकन, रेकर्डको समीक्षा, मापन, कामदार वर्ग सँग छलफल, ध्वनि मापन र वायु प्रदूषण मापन यन्त्रको प्रयोग, जोखिम आकलन,	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	१०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
ठोस फोहरमैलाको वर्गीकरण	फोहर वर्गीकरण गरेर राख्ने छुट्टै रङ्गको बिनहरू	फोहर वर्गीकरण र ढुवानी गर्दा निगरानी	आयोजना वरपर	सञ्चालन चरणमा दैनिक	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
पानीका स्रोतहरूको संरक्षण	पानीको pH, hardness, turbidity आदि	पानीका स्रोतको नमुना सङ्कलन गरी परीक्षण गर्ने	आयोजना क्षेत्र भित्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	८०,०००	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहर तथा विकिरण युक्त फोहरको व्यवस्थापन	सङ्कलन , कीटाणुलाई निष्क्रिय र नाश गर्ने प्रणाली	अवलोकन, अस्पतालको रिपोर्ट समीक्षा गर्ने	आयोजना परिसर	सञ्चालन चरणमा दैनिक	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
आपत्कालिन तयारीको लागि सचेतना तालिम	तालिमको सङ्ख्या र सहभागीहरूको सूची	अवलोकन, कर्मचारीसँग अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
हरियाली र पार्किङ्ग सँगै भौतिक डिजाइन	वृक्षारोपण र बगैँचा क्षेत्र	स्थलगत भ्रमण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
स्थानीय रोजगारी	स्थानीय कर्मचारीको सङ्ख्या	निरीक्षण तथा कर्मचारी सँग अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
				वर्षको २ चोटि		
पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	सुरक्षा उपकरणहरू/ सामाग्री को प्रयोग, नियमित स्वास्थ्य जाँच	स्वास्थ्य रेकर्डको समीक्षा, कर्मचारीसँग छलफल	आयोजना क्षेत्र वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
बाल श्रम तथा लैंगिक भेदभाव	लैंगिक हिसासँग सम्बन्धित गुनासोहरू	निरीक्षण, अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक
विपन्न तथा बेवारिसे बिरामीलाई निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा	निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाको लाभ लिएका बिरामीको सङ्ख्या	अस्पतालको रेकर्ड निरीक्षण गर्ने	आयोजना क्षेत्र भित्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको १ चोटि	खर्च नलाग्ने	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य निर्देशनालय, वीरेन्द्रनगर नगरपालिका, प्रस्तावक

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
वातावरणीय अनुगमन खर्च					८,००,०००/ -	

१०. वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

१०.१ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

पहिचान गरिएका सम्पूर्ण वातावरणीय प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्न प्रस्ताव गरिएका उपायहरूलाई सरोकारवालाहरूको दाहित्व किटान गर्नको लागि वातावरणीय व्यवस्थापन योजना प्रस्ताव गरिन्छ। वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले आयोजनालाई वातावरणमैत्री र दिगो बनाउन विभिन्न किसिमको प्रभावलाई व्यवस्थापन गर्न विशेष प्रकारका योजना तयार गर्दछ। वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तालिका १०.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०-१: वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (अभिवृद्धिका उपायहरू)

विषयगत क्षेत्र	सकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
निर्माण/संचालन चरण								
	स्थानीय रोजगारीको अवसर	स्थानीयलाई सीप तथा दक्षताका आधारमा रोजगारीमा प्राथमिकता दिइनेछ।	स्थानीय तह संग समन्वय गरि शिप र दक्षताको आधारमा स्थानीय इच्छुक व्यक्तिलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	प्रस्तावक	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि	आयोजना क्षेत्र वरपर निर्माण तथा सञ्चालन दुवै चरणमा मानिसहरूको आगमन बढ्ने हुँदा खाजा, खाना तथा मेडिकल पसलहरू खोल्न स्थानीयहरूलाई प्रोत्साहन गरिने छ।	यस्ता पसलहरूलाई नियम अनुसार खोल्न	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	प्रस्तावक	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	निर्माण चरण तथा सञ्चालन दुवै चरणमा दक्ष जनशक्तिबाट अदक्ष जनशक्तिलाई प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ।	स्थानीय तह संग समन्वय गरी तालिमको व्यवस्था गर्ने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	प्रस्तावक	२,००,०००/-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, , वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	सकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	सेवाग्राहीको स्वास्थ्य र शिक्षा सेवामा पहुँच	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजबाट प्रदान गरिने शिक्षण तथा स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय, सर्व सुलभ हुने मेडिकल कलेजबाटले समय अनुसार सेवा सलरीकरण गर्दै जाने छ। 	शिक्षण संकाय तथा अस्पताल मूल ढोका नजिकै सम्पूर्ण सेवाको बारेमा जानकारी दिन सूचना पाटी सूचना टाँस गर्ने तथा सूचना अधिकारी नियुक्त गर्ने, सेवालाई आधुनिकरण गर्ने गुणस्तरी सेवा प्रदान गर्ने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	प्रस्तावक	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	मेडिकल कलेजको संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्वको गतिविधिबाट लाभान्वित	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजले कुल नाफाको एक प्रतिशत सामाजिक दायित्वको कार्यहरूमा खर्च गर्नेछ। सामाजिक कार्यहरूमा स्थानीय क्लबहरूलाई सहयोग गर्नेछ। 	सामाजिक दायित्वको काममा स्थानीय टोल सुधार समिति, वडासँगको समन्वयमा गर्ने महिलालाई यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	प्रस्तावक	कुल नाफाको १ प्रतिशत	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	सकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयको सीप वृद्धिको लागि विभिन्न तालिमहरूको व्यवस्था गर्नेछ। 	शिक्षा, निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्नेछ।					
	हरियाली कायम गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> परिसरमा वृक्षारोपण तथा बगैँचाको निर्माण गरिनेछ। 	वृक्षारोपण गर्दा स्थानीय स्तरमा पाइने फलफूल तथा रुखका प्रजातिहरूलाई प्राह्यता दिइनेछ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	प्रस्तावक	३,००,०००/-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

तालिका १०-२ : वातावरणीय व्यवस्थापन योजना (न्यूनीकरणका उपायहरू)

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
निर्माण चरण								
भौतिक वातावरण	कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्कासनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> फोहरमैला निष्कासन हुने स्रोतमा जैविक र अजैविक को वर्गीकरण गरेर मैलालाई छुट्टा-छुट्टै रङ्गको बिनमा व्यवस्थापन गरिनेछ। निर्माण स्थलमा निष्कासन भएको फोहरमैलालाई खुला रूपमा बाल्न प्रतिबन्ध लगाउनेछ। 	जैविक फोहरलाई निर्माण स्थलमा खाल्डो खनेर नियमित रूपमा विसर्जन गर्ने, नियमित रूपमा माटो हालेर व्यवस्था गर्ने र खाल्डो भरिएपछि पर्याप्त मात्रामा माटो हालेर पुर्ने व्यवस्थाको प्रबन्ध मिलाइनेछ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	२,००,००० /-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	निर्माण सामग्रीबाट फोहरमैला उत्सर्जन	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण उत्सर्जित पुनः प्रयोग योग्य फोहरहरूलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ भने पुनः चक्रिय फोहरलाई बिक्री गरिनेछ। 	निर्माण क्षेत्रमा पर्याप्त dustbin हरू राख्ने खेर गएको निर्माण जन्य फोहोर लाइ जग पुर्न तथा	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	१,००,००० /-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> कवाडीलाइ बेचन मिल्ने छुटकर समानहरु बेचिनेछ 	कोठाहरु सम्याउनमा प्रयोग गरिने					
	भू-बनोट परिवर्तन	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावको क्षेत्राधिकार बाहेकको जमिनमा निर्माण सम्बन्धी कार्यहरु प्रतिबन्ध गरिनेछ। जमिनको विकास गर्दा हरियाली प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकताको व्यवस्था मिलाइनेछ। 	हरियाली प्रवर्द्धनलाई प्राथमिकताको व्यवस्था मिलाइने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	वायु प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण स्थलमा निष्कासन भएको फोहर मैलालाई खुला रूपमा बालन प्रतिबन्ध लगाइनेछ। हावा हुरी लागेको बेलामा निर्माणजन्य सामग्रीलाई त्रिपालले ढाकेर राख्ने व्यवस्था गर्न लगाइनेछ। निर्माण स्थलमा निर्माण कार्य गर्दा धूलो उडेमा पानी हालेर धूलो 	निर्माणजन्य सामग्रीलाई त्रिपालले ढाकेर राख्ने व्यवस्था गर्न लगाइने निर्माण क्षेत्रमा धूलो उड्न नदिन दैनिक पानी छर्किने व्यवस्था गर्ने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	२,००,००० /-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<p>उड्नमा रोक लगाउने कार्य गरिनेछ।</p> <ul style="list-style-type: none"> भवनमा टायलहरू छाप्ने क्रममा हुने वायु प्रदूषण कम गर्न निर्माण क्षेत्रलाई जुटको जालीले घेरबार गरिनेछ। साथै कामदारलाई मास्क, मुख छोप्ने ग्लास तथा हेलमेट प्रदान गरिनेछ। 						
	ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ध्वनि नियन्त्रणको लागि निर्माण कार्यमा चाहिने मेसिनरीहरूको प्रयोग गर्न बिहान ९ बजे देखि बेलुका ५ बजे सम्म मात्र गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ। 	निर्माण क्षेत्रमा होर्न बजाउन निषेध गर्ने,	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	५०,०००/-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> निर्माणजन्य सामग्रीको ओसार-पोसार गर्दा प्रेशर हर्नको प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाइनेछ। ध्वनि प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी आवश्यक चिन्हहरू प्रदर्शनको व्यवस्थापन गरिनेछ। 						
	सरसफाइको कमीबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गरिनेछ। आयोजना वरपर कीटनाशक औषधि छर्किने कार्य गरिनेछ। आवश्यकता अनुसार सरसफाई कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ। 	सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गरिने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> पुराना भन्दा नयाँ, कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरूको प्रयोगमा जोड दिने गरी व्यवस्था मिलाइनेछ। 	आयोजना क्षेत्रभित्र वैकल्पिक उर्जा जस्तै	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		आयोजना क्षेत्र भित्र छुट्टै ट्रान्सफरमर राखेर काम गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।	जेनेरेटर, सोलार प्यानलको व्यवस्था गर्ने					तथा वातावरण मन्त्रालय
	जल प्रदूषण	<ul style="list-style-type: none"> कामदारलाई फोहर फाल्नका लागि निश्चित स्थान र समयको व्यवस्था गरिनेछ। निर्माण क्षेत्र र नजिकको सडकमा पानी जम्न दिइनेछैन। निर्माण सामग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको उचित स्थानमा भण्डारण गरिनेछ र चुहावट हुन दिइनेछैन। कामदारलाई सेप्टी ट्यांकी सहितको शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ। 	निर्माण सामग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको उचित स्थानमा भण्डारण गरिने र चुहावट हुन नदिने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
जैविक वातावरण	रूख र वनस्पतिको विनास	<ul style="list-style-type: none"> कटान गरिने १,२४८ वटा रूखहरूको क्षतिपूर्ति १:१० को अनुमातमा १२,४८० स्थानीय जातका बिरुवा रोपिने। 	वृक्षारोपण गरिने उचित स्थान आयोजना निर्माणको क्रममा डिभिजन वन कार्यालय	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	६९,३०,२००/-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> प्रति हे. वनको जग्गा प्रयोग गरे बापत १६०० विरुवाको दरले २९.८८९ हे. वन क्षेत्र आयोजनाले प्रयोग गर्ने भएकोले थप ४७,८२२ विरुवा रोपिने रोपिएका विरुवाको ५ बर्ष सम्म हेरचार गर्ने। परिसर वरिपरी बगैचा तथा हरियाली कायम गर्ने। 	तथा सम्बन्धित सामुदायिक वन संग समन्वय गरी छनोट गरिनेछ।					उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	वन्यजन्तु र आवासहरूमा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण अवधिमा कामदारलाई अन्य वन क्षेत्रमा प्रवेश रोक लगाउने। चोरिनिकासी रोक्न जनचेतना तथा यिनका महत्त्वबारे जानकारी गराउने। सिकार गर्न निषेध गर्ने। 	कामदारहरूलाई चोरीसिकारीमा संलग्न हुन नदिने र भएमा कडा सजायको व्यवस्था गर्ने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
								वातावरण मन्त्रालय
	खाना पकाउन ईन्धनमा काठ दाउरा ईन्धनको रुमपा प्रयोग गर्दा हुने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> खाना पकाउन ग्यासको प्रयोग गर्ने । काठ दाउरा संकलन गर्न निषेध गर्ने । 	आयोजनाले कामदार शिविरमा काठ दाउराको प्रयोग हुन नदिन वैकल्पिक ईन्धनको व्यवस्था गर्ने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	सहरी जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनाले अस्पताल क्षेत्रभित्र बगैँचा निर्माण गरी हरियाली कायम गरिनेछ । निर्माण चरणमा निर्माण सामग्री निर्माण परिसर भित्र मात्र गरिनेछ । 		आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
								समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण	सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनालाई आवश्यक पानी, बिजुलीको प्रस्तावकले व्यवस्था गरिनेछ। अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन मेडिकल कलेजको आफ्नै व्यवस्थापन योजना बनाई कामदार वर्गलाई सतर्क गराइनेछ। 	निर्माण कामदारहरूलाई आवश्यक पर्ने पानी, बिजुली, इन्टरनेट, आयोजनाले व्यवस्था गरिदिने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	बाल श्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण स्थलमा बाल श्रमको पूर्ण रूपमा प्रतिबन्ध लगाइने छ। बाल श्रमको प्रयोग भेटिएमा स्थानीय सरकार र प्रहरी सँग समन्वय गरी 	निर्माणमा संलग्न पुरुष तथा महिला श्रमलाई समान ज्याला दिने	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ अनुसार कारबाहीको व्यवस्था मिलाइनेछ।	व्यवस्था सुनिश्चितता गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ।					वातावरण मन्त्रालय
	पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> प्रस्तावित निर्माण स्थलमा प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामानहरूको उपलब्ध गराइने छ। निर्माणकार्यमा संलग्नहरूलाई काम गर्दा हेल्मेट, माक्स, पन्जा र चस्मा अनिवार्य रूपमा लगाउनु पर्ने प्रबन्ध गर्ने र सोको अनुगमनको व्यवस्था मिलाइनेछ। मेसिनरी उपकरणहरू र औजारहरूको प्रयोग गर्दा कान आँखामा गगल्स र कान प्लगहरूको व्यवस्था मिलाइने छ। 	निर्माण स्थलमा संलग्नहरूलाई चाहिने शौचालय, सफा पिउने पानीको व्यवस्था र सरसफाई चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा प्रबन्ध मिलाइनेछ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	यातायात सुविधामा चाप	<ul style="list-style-type: none"> निर्माणजन्य सामग्रीहरूको ढुवानी गर्ने सवारीसाधनहरूलाई निर्माण भित्र मात्र पार्किङ गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। 	निर्माण क्षेत्र भित्र अनावश्यक रूपमा अन्य व्यक्तिहरूको आगमनमा रोक लगाइनेछ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	निर्माणकार्यमा संलग्नहरू तथा स्थानीय बासिन्दा बीच उत्पन्न हुने सामाजिक प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> निर्माण कार्यमा संलग्न बाहिरी मानिसहरू तथा स्थानीयहरूको रहनसहन तथा संस्कृतिको बारेमा साक्षात्कार गराइनेछ। कामदारहरूलाई खान बस्न सहित क्याम्पको व्यवस्था गरिनेछ। 	निर्माण चरण देखि नै CCTV तथा सुरक्षा गार्डको व्यवस्था गरेर सुरक्षा व्यवस्था चुस्त राखिनेछ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
संचालन चरण								
भौतिक वातावरण	ठोस फोहरमैला	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजमा उत्सर्जन हुने जोखिम युक्त र जोखिम रहित फोहर मैलाको श्रोतमै वर्गीकरण गरिनेछ। 	मेडिकल कलेजबाट निष्कासित फोहर मैलाको व्यवस्थापनको लागि	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> ठोस फोहर मैलाको लागि श्रोतमा नै वर्गीकरण गरि कुहिने र नकुहिने फोहरलाई छुट्याइने छ भने कुहिने फोहर मैलाको जैविक मल बनाउने तथा पुनः प्रयोगलाई संक्रमण रहित परि प्रयोग गरिने र पुनः चक्रीय फोहरमैलालाई बिक्री गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite – based technology द्वारा व्यवस्थापन गरिनेछ। पुनः प्रयोग र पुनः चक्रीय गर्न नमिल्ने अन्य फोहरमैलालाई नगरपालिकासँग समन्वय गरेर व्यवस्थापन गरिनेछ। 	फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन २०६८, फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली २०७०, स्वास्थ्य सेवा फोहर व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ तथा स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड तथा कार्यविधि, २०७६ बमोजिम गरिने					सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> जोखिमयुक्त र संक्रमित फोहोरहरुको अन्तिम विसर्जन (Incineration) गर्न भन्दा पहिले उचित प्रविधिद्वारा अनिवार्य रूपमा उपचार गरिनेछ। 						
	फोहर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General Sewer Treatment Plant को प्रयोग हुनेछ भने ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य (स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य अनुसन्धान तथा निदान केन्द्र, जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला आदिबाट निस्कने) फोहर पानीलाई सुरुमा ETP plant मा प्रशोधन गरेर मात्र सामान्य फोहर पानी सँग मिसाएर General Sewer Treatment Plant 	ढलमा मिसाइने पानीको गुणस्तर अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड, २०७६ ले तोकेको बमोजिम हुने	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<p>मा पुन प्रशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ।</p> <ul style="list-style-type: none"> ETP प्लान्टमा अपनाईने मुख्य प्रविधिमा Constructed Wetlands र क्रमसः Disinfection, adsorption र Oxidation Technologies हुनेछन । संक्रमित फोहर पानीलाई प्रशोधन गरेर मात्र ढलमा निष्कासन गरिनेछ। शौचालयबाट निस्कने फोहरलाई अन्य फोहर पानीसँग मिसिन दिइने छैन भने यस्ता फोहरलाई सेप्टिक टंकीमा विसर्जन गरिनेछ। 						
	वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> डिजेल जेनरेटर तथा सवारीसाधन खरिद गर्दा नेपाल सरकारले 	सवारीसाधन र डिजेल जेनरेटर सेटहरूको आवधिक मर्मत गरिनेछ।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक		प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		तोकेको वायु प्रदूषण मापदण्ड भित्र पर्ने गरी मात्र खरिद गरिनेछ।						उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	अस्पताल सञ्चालनको लागि आवश्यक ऊर्जा आपूर्ति	<ul style="list-style-type: none"> मेडिकल कलेजले विद्युत् आपूर्तिको लागि सिधै राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युत् आपूर्ति गर्नेछ। मेडिकल कलेजले ५००० के.भी.ए. को साइलेन्ट डिजेल जेनेरेटर राखिनेछ। 	विद्युतीय ऊर्जा खपत न्यूनीकरणका लागि वातावरणमैत्री तथा कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरूको प्रयोगलाई बढवा दिइने छ।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	भूमिगत पानीको निष्कासनबाट पानीको सतहमा आउने	<ul style="list-style-type: none"> भूमिगत पानी पुनःभरण गर्न अस्पतालको खुल्ला ठाउँमा रिचार्ज पोखरी निर्माण गरिनेछ। आकाशे पानी सङ्कलन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। 	अस्पतालको खुल्ला ठाउँमा रिचार्ज पोखरी निर्माण गरिने	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	हासबाट पर्ने प्रभाव	खुल्ला क्षेत्रले बर्खाको बेलामा जल पुनःभरण गर्न मद्दत गर्नेछ।						समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	विपद् जोखिमबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> भवनहरूको प्रत्येक तलामा आगो निभाउने उपकरण (फायर एक्सटिङ्गुइसर) का साथै साइरनको व्यवस्था गरिनेछ को प्रावधान गरिने छ। प्रत्येक तल्ला तथा प्राङ्गणमा आगलागी नियन्त्रण गर्न प्रयोग गर्न मिल्ने गरी नलको व्यवस्था गर्नेछ। कर्मचारीलाई आपत्कालिन तयारीका विषयमा तालिम दिइनेछ। आपत्कालिन द्वारहरूको व्यवस्था गरिनेछ। 	भवन भूकम्प प्रतिरोधी निर्माण गरिनेछ। भवन ऐन, २०५५ बमोजिमको राष्ट्रिय भवन संहितालाई पालना गरि भवन निर्माण गरिने, अस्पतालले स्वास्थ्य विपद् तथा अन्य विपद्को समयमा अवलम्बन गर्नु पर्ने कुराहरूलाई ध्यानमा राख्दै छुट्टै विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गरेर सोही अनुसार कार्य	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
			गर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ।					
	विकिरणीय उपकरणबाट विकिरणको जोखिम	<ul style="list-style-type: none"> एक्स-रे वार्डमा काम गर्ने व्यक्तिको लागि लिड एप्रोन दिइनेछ। बच्चा, गर्भवती महिला या अन्य कोही व्यक्तिलाई अनावश्यक रूपमा विकिरण उपकरण रहेको कक्षमा लगिने छैन। 	अस्पतालको ल्याबलाई पूर्ण रूपमा विकिरण बाहिर निक्किन रोक्ने गरी निर्माण गरिनेछ।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	रासायनिक तथा धातुजन्य फोहर	<ul style="list-style-type: none"> रासायनिक तथा धातु जन्य उपकरणको प्रयोग र ह्यान्डल गर्न कर्मचारीलाई सचेत बनाइँदै तालिमको व्यवस्था गरिनेछ। पारोको प्रयोग हुने मेशिनहरू प्रयोगमा ल्याइने छैन। 	रसायनको चुहावट हुन नदीन नियमित रूपमा सुपरिवेक्षण तथा आवश्यकता अनुसार मर्मत सम्भारको व्यवस्था मिलाइने।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> पारो थर्मामिटरको सट्टा डिजिटल थर्मामिटरको प्रयोग गरिनेछ। म्याद नाघेका फर्मास्युटिकल उत्पादनहरूलाई उत्पादक कम्पनीलाई फिर्ता गरिनेछ। 						वातावरण मन्त्रालय
	भूमिगत पानी दूषित भई त्यसबाट पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको उचित प्रशोधन गरेर मात्रै ढलमा मिसाइनेछ। 	ढल निकासमा चुहावट भए नभएको समयमा निरीक्षण गरिनेछ।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	रसायनको व्यवस्था गर्दा तथा फोहर बाल्ने	<ul style="list-style-type: none"> रासायनिक फोहरलाई रासायनिक तथा भौतिक उपचार (Neutralization, Detoxification, Chemical reduction or 	फोहोर बाल्नको लागी प्रयोग गरिने Incinerator मा वायु प्रदुषण नियन्त्रण	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	कार्यबाट हुने वायु प्रदूषण	Oxidation, Hydrolysis and other) गरिनेछ। म्याद नाघेका औषधिहरू निर्यातकर्ता/उत्पादकलाई फिर्ता गर्ने नीति अपनाइने छ।	उपकरण र चिमनी जडान गरिने					उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
जैविक वातावरण	वन तथा वनस्पतिमा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> अनावश्यक वन क्षेत्रमा प्रवेश रोक लगाइनेछ पर्खाल तथा कम्पाउन्ड बालको व्यवस्था गरिने छ जानकारी मुलक चित्र तथा बोर्ड राखिनेछ। 	आयोजना क्षेत्र घेर्ने गरी पर्खाल तथा कम्पाउन्ड बालको व्यवस्था गरिने	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	५०,०००/-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	वन्यजन्तु तथा आवसमा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> वन क्षेत्रमा प्रवेश रोक पर्खाल तथा कम्पाउन्ड वालको व्यवस्था जानकनरी मुलक चित्र तथा बोर्ड राखिने। 	आयोजना क्षेत्र घेर्ने गरी पर्खाल तथा कम्पाउन्ड वालको व्यवस्था गरिने	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, डिभिजन वन कार्यालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण	पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा	<ul style="list-style-type: none"> प्रशिक्षित र कुशल कर्मचारीहरूको नियुक्ति गरिनेछ। नयाँ आउने कर्मचारीहरूलाई पनि प्रशिक्षण पश्चात् मात्र काममा लगाइने छ। 	कर्मचारीहरूको स्वास्थ्य बीमा र आवधिक स्वास्थ्य जाँचको प्रावधान गरिने, सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक		प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> जोखिम पूर्ण पक्षहरूमा काम गरिरहेका कर्मचारीहरूलाई व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) को प्रावधान गरिनेछ । Radiology मा गर्ने कर्मचारीहरूको लागि Radiation Dose Monitor गर्ने Monitor (Thermo Luminescent Dosimeters- TLD badge) उपलब्ध गराइनेछ । आँखा, Gonadal, Thyroid gland आदिको सुरक्षाको लागि Lead glass/ Gloves & Lead Apron को व्यवस्था गरिनेछ । 	सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धको खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षाको व्यवस्था गरिने, स्वास्थ्य र सुरक्षा मुद्दाहरूमा सबै कर्मचारीलाई जागरूकता र प्रशिक्षण दिइने					
	विद्यार्थी, विरामी र कर्मचारीको खाद्य	<ul style="list-style-type: none"> खाद्यान्नको लागि प्रयोग हुने उपकरण तथा भाँडाहरू सफा र सेनिटाइज गरिनेछ । 	खानामा हानिकारक वा म्याद समाप्त भएको, सामग्रीको रूपमा चिनो लगाइएको सामग्रीको	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक		प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
	व्यवस्थामा पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> खाणा पकाउन प्रयोग गरिने कच्चा पानी राष्ट्रिय पेयबल गुणस्तर दिशानिर्देशहरूको अनुपालनमा हुनेछ। 	प्रयोग गरिने छैन। आगन्तुक तथा कर्मचारीहरूलाई वार्डमा खान निषेध गरिनेछ।					वातावरण मन्त्रालय
	आयोजना क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीले पर्ने प्रभाव	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ। अस्पताल वरपर सरसफाइको लागि ढल निकासीमा एन्टिसेप्टिक पाउडर (Antiseptic powder) छर्किने व्यवस्था गरिनेछ। अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरू नियमित रूपमा सफा राखिनेछ। 	सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने. निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिने	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	३,००,००० /-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		<ul style="list-style-type: none"> वरिपरिको उम्रेको झाडीलाई बेला बेलामा सफा गरिनेछ। 						
	गुनासो सम्बोधन संयन्त्र	<ul style="list-style-type: none"> सबैले देखिने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिनेछ। प्रस्तावकले यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनमा निर्धारित गरे अनुसार सञ्चालन चरणका लागि बढोत्तरी तथा न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन गरिनेछ। वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन स्वीकृत भएर निर्माण कार्य थालनी सँगै गुनासो सुनुवाइ अधिकारीको नियुक्ति गरिनेछ। कुनै पनि स्रोतबाट प्राप्त गुनासोहरू दर्ता गरिनेछ र आवश्यक कार्यहरू गर्नका लागि व्यवस्थापन समितिलाई समय समयमा जानकारी 	गुनासो सुनुवाइ अधिकारीको नियुक्ति गरिने, यदि भविष्यमा कुनै नकारात्मक प्रभावहरू देखा पर्दछ भने, प्रस्तावकले यसको न्यूनीकरणका लागि स्थानीय व्यक्तिहरूसँग छलफल गरेर आवश्यक कदम अपनाइने छ।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, सम्बन्धित सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		गराइने छ। पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।						
	सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनालाई आवश्यक पानी, बिजुलीको प्रस्तावकले व्यवस्था गरिनेछ। 	अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन मेडिकल कलेजको आफ्नै व्यवस्थापन योजना बनाई कामदार वर्गलाई सतर्क गराइनेछ।	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक		प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय
	कानून र व्यवस्था	<ul style="list-style-type: none"> आयोजनामा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था गरिनेछ। अवैध गतिविधिहरूको निगरानीका लागि मुख्य प्रवेशद्वार, लबी र अन्य सार्वजनिक क्षेत्रहरूमा सी. सी. टी. भी. को व्यवस्था गरिनेछ। सार्वजनिक क्षेत्र, लबी, रिसेप्शन आदिमा सुरक्षा हटलाइन नम्बरहरू 	आपत्कालिन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाइने,	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	२,००,००० /-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभाव	के के गर्ने	कसरी गर्ने	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित बजेट	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		(नजिकको प्रहरी चौकी) पर्दशन गरेर राखिनेछ।						
	ट्राफिक व्यवस्थापमा कठिनाई	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना क्षेत्रमा गति सीमितको सङ्केतहरू राखिनेछ। सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त ठाउँको व्यवस्था गरिएको छ। सवारी सङ्केतहरू जस्तै "No Roadside Parking" "Way to Hospital" र "No Parking" इत्यादि सडकमा राखिनेछ। वरिपरिको बाटोलाई सुधार गरिनेछ। अस्पताल वरपर Street Light को व्यवस्था गरिनेछ। 	सवारी सङ्केतहरू जस्तै "No Roadside Parking" "Way to Hospital" र "No Parking" इत्यादि सडकमा राखिने	आयोजना क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक	५०,०००/-	प्रस्तावक, स्थानीय तह, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

१०.२ विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

कुनै पनि घटना क्षति, आर्थिक अवरोध, मानव जीवनको हानि र स्वास्थ्य सेवाहरूमा क्षति पुर्याउछ त्यस्ता खतराहरूको सामना गर्न विपद् व्यवस्थापन आवश्यक पर्दछ। विपद् जोखिम व्यवस्थापन नीति, प्रक्रिया र अभ्यासहरूको व्यवस्थित प्रयोग हो जसले विपद् को परिमाणहरूलाई कम गर्ने गर्दछ। यस योजनाको लक्ष्य निम्न रहेका छन्।

- प्रकोप पिडितहरूलाई सेवा र चिकित्सा सेवा प्रदान गर्ने
- अस्पतालका सबै कर्मचारीहरू र सम्बन्धित अधिकारीहरूलाई विपद् व्यवस्थापनको बारेमा चेतना जगाउने र उनीहरूको कामको जिम्मेवारीहरू परिभाषित गर्ने

भूकम्पको जोखिम न्यूनीकरणका लागि भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अंगालिने छ। आगलानी जस्तो विपद्बाट बच्न शिक्षण तथा अस्पताल भवनको प्रत्येक तल्लामा अग्निसमन संयन्त्र राखिनेछ। यसको अतिरिक्त विभिन्न ठाउँमा सेक्युरिटी अलार्महरू, PAS (Public Announcement System) राखिनेछ र कर्मचारीहरूलाई पेशागत सुरक्षा सम्बन्धी तालिमहरू पनि दिइनेछ।

१०.३ स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन योजना

विश्व स्वास्थ्य संगठनले स्वास्थ्य संस्थाबाट उत्पादन हुने फोहोर मध्ये साधारण फोहोर (८०%), प्याथोलोजिकल तथा संक्रामक फोहोर (१५%), धारिलोवस्तु (१%), रासायनिक वा फार्मास्युटिकल फोहोर (३%) तथा रेडियोधर्मी/फुटेका थर्मामिटर र ब्याट्री (>१%) हुने तथ्यांक प्रस्तुत गरेको छ।

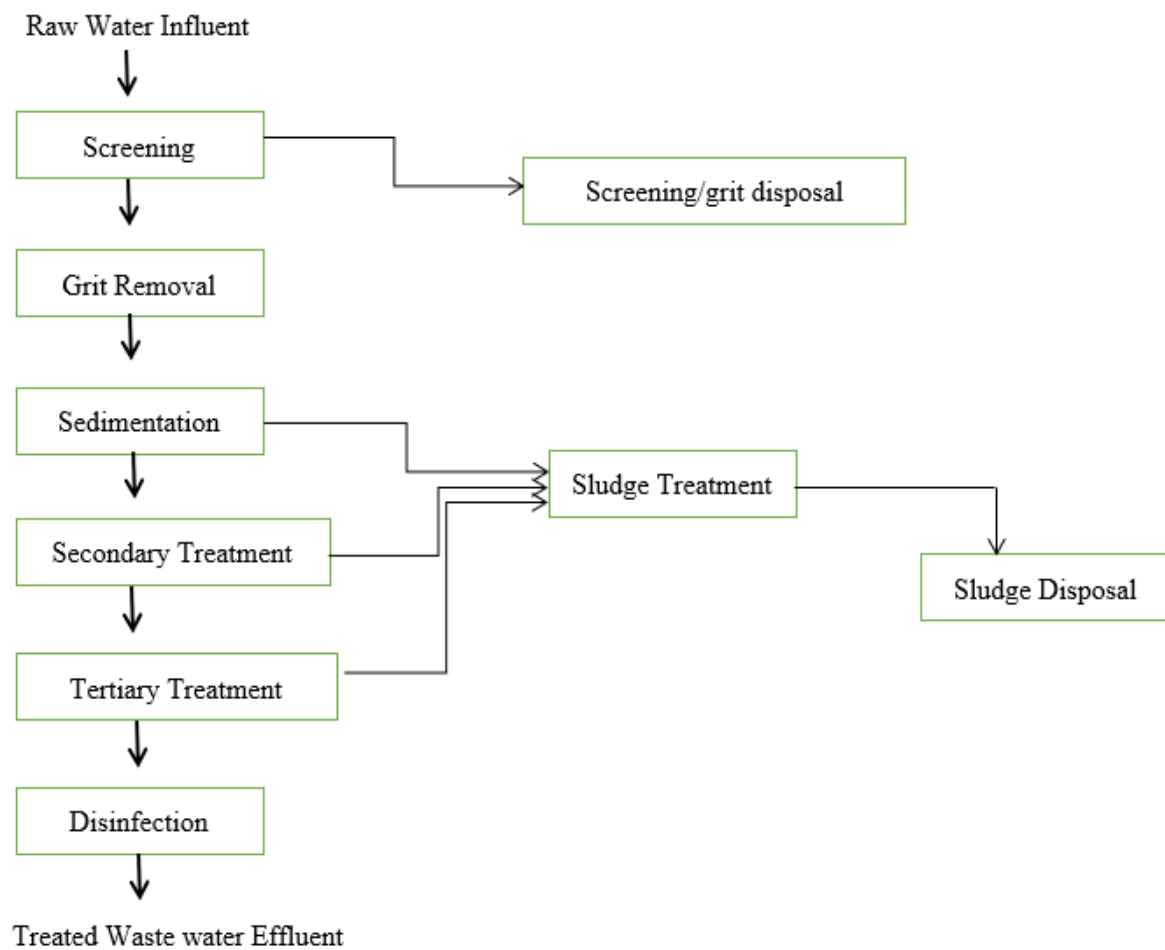
प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेजमा उत्पन्न हुने विभिन्न प्रकारका फोहोरलाई भिन्न रंग र साइजका प्लास्टिक बाल्टिनहरूमा संकलन गरिन्छ जस्तै: हरियो बकेट (food waste, Garden waste जस्ता कुहिने फोहोर), ठुलो निलो बकेट (papers, plastics & tins, cardboard जस्ता साधारण फोहोर), सानो निलो बकेट (vials जस्ता ग्लासहरू), ठुलो रातो बकेट (Bandages Linen, Dressings, solid plaster, cast, beddings, urine bags, catheters, stents, drains, gloves, plastic apron, any tubing's, contaminated disposal, blood bags जस्ता संक्रमित फोहोर), सानो रातो बकेट (ampoules जस्ता धारिलो वस्तु), बिकोमा प्वाल परेको रातो बकेट (सिरिजज्ज जस्ता धारिलो वस्तुहरू), पहेलो बकेट (body parts, placenta, human tissue, specimens जस्ता प्याथोलोजिकल फोहोर), कालो बकेट (जोखिमयुक्त रेडियोधर्मी फोहोर) गरी फोहोर व्यवस्थापन गरिनेछ।

१०.४ ढल निकास तथा फोहोरपानी व्यवस्थापन योजना

शिक्षण अस्पतालमा निम्नानुसार दुई प्रकारका फोहोर पानी उत्पादन हुनेछन्:

- भान्सा र सेनेटरीको सामान्य फोहोर पानी
- दूषित रसायानिक फोहोर पानी

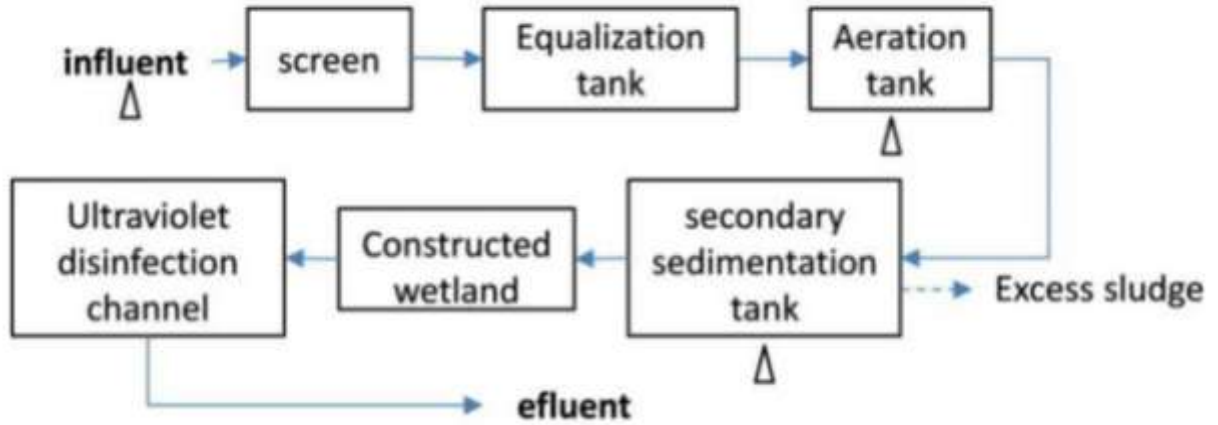
भान्सा कोठा, शौचालय, लुगा धुने स्थान, बाथरुम र वर्षाको पानीको निस्कने सामान्य फोहोर पानीलाई प्रशोधन गर्न निम्न योजना तर्जुमा गरिनेछ। यस उदेश्यका लागि व्यवस्थापनले पानी प्रशोधन प्रणाली व्यवस्था गरिनेछ।

चित्र १०.१: फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली

दूषित रासायनिक फोहोर पानीको व्यवस्थापन

दूषित रासायनिक फोहोर पानी मेडिकल वार्ड र अपरेटिङ्ग थियेटरहरू (जस्तै शरीरको तरल पदार्थ र मुल्मुत्र, शारीरिक फोहोर), प्रयोगशालाहरू (जस्तै माईक्रो बायोलोजिकल कल्चरहरू, संक्रामक एजेन्टहरूको स्टक), औषधिबाट निस्कने गर्दछ। दूषित फोहोर पानी संकलनका लागि छुट्टै पाईपलाइन प्रयोग गरिनेछ र निम्नानुसार प्रशोधन गरिनेछ:

चित्र १०.२: दूषित रासायनिक फोहोर पानी प्रशोधन प्रणाली

११. वातावरणीय परीक्षण

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १२ अनुसार वन तथा वातावरण मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछिको छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ। त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ।

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १२ अनुसार वन तथा वातावरण मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछिको छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ। त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ।

११.१ वातावरणीय परीक्षण

वातावरणीय परीक्षणका किसिम देहाय बमोजिमका हुनेछन्:

- क. निर्णय तहको परीक्षण
- ख. कार्यान्वयन परीक्षण
- ग. कार्यको प्रभावकारिता परीक्षण
- घ. आयोजना प्रभाव परीक्षण
- ङ. आकलन गरिएको प्रविधि परीक्षण
- च. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रिया परीक्षण ।

११.२ वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया हुने संलग्न पक्ष

- क. परीक्षक
- ख. परीक्षित पक्ष (प्रस्तावसँग) सरोकार भएको) तेस्रो पक्ष ।

११.३ स्वैच्छिक वा बाध्यकारी सम्परीक्षणको लागि विधि

स्वैच्छिक सम्परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा आन्तरिक सम्परीक्षणको लागि निम्न विधिहरूको प्रयोग गरिनेछः

- क. आन्तरिक सम्परीक्षण,
- ख. बाह्य सम्परीक्षण,
- ग. बाध्यकारी सम्परीक्षण,
- घ. स्वैच्छिक परीक्षण ।

११.४ वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछः

तालिका ११-१: : वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

अध्याय	उल्लेख गर्नु पर्ने कुरा
अध्याय १	यस अध्यायमा वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको भित्र मुख्य-मुख्य कुराहरू समावेश गरी प्रतिवेदनको कार्यकारी सारांश लेख्नु पर्नेछ ।
अध्याय २	यस अध्यायमा परीक्षण प्रशासनिक तथा परीक्षण कार्यको विवरण, आयोजना स्थलमा गरिएका अन्तर्वार्ता, परीक्षण गर्ने पक्ष तथा परीक्षणका क्षेत्र र विधि समावेश गर्नु पर्नेछ। साथै वातावरणीय अनुगमन, परीक्षणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा विवरण पनि समावेश गर्नु पर्नेछ।
अध्याय ३	यस अध्यायमा परीक्षणको पूर्ण विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ।
अध्याय ४	यस अध्यायमा आयोजना सम्बन्धमा पालना गर्नु पर्ने सुझाव तथा सुधारात्मक कार्य समावेश गर्नु पर्नेछ।
अनुसूची	अनुसूचीमा तथ्याङ्क र विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ।
परीक्षण गर्ने समूहमा समावेश हुनु पर्ने जनशक्ति	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयारीको क्रममा प्रस्तावसँग विषय मिल्ने विषय विज्ञ जस्तै वातावरण विज्ञ, सामाजिक-आर्थिक सांस्कृतिक विज्ञ, फोहरमैला व्यवस्थापन विज्ञ, जनस्वास्थ्य विज्ञ, आदि समावेश गर्नु पर्नेछ।

तालिका ११-२: वातावरणीय परीक्षणको लागि चेकलिष्ट

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
१ भौतिक पक्ष								
१.	शिक्षा, स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहर मैलाको व्यवस्थापन	<ul style="list-style-type: none"> आकस्मिक सेवा बहिरङ्ग सेवा अन्तरंग सेवा निदानात्मक सेवाहरू जस्तै प्रयोगशाला सेवा, रेडियो ईमेजिङ सेवाहरू जस्तै X-ray, MRI, CT scan आदि शल्यक्रिया सेवा सघन उपचार सेवा फार्मसी सेवा 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय वातावरण दुर्गन्धित हुनुका साथै संक्रमण हुन सक्ने सम्भावना । विकिरणजन्य फोहरबाट प्रदूषण । मानव अङ्ग तथा तन्तुबाट प्रदूषण रासायनिक प्रदूषण । वातावरणमा एक पटक उत्सर्जन भए पश्चात् लामो समय रहने विभिन्न चिरस्थायी प्रदूषण । 	वातावरण तथा जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	अटोक्लेभिङ्क/बायो पिट प्रयोग/ अत्याधुनिक रसायन आश्रित Sodium Hypochlorite - based technology, सुरक्षित भण्डारण तथा फर्मासिटिकल्स उत्पादनलाई कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने	उल्लेखनीय	स्वास्थ्य सेवा जन्य फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अन्तर्वार्ता

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
२	फोहर पानीको व्यवस्थापन	अस्पताल तथा प्रयोगशाला, शौचालय, चमेनागृह सञ्चालनबाट	<ul style="list-style-type: none"> सतहको पानी प्रदूषण भूमिगत पानी प्रदूषण 	पानीको गुणस्तरीयतामा कमी भई स्थानीय खोलानाला प्रदूषण तथा जलचरमा प्रत्यक्ष प्रभाव	सामान्य फोहर पानीको प्रशोधन गर्नका लागि General Sewer Treatment Plant को प्रयोग, ल्याब तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य (स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य अनुसन्धान तथा निदान केन्द्र, जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला आदिबाट निस्कने) फोहर पानीलाई सुरुमा ETP plant मा प्रशोधन ,प्रशोधन गरी अस्पतालबाट निष्कासन हुने फोहर पानीको मापदण्ड २०७६ ले तोकेको बमोजिमको मापदण्ड रहने ।	उल्लेखनीय	स्वास्थ्य सेवा जन्य फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, प्रत्यक्ष अवलोकन

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
३	वायुको गुण	जेनेरेटर तथा सवारी साधन सञ्चालनबाट	<ul style="list-style-type: none"> वायुको गुणस्तरमा हास 	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव ध्वासप्रध्वास सम्बन्धी रोग	डिजेल जेनेरेटरबाट निष्कासन भई हावामा जाने धुवाँ सम्बन्धी मापदण्ड २०६९ र गाडीहरू नियमित मर्मत गरी नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड बमोजिम रहने छन् ।	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
४	पानीको गुण	ढल निकास तथा फोहरपानी चुहावट	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानीका स्रोत प्रदूषण 	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	ढल व्यवस्थापन गरिनेछ	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
५	ध्वनिको मात्रा	जेनेरेटर, सवारी साधन सञ्चालनबाट	ध्वनिको तहमा हास	ध्वनि प्रदूषणबाट कान सम्बन्धी समस्या	साइलेन्ट जेनेरेटरको प्रयोग	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
६	भूमिगत पानीको स्रोत	भूमिगत पानीको अत्याधिक निष्कासन	भूमिगत पानीको सतहमा परिवर्तन	पानीको स्रोत सुक्ने साथै वरपरको पानीका स्रोतमा कमी	रिचार्ज वाट तथा आकाशे पानी सङ्कलन गरिन	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
७	वैकल्पिक ऊर्जा	सोलार जडान	वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगले अनुकूल प्रभाव पर्ने	ऊर्जा बचत हुने	सोलार प्रविधिको जडान	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
८	आकाशे पानी सङ्कलन प्राविधिक	आकाशे पानी सङ्कलन	अनुकूल प्रभाव सृजना गर्ने	भूमिगत पानीको निष्कासन कम भई सतहमा हुने परिवर्तन रोकिने	आकाशे पानी सङ्कलन प्रविधि जडान गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
२. जैविक पक्ष								
१	अस्पताल क्षेत्र भित्र हरियाली प्रवर्द्धन	बगैँचा निर्माणहररयाली छनमाफण क्षेर कायम हुने	हरियालीक्षेत्र कायम हुने छनमाफण सौन्दर्यफ गने	हरियाली कायम भई सौन्दर्यता कायम हुन	बगैँचा निर्माण गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
			ता कायम हुने					
२	१२४८ रुखको क्षतिपुर्ति तथा हेरचाह	वृक्षारोपन तथा फेन्सिङ	क्षतिपुर्ति	रुख, वनस्पति तथा वासस्थानको विनास	१:१० को अनुपातमा वृक्षारोपण प्रति हे. १६०० को दरले वृक्षारोपण	उच्च उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
३. सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक पक्ष								
१	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उपचारजन्य संक्रमण विकिरणजन्य प्रभाव	पेशागत स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उल्लेखनीय	अस्पताल व्यवस्थापन	अभिलेख
२	गुनासो सुनवाइ	गुनासो सुनुवाइ सेल स्थापना	विभिन्न प्रकारका गुनासोहरू आउने तथा द्वन्द्वको अवस्था सृजना हुन	अस्पताल सञ्चालनमा कठिनाइ	गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने	उल्लेखनीय	गुनासो सम्बोधन सेल	अभिलेख

क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
३	स्वास्थ्य तथा सरसफाई	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	फोहरमैला प्रदूषण	आगन्तुक बिरामी तथा कर्मचारीको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	उल्लेखनीय	अस्पताल व्यवस्थापन	अनुगमन
४	प्रकोप नियन्त्रण/विपद् व्यवस्थापन	भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण गर्ने, प्रकोप व्यवस्थापन कार्य योजना निर्माण गर्ने	प्रकोप तथा विपद्बाट जनधनको क्षति हुने	प्रकोप तथा विपद्बाट जनधनको क्षति हुने	भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण गर्ने, आपत्कालिन द्वारहरू निर्माण गर्ने, अग्नि नियन्त्रक यन्त्र जडान गर्ने,	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	विपद् व्यवस्थापन कार्य योजना
५	रोजगारी	स्थानीयलाई रोजगारीमा अवसर	स्थानीयको आयस्तरमा अभिवृद्धि	जीवनस्तर उकास्ने	स्थानीयलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिन	नगण्य	अस्पताल व्यवस्थापन	अभिलेख
६	विपन्न, असाहाय, बेवारिसे तथा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क सेवा	विपन्न, असाहाय, बेवारिसे तथा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क सेवा	स्वास्थ्य सेवामा सर्वसाधारणको पहुँच	बिरामीले उपचार गर्न पाउने विद्यार्थीले छात्रवृत्ति पाउने	विपन्न, असाहाय, बेवारिसे तथा जेष्ठ नागरिकलाई निःशुल्क सेवा प्रदान गर्ने नेपाल सरकारको नियमानुसार छात्रवृत्ति दिने	उल्लेखनीय	अस्पताल प्रशासनिक एकाइ	अभिलेख

१२. निष्कर्ष तथा सुझाव

१२.१ अध्ययनको निष्कर्ष

कर्णाली प्रदेश र यसका आसपासका क्षेत्रहरूमा गुणस्तरीय मेडिकल कलेजको आवश्यकता रहेको अवस्थामा यस मेडिकल कलेजको निर्माण तथा सञ्चालनले सो आवश्यकतालाई केही हद भए पनि पुरा हुनेछ। यस्तै गरेर यसको निर्माण तथा सञ्चालनले रोजगारीको सिर्जना तथा राज्य र स्थानीय तहलाई पनि राजस्वको योगदान पनि हुन्छ। सामाजिक दायित्व बहन गर्दा स्थानीय क्षेत्रलाई थप सहयोग पुग्नेछ। प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरू पर्ने देखिँदैन। आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनबाट आएका अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गर्ने उपायहरू सुझाइए अनुसार कार्य गरेमा प्रभावहरूलाई स्थलगत समाधान गर्न सकिने खालका छन्। अनुगमन कार्यलाई नियमित रूपमा निरन्तरता दिई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिन्छ।

समग्रमा भन्नु पर्दा यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा देखिने प्रभावहरूलाई सजिलै निराकरण गर्न सकिने तथा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा यस क्षेत्रको शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा थप सहज हुनेछ। अन्त्यमा यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएका निवारणका उपायहरू अवलम्बन गरि गरिने प्रस्तावको तर्फबाट प्रतिबद्धता गरिन्छ।

१२.२ प्रतिबद्धता

प्रस्तावित सुर्खेत मेडिकल कलेज सहितको अत्याधुनिक सेवा सुविधा सहितको शिक्षण संस्था तथा अस्पताल निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्ने अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्नको लागि प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ। यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएका सम्पूर्ण अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्ने उपाय लागू गर्नको लागि प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ।

- मेडिकल कलेजबाट निष्कासित फोहरमैलाको व्यवस्थापनको लागि फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोके बमोजिम गरिनेछ।
- मेडिकल कलेजमा विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिमको संक्रमण नियन्त्रणको व्यवस्था गर्नुको साथै सोको नियमित र प्रभावकारी अनुगमन गरिनेछ।

- मेडिकल कलेजमा आउने बिरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउन सोधपुछ वा सहायता कक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिन सामाजिक सेवा इकाईको व्यवस्था गरिनेछ।
- अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजिटल प्रविधियुक्त उपकरण प्रयोग गरिनेछ।
- प्रस्तावित मेडिकल कलेजबाट उत्सर्जन हुने चिकित्सा जन्य फोहर व्यवस्था सम्बन्धी कार्यको नियमित अनुगमन गर्न वातावरण विद् सहितको वातावरणीय व्यवस्थापन युनिटको व्यवस्था गरिनेछ।
- निर्माणकार्यमा संलग्न मानिसहरूलाई काम गर्दा व्यक्तिगत सुरक्षा सामाग्रीहरूको प्रयोग, प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामानहरू, शौचालय, सफा पिउने पानी र सरसफाइमा चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा मिलाइने छ।
- प्रस्तावित मेडिकल कलेजले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको प्रोटोकल/मापदण्ड/ निर्देशिका अनिवार्य रूपमा पालना गरिनेछ।
- प्रस्तावित मेडिकल कलेज परिसरमा स्वास्थ्यकर वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैँचाको व्यवस्था गरिनेछ।
- प्रस्तावित मेडिकल कलेजले फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७० बमोजिम औषधि पसलको व्यवस्था गर्नेछ।
- प्रस्तावित मेडिकल कलेजले सबैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखेछ। त्यस्तै जन गुनासो व्यवस्थापनको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकिएको जन गुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. के.त.वि (२०७८), राष्ट्रिय जनसंख्या तथा घरधुरी जनगणना, २०७८, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, काठमाडौं
२. विरेन्द्रनगर नगरपालिका (२०७५), विरेन्द्रनगर नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, २०७५, सुर्खेत
३. स्वास्थ्य सेवा विभाग (२०७१): अस्पतालजन्य फोहोर व्यवस्थापन निर्देशिका, स्वास्थ्य सेवा विभाग, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
४. नेपाल सरकार, २०५०: राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका २०५०, नेपाल राजपत्र खण्ड ४३, अंक (५), जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय, काठमान्डौ।
५. नेपाल सरकार, २०७६: वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७, कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय, काठमाडौं, बैशाख १५, २०७७।
६. कर्णाली प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण ऐन २०७७ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७, प्रदेश राजपत्र, खण्ड ४, अतिरिक्ताङ्क १३, उद्योग, उर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कार्तिक १४ गते, २०७७।
७. सुर्खेत मेडिकल कलेजको Master Plan, २०२२
८. सुर्खेत मेडिकल कलेजको Inception Report, २०२२
९. Japan International Cooperation Agency (JICA). Data collection survey on emergency medical service and disaster medical service in the Federal Democratic Republic of Nepal. October 2017
१०. WHO, Global Strategy on Human Resources for Health: Workforce 2030
११. WHO, Country Office for Nepal Health System in Nepal: Challenges and Strategic Options. November 2007
१२. MOHP (2003): Health Sector Emergency Preparedness and Disaster Response Plan In Nepal.